

พุทธวจน

หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ชื่อของโสดาบัน

ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทิฐิ
ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทัสสนะ
ผู้มาถึงพระสัทธรรมนี้แล้ว
ได้เห็นอยู่ซึ่งพระสัทธรรมนี้
ผู้ประกอบแล้วด้วยญาณอันเป็นเสขะ
ผู้ประกอบแล้วด้วยวิชชาอันเป็นเสขะ
ผู้ถึงซึ่งกระแสแห่งธรรมแล้ว
ผู้ประเสริฐ มีปัญญาเครื่องชำแรกกิเลส
ยืนอยู่จรดประตูแห่งอมตะ.

พุทธวจน

คู่มือโสดาบัน

ธรรมวินัยจากพุทธโอษฐ์
เพื่อตรวจสอบความเป็นโสดาบันของตนเอง
ด้วยตนเอง

พุทธวจน-หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ฉบับ

๒

ไสดาบัน

พุทธวจนสถาบัน

ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่คำของตถาคต

พุทธวจน

ฉบับ ๒ คู่มือโสดาบัน

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชน
เป็นธรรมทาน

ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้

ในการจะจัดทำหรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ
เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้ขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร
และปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด
ติดต่อได้ที่

มูลนิธิพุทธโมฆณ์	โทรศัพท์	๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔
มูลนิธิพุทธวจน	โทรศัพท์	๐๘ ๑๔๕๗ ๒๓๕๒
คุณศรชา	โทรศัพท์	๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑
คุณอารีวรรณ	โทรศัพท์	๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๓

ศิลปกรรม ปริญญา ปฐวินทรานนท์, วิษุ เสริมสวัสดิ์ศรี,
ณรงค์เดช เจริญपालะ

จัดทำโดย มูลนิธิพุทธโมฆณ์
(เว็บไซต์ www.buddhakos.org)

มูลนิธิพุทธโฆษณ์ เลขที่ ๒๔/๓ หมู่ที่ ๗ ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐

โทรศัพท์ / โทรสาร : ๒๕๔๔ ๒๑๗๕ เว็บไซต์ : www.buddhakos.org

วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตรวบรวมงานจากหนังสือชุดจากพระโฆษฐ์ ทั้ง ๔ เล่ม

เรียน คุณเมตตา พานิช

ประธานคณะกรรมการธรรมทานมูลนิธิ

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและปฏิบัติของพุทธบริษัท มูลนิธิพุทธโฆษณ์ประสงค์ขออนุญาตรวบรวมและใช้เนื้อหารวมทั้งส่วนการแปลพุทธวจนในหนังสือ ชุดจากพระโฆษฐ์ ทั้ง ๔ เล่ม ซึ่งแปลและร้อยกรองโดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน คือ

๑. ขุมทรัพย์จากพระโฆษฐ์
๒. อริยสัจจากพระโฆษฐ์ ภาคต้น
๓. อริยสัจจากพระโฆษฐ์ ภาคปลาย
๔. ปฏิกิจสมุปบาทจากพระโฆษฐ์

ซึ่งมูลนิธิพุทธโฆษณ์ได้นำมาจำหน่ายจัดกลุ่มหมวดธรรมเป็นหนังสือชื่อ "พุทธวจน คู่มือโสดาบัน"

เพื่อประโยชน์แก่พุทธบริษัท โดยจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน

อนึ่ง มูลนิธิพุทธโฆษณ์จักขอมอบหนังสือที่ขอจัดพิมพ์นี้แก่ธรรมทานมูลนิธิจำนวน ๑๐๐ เล่ม

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

อนุญาตให้จัดทำและพิมพ์เผยแพร่

เป็นธรรมทานได้

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายทวีศักดิ์ หิรัญรักษ์)
ประธานมูลนิธิพุทธโฆษณ์

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ

ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.
ภิกขุณี. วิ.	ภิกขุณีวิภังค์	วินัยปิฎก.
มหา. วิ.	มหาวรรค	วินัยปิฎก.
จุลล. วิ.	จุลวรรค	วินัยปิฎก.
ปริวาร. วิ.	ปริวารวรรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันธวรรค	ทีฆนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรรค	ทีฆนิกาย.
ปา. ที.	ปาฎิกวรรค	ทีฆนิกาย.
มฺ. ม.	มูลปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
ม. ม.	มัชฌิมปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
อุปริ. ม.	อุปริปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
สคาถ. สั.	สคาถวรรค	สังยุตตนิกาย.
นิทาน. สั.	นิทานวรรค	สังยุตตนิกาย.
ขนฺธ. สั.	ขันธวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
สพา. สั.	สพายตนวรรค	สังยุตตนิกาย.
มหาวาร. สั.	มหาวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
เอก. อঁ.	เอกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทุก. อঁ.	ทุกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ติก. อঁ.	ติคนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
จตุกก. อঁ.	จตุกกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.

ปญจก. อ.	ปัญจกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
ฉกุก. อ.	ฉกุกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
สตุตก. อ.	สตุตกนิบาต	อังกุตตรนิกาย
อฏฐก. อ.	อฏฐกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
นวก. อ.	นวกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
ทสก. อ.	ทสกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
เอกาทสก. อ.	เอกาทสกนิบาต	อังกุตตรนิกาย.
ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย.
ธ. ขุ.	ธรรมบท	ขุททกนิกาย.
อุ. ขุ.	อุทาน	ขุททกนิกาย.
อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	ขุททกนิกาย.
สุตต. ขุ.	สุตตนิบาต	ขุททกนิกาย.
วิมาน. ขุ.	วิมานวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เปต. ขุ.	เปตวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เถร. ขุ.	เถรคาถา	ขุททกนิกาย.
เถรี. ขุ.	เถรีคาถา	ขุททกนิกาย.
ชา. ขุ.	ชาดก	ขุททกนิกาย.
มหานิ. ขุ.	มหานิทเทศ	ขุททกนิกาย.
จุพนิ. ขุ.	จุพนิทเทศ	ขุททกนิกาย.
ปฏิสม. ขุ.	ปฏิสัมภิตามรรค	ขุททกนิกาย.
อปท. ขุ.	อปทาน	ขุททกนิกาย.
พุทฺธว. ขุ.	พุทฺธวงศ์	ขุททกนิกาย.
จริยา. ขุ.	จริยาปิฎก	ขุททกนิกาย

ตัวอย่าง : ๑๔/๑๗๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า
ไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

คำอนุโมทนา

เพื่อต้องการให้ผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ทราบถึงแง่มุม
ความเป็นอัจฉริยจิตของบุคคลผู้สามารถเอาชนะความตาย
หลุดพ้นจากการเวียนว่ายเกิดตายในสังสารวัฏ สามารถ
นำไปตรวจสอบตนเอง ภายใต้อัลกัฏฐมขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า ว่าเดินมาอย่างถูกต้อง ถูกทาง ก้าวหน้า
ไปแค่ไหนอย่างไร โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมาตัดสินให้สมดังที่
พระองค์ตรัสว่า ให้บุคคลทั้งหลายพึงตนพึงธรรม คณะผู้จัดทำ
จึงได้รวบรวมคุณธรรมความเป็นโสดาบัน ในแง่มุมต่างๆ
ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้

ขออนุโมทนากับคณะศิษย์งานธรรมและผู้สนับสนุน
ทุกท่าน ที่ได้ร่วมแรงกาย แรงใจ กระทำให้งานสำเร็จลุล่วง
ไปได้อย่างดี และขออานิสงส์แห่งการช่วยเผยแผ่คำสอนของ
องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จงเป็นเหตุให้ท่านทั้งหลาย
ที่ได้ร่วมเกี่ยวข้องกับผลงานชิ้นนี้ ทั้งที่เป็นผู้ทำและผู้อ่าน
ได้ดวงตาเห็นธรรมตามเหตุปัจจัยที่กระทำ ในอนาคตกาล
อันใกล้ด้วยเทอญ.

ภิกขุคึกฤทธิ์ โสตุถิโส

คำนำ

หนังสือ “พุทธวจน ฉบับ คู่มือโสดาบัน” ได้จัดทำขึ้นด้วยปรารภเหตุที่ว่า ปัจจุบันมีหลักเกณฑ์การพยากรณ์ความเป็นอริยบุคคลเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่ก็จะยึดถือเอาตามแบบที่ตนเองถูกสั่งสอนมา และในบรรดาหลักเกณฑ์ทั้งหลายเหล่านั้น ผู้ปฏิบัติจะมั่นใจได้อย่างไรว่า สามารถใช้ตรวจวัดสอบได้อย่างถูกต้องตรงจริง ตามที่พระศาสดาบัญญัติไว้

ด้วยพระศาสดาตรัสไว้ว่าบุคคล ๓ จำพวกนี้

ปรากฏขึ้นยากในโลก คือ

๑. พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
๒. บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว
๓. กตัญญูกตเวทีบุคคล

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ จึงได้รวบรวม พุทธวจน ที่ตรัสถึงหลักเกณฑ์สำหรับตรวจสอบภาวะความเป็นพระโสดาบันด้วยตนเอง ไว้ถึง ๕๐ กว่านัย

ดังนั้น คณะผู้จัดทำจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า พุทธวจนฉบับ “คู่มือโสดาบัน” จะช่วยให้พุทธบริษัทมีหลักเกณฑ์วัดสอบความเป็นพระโสดาบันที่ถูกต้อง ตรงตามพุทธวจน สมดังพุทธประสงค์ที่ว่า “อริยสาวกนั้น เมื่อปรารถนาอยู่ก็พึงพยากรณ์ตนด้วยตนนั้นแหละว่า เราเป็นพระโสดาบันผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เทียงแท้ต่อพระนิพพาน มีอันจะตรัสรู้ธรรมในกาลเบื้องหน้า”.

คณะงานธัมมะวันดาปาฬ

สิงหาคม ๒๕๕๔

สารบัญ

๑. แวนส่องความเป็นพระโสดาบัน	๒
๒. พระโสดาบันเป็นใคร (นัยที่หนึ่ง)	๔
๓. พระโสดาบันเป็นใคร (นัยที่สอง)	๗
๔. พระโสดาบันประกอบพร้อมแล้ว ด้วยอริยมรรคมีองค์แปด	๑๐
๕. หลักเกณฑ์พยากรณ์ ภาวะโสดาบันของตนเอง	๑๑
๖. พระโสดาบัน รู้จักปัญจุปาทนชั้นธ	๑๙
๗. พระโสดาบัน รู้จักอินทริยหก	๒๐
๘. โสดาปัตติมรรค ๒ จำพวก	๒๓
๙. โสดาปัตติผล	๒๕
๑๐. พระโสดาบันเป็นผู้บริบูรณ์ในศีล (ปาฏิโมกข์) ได้พอประมาณในสมาธิและปัญญา	๒๗
๑๑. พระโสดาบันละสังโยชนได้สามข้อมีสามจำพวก	๓๐
๑๒. ละสังโยชนสามและกรรมที่พาไปอบาย คือ โสดาบัน	๓๑
๑๓. พระโสดาบันมีญาณหยั่งรู้เหตุให้ เกิดขึ้น และเหตุให้ดับไป ของโลก	๓๓
๑๔. พระโสดาบัน คือ ผู้เห็นชัฏรายละเอียดแต่ละสาย ของปฏิจสุมุบาทตลอดทั้งสายโดยนัยแห่งอริยสัจสี่ (เห็นตลอดสาย นัยที่หนึ่ง)	๓๙
๑๕. พระโสดาบัน คือ ผู้เห็นชัฏรายละเอียดแต่ละสาย ของปฏิจสุมุบาทตลอดทั้งสายโดยนัยแห่งอริยสัจสี่ (เห็นตลอดสาย นัยที่สอง)	๔๙
๑๖. ผู้รู้ปฏิจสุมุบาทแต่ละสายโดยนัยแห่งอริยสัจสี่ ทั้งปัจจุบัน อดีต อนาคตชื่อว่าโสดาบัน (ญาณวัตถุ ๔๔)	๖๓

๑๗. ผู้ปฏิบัติจสุมุบาทแต่ละสายถึง “เหตุเกิด” และ “ความดับ” ทั้งปัจจุบัน อดีต อนาคต ก็ชื่อว่าโสดาบัน (ญาณวัตถุ ๗๗)	๗๙
๑๘. ผู้มีอัมมญาณและอันว้ยญาณ (พระโสดาบัน)	๙๑
๑๙. ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ในกรณีของความเห็นที่เป็นไปในลักษณะยึดถือตัวตน	๙๕
๒๐. ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ในกรณีของความเห็นที่เป็นไปในลักษณะขาดสูญ	๙๙
๒๑. ผลแห่งความเป็นโสดาบัน	๑๐๕
๒๒. ความเป็นโสดาบัน ประเสริฐกว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ	๑๐๖
๒๓. ความเป็นพระโสดาบัน ไม่อาจแปรปรวน	๑๐๘
๒๔. สิ่งที่อยู่ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ (พระโสดาบัน) ทำไม่ได้โดยธรรมชาติ	๑๑๐
๒๕. ฐานะที่เป็นไปไม่ได้ สำหรับผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ (พระโสดาบัน) นัยที่หนึ่ง	๑๑๒
๒๖. ฐานะที่เป็นไปไม่ได้ สำหรับผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ (พระโสดาบัน) นัยที่สอง	๑๑๔
๒๗. ฐานะที่เป็นไปไม่ได้ สำหรับผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ (พระโสดาบัน) นัยที่สาม	๑๑๖

ธรรมะแวดล้อม ๑๑๙

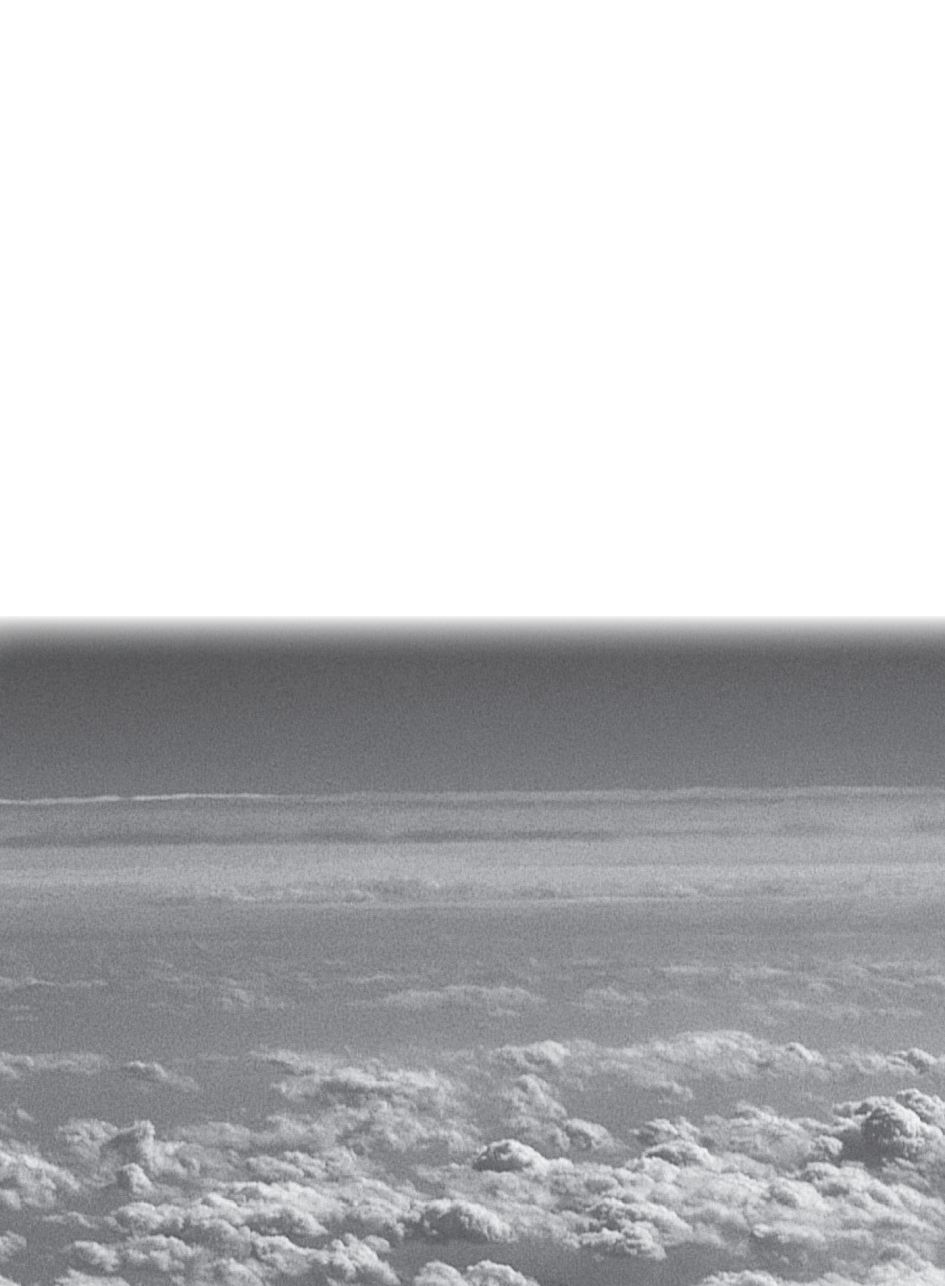
**หมวดธรรม ที่ช่วยสร้างความเข้าใจแต่ไม่ได้ระบุถึง
ความเป็นโสดาบันโดยตรง**

๒๘. อริยมรรคมืองค์แปด	๑๒๐
๒๙. คำที่ใช้เรียกแทนความเป็นพระโสดาบัน	๑๒๕
๓๐. สังโยชนสี่	๑๒๗
๓๑. อริยญาตรธรรมคือ การรู้เรื่องปฏิบัติจสุมุบาท	๑๒๙

๓๒. ฝุ่นปลายเล็บ ๑๓๒
- (พอรู้ورىสัจ ทุกข์เหลือน้อยขนาดฝุ่นติดปลายเล็บเทียบกับปรุพี)
๓๓. สามัญญผลในพุทธศาสนาเทียบกันไม่ได้ กับในลัทธิอื่น ๑๓๕
๓๔. ลักษณะแห่งผู้เจริญอินทรีย์ชั้นورىะ ๑๓๗
๓๕. พระโสดาบันกับพระอรหันต์ต่างกันในการเห็นธรรม ๑๓๙
๓๖. พระโสดาบันกับพระอรหันต์ต่างกันในการเห็นธรรม ๑๔๓
- (อิกนัยหนึ่ง)
๓๗. ความลดหลั่นแห่งพระورىบุคคลผู้ปฏิบัติอย่างเดียวกัน ๑๔๕
๓๘. คนตกน้ำ ๗ จำพวก ๑๕๐
- (ระดับต่าง ๆ แห่งบุคคลผู้ถอนตัวขึ้นจากทุกข์)
๓๙. คนมีกิเลสตกนรกทั้งหมดทุกคน จริงหรือ ? ๑๕๕
- (บุคคลที่มีเชื้อเหลือ ๙ จำพวก)
๔๐. ผลแปดประการอันเป็นภาพรวมของความเป็นพระโสดาบัน ๑๖๒
๔๑. ระวิงตายคาประตูนิพพาน ! ๑๖๗
๔๒. ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระورىเจ้า ๑๗๑
๔๓. ผู้สามารถละอาสวะทั้งหลายในส่วนที่ละได้ด้วยการเห็น ๑๗๗
๔๔. ความต่างแห่งผลเพราะความต่างแห่งอินทรีย์ ๑๘๑
๔๕. ผู้ถึงไตรสรณคมน์ไม่ไปสู่วินิบาต ๑๘๕
๔๖. ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ๑๘๙
- ในกรณีของความเห็นที่เป็นไปในลักษณะถื้อมั่นว่าของเรา
๔๗. ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ๑๙๒
- ในกรณีของความเห็นที่เป็นลัทธิสัจธรรม
๔๘. ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ๑๙๕
- ในกรณีของความเห็นที่เป็นไปในลักษณะว่าเราไม่พึงมี

๔๙. ผู้สิ้นความสงสัย (พระโศดาบัน)	๑๙๘
ในกรณีของความเห็นที่เป็นอกิริยาทัญญู	
๕๐. ผู้สิ้นความสงสัย (พระโศดาบัน)	๒๐๒
ในกรณีของความเห็นที่เป็นเหตุกทัญญู	
๕๑. ผู้สิ้นความสงสัย (พระโศดาบัน)	๒๐๕
ในกรณีของความเห็นที่เป็นมิจจาทัญญู	
๕๒. ผู้สิ้นความสงสัย (พระโศดาบัน)	๒๑๐
ในกรณีของความเห็นที่ว่าโลกเที่ยง	

ภาคผนวก พระสูตรที่ค้นคว้าเพิ่มเติม	๒๑๓
๕๓. คุณสมบัติพระโศดาบัน (นัยที่ ๑)	๒๑๔
๕๔. คุณสมบัติพระโศดาบัน (นัยที่ ๒)	๒๑๕
๕๕. คุณสมบัติพระโศดาบัน (นัยที่ ๓)	๒๑๖
๕๖. คุณสมบัติพระโศดาบัน (นัยที่ ๔)	๒๒๒
(โศดาปัตตียังคะ ๔ จำแนกด้วยอาการ ๑๐)	
๕๗. อานิสงส์ของธรรม ๔ ประการ	๒๓๒
๕๘. ผู้ตั้งอยู่ในเสขภูมิ	๒๓๖
๕๙. คุณธรรมของผู้ต่ำกว่าโศดาปัตติมรรค	๒๓๘
และเป็นเหตุให้ไม่ไปสู่อบายในชาตินั้น	
๖๐. ธรรม ๗ ประการของผู้ตั้งอยู่ในโศดาปัตติผล	๒๔๐
๖๑. ธรรมที่ควรสงเคราะห์	๒๔๘

คู่มือโสดาบัน

ธรรมวินัยจากพุทธโอษฐ์
เพื่อตรวจสอบความเป็นโสดาบันของตน ด้วยตนเอง

แว่นส่องความเป็นพระโสดาบัน

๐๑

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๓/๔๕๐-๔๕๑/๑๔๗๙-๑๔๘๐.

อานนท์! เราจักแสดง ธรรมปริยายอันชื่อว่า
แว่นธรรม ซึ่งหากอริยสาวกผู้ใด ได้ประกอบพร้อมแล้ว
เมื่อจានจะพยากรณ์ตนเอง ก็พึงทำได้ในข้อที่ตนเป็น
ผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดเดรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว
มีอบาย ทุกคติ วินิบาตสิ้นแล้ว ในข้อที่ตนเป็นพระโสดาบัน
ผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เทียบแท้ต่อพระนิพพาน เป็น
ผู้มีอันจะตรัสรู้ธรรมได้ในกาลเบื้องหน้า ดังนี้.

อานนท์! ก็ธรรมปริยายอันชื่อว่า แว่นธรรม
ในที่นี้ เป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
ประกอบพร้อมแล้วด้วยความเลื่อมใสอันหยังลงมั่น
ไม่หวั่นไหวในองค์พระพุทเจ้า... ในองค์พระธรรม...
ในองค์พระสงฆ์... และอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้
ประกอบพร้อมแล้วด้วยศีลทั้งหลายชนิดเป็นที่พอใจ
ของเหล่าอริยเจ้า คือ เป็นศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง

ไม่พรัอย เป็นศีลที่เป็นไทจากตัณหา เป็นศีลที่ผู้รู้ท่าน
สรรเสริญ เป็นศีลที่ทมิฬไม่ลุ่มคล้ำ และเป็นศีลที่เป็นไป
เพื่อสมาธิ.

อานนท์! ธรรมปริยายอันนี้แลที่ชื่อว่าแวนธรรม
ซึ่งหากอริยสาวกผู้ใดได้ประกอบพร้อมแล้ว เมื่อจำนง
จะพยากรณ์ตนเอง ก็พึงทำได้ ดังนี้แล.

พระโสดาบันเป็นใคร

(นัยที่หนึ่ง)

๐๒

-บาลี มหาพาวร. ส. ๑๗/๔๒๗-๔๓๐/๑๔๑๔-๑๔๑๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! สาวกของพระอริยเจ้าในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ถึงพร้อมแล้วด้วย ธรรม ๔ ประการนี้เอง จึงเป็นพระโสดาบัน ผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เทียงแท้ต่อพระนิพพาน เป็นผู้มีอันจะตรัสรู้ธรรมได้ในกาลเบื้องหน้า. ธรรม ๔ ประการนั้น เป็นอย่างไร ? ๔ ประการนั้น คือ

(๑) ภิกษุทั้งหลาย ! สาวกของพระอริยเจ้าในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันหยังลงม่น ไม่หวั่นไหว ในองค์พระพุทธเจ้า ว่าเพราะเหตุอย่างนี้ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งวิชา เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถฝึกคนที่ควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์ ดังนี้.

(๒) ภิกษุทั้งหลาย! สาวกของพระอริยเจ้าในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่น ไม่หวั่นไหว ในองค์พระธรรม ว่าพระธรรมเป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล เป็นสิ่งที่ควรกล่าวแก่ผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน ดังนี้.

(๓) ภิกษุทั้งหลาย! สาวกของพระอริยเจ้าในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่น ไม่หวั่นไหว ในพระสงฆ์ ว่าสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติให้รู้ธรรมเครื่องออกจากทุกข์แล้ว เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแล้ว อันได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ คู่แห่งบุรุษสี่คู่ นับเรียงตัวได้แปดบุรุษ นั้นแหละ คือ สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ เป็นสงฆ์ควรรับทักษิณาทาน เป็นสงฆ์ที่บุคคลทั่วไปจะพึงทำอัญชลี เป็นสงฆ์ที่เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดังนี้.

(๔) ภิกษุทั้งหลาย ! สาวกของพระอริยเจ้าในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยศีลทั้งหลาย ชนิดเป็นที่พอใจของเหล่าอริยเจ้า เป็นศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นศีลที่เป็นไทจากตัณหา เป็นศีลที่ผู้รู้ท่านสรรเสริญ เป็นศีลที่ทมิฬไม่ลุ่มคล้ำ และเป็นศีลที่เป็นไปเพื่อสมาธิ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! สาวกของพระอริยเจ้า ผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรม ๔ ประการนี้แล ชื่อว่าเป็นพระโสดาบัน ผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เทียงแท้ต่อพระนิพพาน เป็นผู้มีอันจะตรัสรู้ธรรมได้ในกาลเบื้องหน้า.

พระโสดาบันเป็นใคร

(นัยที่สอง)

๐๓

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๔๖๕-๔๖๖/๑๕๑๑-๑๕๑๒.

อย่ากลัวเลย มหานาม ! อย่ากลัวเลย มหานาม !
ความตายของท่านจักไม่ต่ำทราม กาลกิรยาของท่าน
จักไม่ต่ำทราม. มหานาม ! อริยสาวกผู้ประกอบด้วย
ธรรม ๔ ประการ ย่อมเป็นผู้มีปกติโน้มไปในนิพพาน
โน้มไปสู่निพพาน เอนไปทางนิพพานโดยแท้.

ธรรม ๔ ประการ อย่างไรเล่า ?

ธรรม ๔ ประการ คือ

มหานาม ! อริยสาวกในกรณีนี้

(๑) เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใส
อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ว่า “เพราะเหตุอย่างนี้ๆ
พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้
โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและข้อปฏิบัติ
ให้ถึงซึ่งวิชา เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง
เป็นผู้สามารถฝึกคนที่ควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า

เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ด้วยธรรม เป็นผู้มีอำนาจเจริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์” ดังนี้.

(๒) เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ว่า “พระธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล เป็นสิ่งที่ควรกล่าวแก่ผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว เป็นสิ่งที่ผู้รู้ควรรู้ได้เฉพาะตน” ดังนี้.

(๓) เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ว่า “สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติให้รู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแล้ว อันได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ คู่แห่งบุรุษสี่คู่ นับเรียงตัวได้แปดบุรุษ นั้นแหละสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ เป็นสงฆ์ควร

รับทักษิณาทาน เป็นสงฆ์ที่บุคคลทั่วไปจะพึงทำอัญชลี เป็นสงฆ์ที่เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า” ดังนี้.

(๔) เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยศีลทั้งหลาย ชนิดเป็นที่พอใจของเหล่าพระอริยเจ้า เป็นศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นศีลที่เป็นไทจากตัณหา เป็นศีลที่ผู้รู้ท่านสรรเสริญ เป็นศีลที่ทักขิณไม่ลุ่มคล้ำ และ เป็นศีลที่เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ ดังนี้.

มหานาม ! เปรียบเหมือนต้นไม้น้อมไปใน ทิศปราจีน โนมไปสู่ทิศปราจีน เอนไปทางทิศปราจีน. ต้นไม้นั้น เมื่อเขาตัดที่โคนแล้ว มันจะล้มไปทางไหน ?

“มันจะล้มไปทางทิศที่มันน้อมไป โนมไป เอนไปพระเจ้าข้า !”.

มหานาม ! ฉันทิเกฉันทัน อริยสาวกประกอบ แล้วด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมเป็นผู้มีปกติน้อมไปในนิพพาน โนมไปสู่ นิพพาน เอนไปทางนิพพานโดยแท้ แล.

พระโสดาบันประกอบพร้อมแล้ว ด้วยอริยมรรคมีองค์แปด

๐๔

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๔๓๕/๑๔๓๒-๑๔๓๓.

สารีบุตร ! ที่มักกล่าวกันว่า โสดาบัน-โสดาบัน
ดังนี้ เป็นอย่างไรเล่า สารีบุตร ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ท่านผู้ใด เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว
ด้วยอริยมรรคมีองค์แปดนี้อยู่ ผู้เช่นนั้นแล ข้าพระองค์เรียกว่าเป็น
พระโสดาบัน ผู้มีชื่ออย่างนี้ๆ มีโคตรอย่างนี้ๆ พระเจ้าข้า !”.

สารีบุตร ! ถูกแล้ว ถูกแล้ว ผู้ที่ประกอบพร้อมแล้ว
ด้วยอริยมรรคมีองค์แปดนี้อยู่ ถึงเราเองก็เรียกผู้เช่นนั้น
ว่าเป็น พระโสดาบัน ผู้มีชื่ออย่างนี้ๆ มีโคตรอย่างนี้ๆ.

หลักเกณฑ์พยากรณ์ ภาวะโสดาบันของตนเอง

๐๕

-บาลี ทสก. อ. ๒๔/๑๙๕-๑๙๘/๙๒.

คหบดี! ในกาลใด ภัยเวร ๕ ประการอัน
อริยสาวกทำให้สงบราบังได้แล้ว ด้วย อริยสาวกประกอบ
พร้อมแล้วด้วยโสดาปัตติลังคะสี่ ด้วย อริยญายธรรม
เป็นธรรมที่อริยสาวกเห็นแล้วด้วยดี แทงตลอดแล้ว
ด้วยดีด้วยปัญญา ด้วย

ในกาลนั้น อริยสาวกนั้น เมื่อหวังอยู่ก็พยากรณ์
ตนด้วยตน นั้นแหละว่า

“เราเป็นผู้สิ้นภพแล้วมีกำเนิดเดรัจฉานสิ้นแล้ว
มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบายทุกคติวินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็น
ผู้ถึงแล้วซึ่งกระแส (แห่งนิพพาน) มีความไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อนิพพาน มีการตรัสรู้พร้อม
เป็นเบื้องหน้า” ดังนี้.

คหบดี! ภัยเวร ๕ ประการ เหล่าไหนเล่า
อันอริยสาวกทำให้สงบราบังได้แล้ว ?

(๑) คหบดี! บุคคลผู้มีาสัตว์อยู่เป็นปกติ ย่อมประสพภัยเวรใดในทิวฏฐธรรม (ปัจจุบัน) บ้าง ย่อมประสพภัยเวรใดในสัมปรายิก (ในเวลาถัดต่อมา) บ้าง ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสแห่งจิตบ้าง เพราะปาณาติบาต เป็นปัจจัย ภัยเวรนั้นๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจากปาณาติบาต ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

(๒) คหบดี! บุคคลผู้ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ ให้อยู่เป็นปกติ ย่อมประสพภัยเวรใดในทิวฏฐธรรมบ้าง ย่อมประสพภัยเวรใดในสัมปรายิกบ้าง ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสแห่งจิตบ้าง เพราะอทินนาทานเป็นปัจจัย ภัยเวรนั้นๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจากอทินนาทาน ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

(๓) คหบดี! บุคคลผู้ประพฤติดัดในกามทั้งหลาย อยู่เป็นปกติ ย่อมประสพภัยเวรใดในทิวฏฐธรรมบ้าง ย่อมประสพภัยเวรใดในสัมปรายิกบ้าง ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสแห่งจิตบ้าง เพราะกาเมสุมิฉฉาจารเป็นปัจจัย ภัยเวรนั้นๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจากกาเมสุมิฉฉาจาร ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

(๔) คหบดี ! บุคคลผู้กล่าวคำเท็จอยู่เป็นปกติ ย่อมประสพภัยเวรใดในทิฏฐธรรมบ้าง ย่อมประสพภัยเวรใดในสัมปรายิกบ้าง ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสแห่งจิตบ้าง เพราะมุสาวาทเป็นปัจจัย ภัยเวรนั้นๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจากมุสาวาท ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

(๕) คหบดี ! บุคคลผู้ดื่มสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งของความประมาทอยู่เป็นปกติ ย่อมประสพภัยเวรใดในทิฏฐธรรมบ้าง ย่อมประสพภัยเวรใดในสัมปรายิกบ้าง ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสแห่งจิตบ้าง เพราะสุราและเมรัยเป็นปัจจัย ภัยเวรนั้นๆ เป็นสิ่งที่อริยสาวกผู้เว้นขาดแล้วจากสุราและเมรัย ทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

คหบดี ! ภัยเวร ๕ ประการเหล่านี้แล อันอริยสาวกทำให้สงบรำงับได้แล้ว.

... ..

คหบดี ! อริยสาวก เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วย องค์แห่งโสดาบัน ๔ ประการ เหล่าไหนเล่า ?

(๑) คหบดี ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่น ไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า ว่า “เพราะเหตุอย่างนี้ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้ โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถ ฝึกคนทีควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์” ดังนี้.

(๒) คหบดี ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่น ไม่หวั่นไหว ในพระธรรม ว่า “พระธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ พึงเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ ไม่จำกัดกาล เป็นสิ่งที่ควรกล่าวแก่ผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน” ดังนี้.

(๓) คหบดี! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่น ไม่หวั่นไหว ในพระสงฆ์ ว่า “สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว เป็นผู้ปฏิบัติสมควรแล้ว ได้แก่บุคคลเหล่านี้ คือ คู่แห่งบุรุษสี่คู่ นับเรียงตัวได้แปดบุรุษ นั่นแหละ คือ สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ เป็นสงฆ์ควรรับทักษิณาทานเป็นสงฆ์ที่บุคคลทั่วไปจะพึงทำอัญชลี เป็นสงฆ์ที่เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า” ดังนี้.

(๔) คหบดี! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยศีลทั้งหลายในลักษณะเป็นที่พอใจของพระอริยเจ้า เป็นศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นศีลที่เป็นไทจากตัณหา วิญญูชนสรรเสริญ ไม่ถูกทักขิณิลูกล่า เป็นศีลที่เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ ดังนี้.

คหบดี ! อริยสาวก เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว
ด้วยองค์แห่งโสดาบัน ๔ ประการ เหล่านี้แล.

... ..

คหบดี ! ก็ อริยญายธรรม เป็นสิ่งที่อริยสาวก
เห็นแล้วด้วยดี แทงตลอดแล้วด้วยดีด้วยปัญญา เป็น
อย่างไรเล่า ?

คหบดี ! อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมทำไว้ในใจโดยแยบคาย เป็นอย่างดี ซึ่งปฏิจาสมุปาทนนั้นเที่ยว
ดังนี้ว่า “เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะความเกิดขึ้น
แห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี
เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไปข้อนี้ได้แก่
สิ่งเหล่านี้ คือ เพราะมีวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขารทั้งหลาย
เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ ...ฯลฯ...
...ฯลฯ... เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ
โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้น
ครบถ้วน ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้
ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่งอิชชา
 นั้นนั่นเทียว จึงมีความดับแห่งสังขาร เพราะมีความดับ
 แห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญาน ...ฯลฯ... ...ฯลฯ...
 ...ฯลฯ... เพราะมีความดับแห่งชาตินั้นแล ชรามณะ
 โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น
 ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการ
 อย่างนี้”.

คหบดี ! อริยญายธรรม^๑ นี้แล เป็นธรรมที่
 อริยสาวกนั้นเห็นแล้วด้วยดี แหงตลอดแล้วด้วยดีด้วย
 ปัญญา.

คหบดี ! ในกาลใดแล ภัยเวร ๕ ประการ
 เหล่านี้ เป็นสิ่งที่อริยสาวกทำให้สงบราบจับได้แล้วด้วย
 อริยสาวกเป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยโสดาปัตติยังคะสี
 เหล่านี้ ด้วย อริยญายธรรมนี้ เป็นธรรมอันอริยสาวก
 เห็นแล้วด้วยดี แหงตลอดแล้วด้วยดี ด้วยปัญญาด้วย
 ในกาลนั้น อริยสาวกนั้นปรารถนาอยู่ ก็พยากรณ์ตน

๑. คำอธิบายความหมายของคำนี้โดยละเอียดได้ในหมวด “ธรรมะแวดล้อม”
 ในหัวข้อที่ ๓๑ หน้า ๑๒๙.

ด้วยตนนั้นแหละว่า “เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิด
เสร็จงานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบายทุกติ
วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกระแส (แห่งนิพพาน)
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อนิพพาน
มีการตรัสรู้พร้อมเป็นเบื้องหน้า” ดังนี้.

หมายเหตุผู้รวบรวม : ยังมีสูตรอีกสูตรหนึ่งข้อความอย่างเดียวกัน
กับสูตรนี้ ผิดกันแต่เพียงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายแทนที่จะตรัสกับ
อนาถบิณฑิกคหบดี คือ สูตรที่ ๒ แห่งคหปติวรรค อภิสมยสังยุตต์
นิทาน. ส. ๑๖/๘๕/๑๕๖. และยังมีสูตรอีกสูตรหนึ่ง (เวรสูตรที่ ๒
อุปาสกวรรค ทสก. อ. ๒๔/๑๙๕/๙๒.) มีเค้าโครงและใจความ
ของสูตรเหมือนกันกับสูตรข้างบนนี้ ต่างกันแต่เพียงในสูตรนั้น
มีคำว่า “ย่อมพิจารณาเห็นโดยประจักษ์” แทนคำว่า “ย่อมกระทำ
ไว้ในใจ โดยแยกคายเป็นอย่างดี ซึ่งปฏิบัติสมุปปาทนันท์เดียว” แห่ง
สูตรข้างบนนี้ เท่านั้น.

พระโสดาบัน รู้จักอุปาทานขันธห้า

๐๖

- ปาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๑๙๖/๒๙๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อใดแล สาวกของพระอริยเจ้า
ในธรรมวินัยนี้

มารู้จักความก่อกั้นแห่งอุปาทานขันธห้า
รู้จักความตั้งอยู่ไม่ได้ของอุปาทานขันธห้า
รู้จักสอร้อยของอุปาทานขันธห้า
รู้จักโทษอันร้ายกาจของอุปาทานขันธห้า
รู้จักอุบายที่ไปให้พ้นอุปาทานขันธห้านี้เสียตามที่ถูกต้องที่จริง

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อนั้นแหละ สาวกของพระอริยเจ้า
ผู้นั้น เราเรียกว่าเป็นพระโสดาบัน ผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เที่ยงแท้ต่อพระนิพพาน จักตรัสรู้ธรรมได้ในกาลเบื้องหน้า.

พระโสดาบัน รู้จักอินทรีย์หก

๐๗

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๒๗๑/๙๐๒-๙๐๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! อินทรีย์^๑ ๖ อย่างเหล่านี้ มีอยู่.

๖ อย่างอะไรเล่า ? ๖ อย่าง คือ

จักขุอินทรีย์ โสติดินทรีย์

สมานินทรีย์ ชิวหินินทรีย์

กายินทรีย์ มนินทรีย์

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อใดแล อริยสาวกมา

รู้จักความก่อกำเนิดแห่งอินทรีย์ทั้งหกเหล่านี้

รู้จักความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งอินทรีย์ทั้งหกเหล่านี้

รู้จักรสอร่อยของอินทรีย์ทั้งหกเหล่านี้

รู้จักโทษอันร้ายกาจของอินทรีย์ทั้งหกเหล่านี้

รู้จักอุปายที่ไปให้พ้นอินทรีย์ทั้งหกเหล่านี้

ตามที่ถูก ที่จริง.

๑. อินทรีย์ แปลว่า อำนาจหรือความเป็นใหญ่ เมื่อรวมกับคำว่า ตา (จักขุอินทรีย์) ก็จะหมายถึง ความเป็นใหญ่ในเรื่องการมองเห็น หรือ ก็คือความเป็นใหญ่ในหน้าที่นั้นๆ (เช่นการได้ยิน การได้กลิ่น ...).

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อนั้นแหละ อริยสาวกนั้น
เราเรียกว่า เป็นพระโสดาบัน ผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เที่ยงแท้ต่อพระนิพพาน จักตรัสรู้ธรรมได้ในกาลเบื้องหน้า.

โสดาปัตติมรรค ๒ จำพวก

๐๘

- ปาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๒๗๘/๔๖๙.

ก. สัทธานุสารี

ภิกษุทั้งหลาย ! ตา...หู...จมูก...ลิ้น...กาย...ใจ
เป็นสิ่งที่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็นปกติ มีความเปลี่ยน
เป็นอย่างอื่นเป็นปกติ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลใด มีความเชื่อ น้อมจิตไป
ในธรรม ๖ อย่างนี้ ด้วยอาการอย่างนี้

บุคคลนี้เราเรียกว่าเป็น สัทธานุสารี
หยังลงสู่สัมมัตตนิยาม (ระบบแห่งความถูกต้อง)
หยังลงสู่สัพปุริสภูมิ (ภูมิแห่งสัตบุรุษ)
ล่วงพ้นบุญชนภูมิ ไม่อาจที่จะกระทำความ อันกระทำแล้ว
จะเข้าถึงนรก กำเนิดเดรัจฉาน หรือเปรตวิสัย และ
ไม่ควรที่จะทำกาลก่อนแต่ที่จะทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

ข. อัมมานุสारी

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๖ อย่างเหล่านี้ ทนต่อการเพ่งโดยประมาณอันยิ่งแห่งปัญญาของบุคคลใด ด้วยอาการอย่างนี้

บุคคลนี้เราเรียกว่า อัมมานุสारी
หยั่งลงสู่สัมมัตตนิยาม (ระบบแห่งความถูกต้อง)
หยั่งลงสู่สัพปริสภูมิ (ภูมิแห่งสัตบุรุษ)
ล่วงพ้นบุद्धชนภูมิ ไม่อาจที่จะกระทำความ อันกระทำแล้ว
จะเข้าถึงนรก กำเนิดเดรัจฉาน หรือเปรตวิสัย และ
ไม่ควรที่จะทำกาลก่อนแต่ที่จะทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

โสดาปัตติผล

๐๙

-บาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๒๗๘/๔๖๙., -บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๔๓๔-๔๓๕/๑๔๓๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลโดยย่อไม่รู้ ย่อมเห็นซึ่ง
ธรรม ๖ อย่างเหล่านี้ ด้วยอาการอย่างนี้ (ตามที่กล่าวแล้ว
ในโสดาปัตติมรรค ๒ จำพวก มีการเห็นความไม่เที่ยงเป็นต้น)

บุคคลนี้เราเรียกว่า โสดาบัน (ผู้ถึงแล้วซึ่งกระแส)
ผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อพระนิพพาน
มีการตรัสรู้พร้อมเป็นเบื้องต้น.

สูตรข้างบนนี้ (ขนฺธ. ส. ๑๗/๒๗๘/๔๖๙.) ทรงแสดงอารมณ์
แห่งอนิจจังเป็นต้น ด้วยธรรม ๖ อย่าง คือ อายตนะภายในหก
ในสูตรถัดไปทรงแสดงอารมณ์นั้น ด้วยอายตนะภายนอกหก คือ
รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ก็มี แสดงด้วยวิญญานหก
ก็มี ด้วยสัมผัสหก ก็มี ด้วยเวทนาหก ก็มี ด้วยสัญญาหก ก็มี
ด้วยสัญญาเจตนาหก ก็มี ด้วยตัณหาหก ก็มี ด้วยธาตุหก ก็มี และ
ด้วยขันธห้า ก็มี ทรงแสดงไว้ด้วยหลักการปฏิบัติอย่างเดียวกัน.

สารีบุตร! อริยอัฏฐังคิกมรรค นั้นนั้แหละชื่อว่า
กระแสนี้ ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา
สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ
สัมมาสมาธิ.

พระโสดาบันเป็นผู้บริบูรณ์ในศีล (ปาฏิโมกข์) ได้พอประมาณในสมาธิ และปัญญา

๑๐

-บาลี ดิ.ก. อ. ๒๐/๒๙๗-๒๙๙/๔๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! ลิกขาบทร้อยห้าสิบลิกขาบทนี้
ย่อมมาสู่อุทเทส (การยกขึ้นแสดงในท่ามกลางสงฆ์) ทุกกึ่ง
แห่งเดือนตามลำดับ อังกุลบุตรผู้ปรารถนาประโยชน์
พากันศึกษาอยู่ในลิกขาบทเหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ลิกขาสามอย่างเหล่านี้มีอยู่
อันเป็นที่ประชุมลงของลิกขาบททั้งปวงนั้น.

ลิกขาสามอย่างนั้นเป็นอย่างไรเล่า ? คือ

อธิศีลสิกขา

อธิจิตตสิกขา

อธิปัญญาสิกขา

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล ลิกขาสามอย่าง
อันเป็นที่ประชุมลงแห่งลิกขาบททั้งปวงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ ทำให้บริบูรณ์
ในศีล ทำพอประมาณในสมาธิ ทำพอประมาณในปัญญา.
เธอยังล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง และต้องออกจากอาบัติ
เล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง.

ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ?

ข้อนั้นเพราะเหตุว่าไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพ
ต่อการบรรลุโลกุตตรธรรม จักเกิดขึ้น เพราะเหตุสักว่า
การล่วงสิกขาบทเล็กน้อย และการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อย
เหล่านี้.

ส่วนสิกขาบทเหล่าใดที่เป็นเบื้องต้นแห่ง
พรหมจรรย์^๑ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีล
ยังยืน มีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษา
อยู่ในสิกขาบททั้งหลาย.

๑. สิกขาบทเล็กน้อย คือ อภิสมาจาริกาสิกขา เป็นสิกขาบทที่บัญญัติเพื่อให้
เกิดความเลื่อมใสแก่คนที่ยังไม่เลื่อมใส และเลื่อมใสยังเกิดขึ้นแก่คนที่
เลื่อมใสแล้ว.

๒. สิกขาบทเหล่าใดที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ คือ สิกขาบทปาฏิโมกข์.

ภิกษุชั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังโยชน์สาม
เป็นโสดาบัน เป็นผู้มิอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็น
ผู้เที่ยงต่อพระนิพพาน มีการตรัสรู้พร้อมในเบื้องต้น.

พระโสดาบันละสังโยชนได้สามข้อ มีสามจำพวก

๑๑

- บาลี ตติ. อ. ๒๐/๒๙๙-๓๐๑/๕๒๗.

ภิกษุนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังโยชนสาม^๑ เป็นผู้สัตตักขัตตุปรมะ ยังต้องท่องเที่ยวไปในภพแห่งเทวดาและมนุษย์อีกเจ็ดครั้ง เป็นอย่างมาก แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

(หรือว่า) ภิกษุนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังโยชนสาม เป็นผู้โกลังโกละ จักต้องท่องเที่ยวไปสู่สกุลอีกสองหรือสามครั้ง แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

(หรือว่า) ภิกษุนั้น เพราะความสิ้นไปรอบแห่งสังโยชนสาม เป็นผู้เป็นเอกพีชี คือ จักเกิดในภพแห่งมนุษย์อีกหนเดียวเท่านั้น แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

๑. สังโยชน คือ เครื่องร้อยรัดจิต ๑๐ ประการ ดูในธรรมะแวดล้อมหัวข้อที่ ๓๐ หน้า ๑๒๗.

ละสังโยชน์สามและกรรมที่พาไปอบาย คือ โสดาบัน

๑๒

- บาลี ญก. อ. ๒๒/๔๘๘/๓๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุไม่ละธรรม ๖ อย่างแล้ว
เป็นผู้ไม่ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งทวิฏฐีสัมปทา (ความเป็น
โสดาบัน).

ไม่ละธรรม ๖ อย่าง เหล่าไหนเล่า ?

ไม่ละธรรม ๖ อย่าง เหล่านี้ คือ

ไม่ละ สักกายทิฏฐิ (ความเห็นผิดว่าชั้น ๕ เป็นตัวตน)

ไม่ละ วิจิกิจฉา (ความลังเลในปฏิบัติทางดับทุกข์)

ไม่ละ สีลพทปราคาส (การถือเอาศีลและพรตผิดความ
มุ่งหมายที่แท้จริง)

ไม่ละ อปายคมนิยราคะ (ราคะที่ควรแก่การถึงซึ่งอบาย)

ไม่ละ อปายคมนิยโทสะ (โทสะที่ควรแก่การถึงซึ่งอบาย)

ไม่ละ อปายคมนิยโมหะ (โมหะที่ควรแก่การถึงซึ่งอบาย).

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุไม่ละธรรม ๖ อย่าง เหล่านี้แล
เป็นผู้ไม่ควรกระทำให้แจ้งซึ่งทวิจฺจุสัมปทา.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุละธรรม ๖ อย่างแล้ว
เป็นผู้ควรกระทำให้แจ้งซึ่งทวิจฺจุสัมปทา.

ละธรรม ๖ อย่าง เหล่าไหนเล่า ?

ละธรรม ๖ อย่าง เหล่านี้ คือ

ละ สักกายทวิจฺจุ (ความเห็นผิดว่าชั้น ๕ เป็นตัวตน)

ละ วิจิกิจฺจา (ความลังเลในปฏิบัติทางดับทุกข์)

ละ สีลพัพตปรามาส (การถือเอาศีลและพรต
ผิดความมุ่งหมายที่แท้จริง)

ละ อปายคฺคณิยราคะ (ราคะที่ควรแก่การถึงซึ่งอบาย)

ละ อปายคฺคณิยโทสะ (โทสะที่ควรแก่การถึงซึ่งอบาย)

ละ อปายคฺคณิยโมหะ (โมหะที่ควรแก่การถึงซึ่งอบาย).

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุละธรรม ๖ อย่างเหล่านี้แล้ว
เป็นผู้ควรกระทำให้แจ้งซึ่งทวิจฺจุสัมปทา ดังนี้แล.

พระโสดาบันมีญาณหยั่งรู้เหตุให้ เกิดขึ้น และเหตุให้ดับไป ของโลก

๑๓

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๙๒-๙๕/๑๗๘-๑๘๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ย่อมไม่มี
ความสงสัยอย่างนี้ ว่า

“เพราะอะไรมี	อะไรจึงมีหนอ
เพราะอะไรเกิดขึ้น	อะไรจึงเกิดขึ้น
เพราะอะไรมี	นามรูปจึงมี
เพราะอะไรมี	สฬายตนะจึงมี
เพราะอะไรมี	ผัสสะจึงมี
เพราะอะไรมี	เวทนาจึงมี
เพราะอะไรมี	ตัณหาจึงมี
เพราะอะไรมี	อุปาทานจึงมี
เพราะอะไรมี	ภพจึงมี
เพราะอะไรมี	ชาติจึงมี
เพราะอะไรมี	ชรามรณะจึงมี” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
ย่อมมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่น ว่า

“เพราะสิ่งนี้มี	สิ่งนี้จึงมี
เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น	สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
เพราะวิญญานมี	นามรูปจึงมี
เพราะนามรูปมี	สฬายตนะจึงมี
เพราะสฬายตนะมี	ผัสสะจึงมี
เพราะผัสสะมี	เวทนาจึงมี
เพราะเวทนามี	ตัณหาจึงมี
เพราะตัณหามี	อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานมี	ภพจึงมี
เพราะภพมี	ชาติจึงมี
เพราะชาติมี	ชรามรณะจึงมี” ดังนี้.

อริยสาวกนั้น ย่อมรู้ประจักษ์ช้อย่างนี้ ว่า
“โลกนี้ย่อมเกิดขึ้น ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ย่อมไม่มี
ความสงสัยอย่างนี้ ว่า

“เพราะอะไรไม่มี	อะไรจึงไม่มีหนอ
เพราะอะไรดับ	อะไรจึงดับ
เพราะอะไรไม่มี	นามรูปจึงไม่มี
เพราะอะไรไม่มี	สพายตนะจึงไม่มี
เพราะอะไรไม่มี	ผัสสะจึงไม่มี
เพราะอะไรไม่มี	เวทนาจึงไม่มี
เพราะอะไรไม่มี	ตัณหาจึงไม่มี
เพราะอะไรไม่มี	อุปาทานจึงไม่มี
เพราะอะไรไม่มี	ภพจึงไม่มี
เพราะอะไรไม่มี	ชาติจึงไม่มี
เพราะอะไรไม่มี	ชรามรณะจึงไม่มี” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว
ย่อมมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่น ว่า

“เพราะสิ่งนี้ไม่มี	สิ่งนี้จึงไม่มี
เพราะสิ่งนี้ดับ	สิ่งนี้จึงดับ
เพราะวิญญานไม่มี	นามรูปจึงไม่มี
เพราะนามรูปไม่มี	สฬายตนะจึงไม่มี
เพราะสฬายตนะไม่มี	ผัสสะจึงไม่มี
เพราะผัสสะไม่มี	เวทนาจึงไม่มี
เพราะเวทนาไม่มี	ตัณหาจึงไม่มี
เพราะตัณหาไม่มี	อุปาทานจึงไม่มี
เพราะอุปาทานไม่มี	ภพจึงไม่มี
เพราะภพไม่มี	ชาติจึงไม่มี
เพราะชาติไม่มี	ชรามรณะจึงไม่มี” ดังนี้.

อริยสาวกนั้น ย่อมรู้ประจักษ์อย่างนี้ ว่า
“โลกนี้ ย่อมดับด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก ย่อมมารู้ประจักษ์ถึง
เหตุเกิดและความดับแห่งโลก ตามที่เป็นจริงอย่างนี้
ในกาลใด ในกาลนั้น เราเรียกอริยสาวกนี้ ว่า

“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทวิจฺจุ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทตฺตสนะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้มาถึงพระสัทธรรมนี้แล้ว”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ได้เห็นอยู่ซึ่งพระสัทธรรมนี้”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยญาณอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยวิชาอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ถึงซึ่งกระแสแห่งธรรมแล้ว”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประเสริฐมีปัญญาเครื่องชำแรกกิเลส”	ดังนี้บ้าง
“ยืนอยู่จรดประตูแห่งอมตะ”	ดังนี้บ้าง
	ดังนี้ แล.

พระโสดาบัน คือ ผู้เห็นชัดรายละเอียด
แต่ละสายของปฏิจจุสมุปบาทตลอดทั้งสาย
โดยนัยแห่งอริยสัจสี่ (เห็นตลอดสาย นัยที่หนึ่ง)

๑๔

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๕๐-๕๑/๘๘-๙๐.

ภิกษุทั้งหลาย !

เพราะมีอริชาเป็นปัจจัย

จึงมีสังขารทั้งหลาย

เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย

จึงมีวิญญาณ

เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัย

จึงมีนามรูป

เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย

จึงมีสฬายตนะ

เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัย

จึงมีผัสสะ

เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย

จึงมีเวทนา

เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย

จึงมีตัณหา

เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย

จึงมีอุปาทาน

เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย

จึงมีภพ

เพราะมีภพเป็นปัจจัย

จึงมีชาติ

เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะ โทมนัสอุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ ชรามรณะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีฟันหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความสิ้นไปแห่งอายุ ความแคว้นแห่งอินทรีย์ทั้งหลาย ในสัตว์นิกายนั้น ๆ ของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ๆ นี้เรียกว่า ชรา. การจุติ ความเคลื่อน การแตกสลาย การหายไป การวายชีพ การตาย การทำกาละ การแตกแห่งขันธทั้งหลาย การทอดทิ้งร่าง การขาดแห่งอินทรีย์ คือ ชีวิตจากสัตว์นิกายนั้น ๆ ของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ๆ นี้เรียกว่า มรณะ. ชรานี้ด้วย มรณะนี้ด้วย ย่อมมีอยู่ ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า ชรามรณะ. ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งชรามรณะ ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นพร้อมแห่งชาติ ความดับไม่เหลือแห่งชรามรณะ ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งชาติ มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิปทา

ให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งขรามรณะ ได้แก่สิ่งเหล่านี้
คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การ
ทำการงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ
ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ ชาติ เป็นอย่างไรเล่า ?

การเกิด การกำเนิด การกำวลง (สู่ครรภ์) การ
บังเกิด การบังเกิดโดยยิ่ง ความปรากฏของขันธทั้งหลาย
การที่สัตว์ได้ซึ่งอายตนะทั้งหลาย ในสัตนิกายนั้นๆ ของ
สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นๆ ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า
ชาติ. ความก่อขึ้นพร้อมแห่งชาติ ย่อมมี เพราะความ
ก่อขึ้นพร้อมแห่งภพ ความดับไม่เหลือแห่งชาติ ย่อมมี
เพราะความดับไม่เหลือแห่งภพ มรรคอันประกอบด้วย
องค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความ
ดับไม่เหลือแห่งชาติ ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ
ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำการงานชอบ
การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ
ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ ภพ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภพทั้งหลาย ๓ อย่างเหล่านี้ คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า ภพ. ความก่อกั้นพร้อมแห่งภพ ย่อมมี เพราะความก่อกั้นพร้อมแห่งอุปาทาน ความดับไม่เหลือแห่งภพ ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งอุปาทาน มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิปทาให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งภพ ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำการทำงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ อุปาทาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! อุปาทานทั้งหลาย ๔ อย่างเหล่านี้ คือ ความยึดมั่นในกาม ความยึดมั่นในความเห็น ความยึดมั่นในข้อปฏิบัติทางกายและวาจา (ศีลพรต) ความยึดมั่นในความเป็นตัวตน ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า อุปาทาน. ความก่อกั้นพร้อมแห่งอุปาทาน ย่อมมี เพราะความก่อกั้นพร้อมแห่งตัณหา ความดับไม่เหลือ

แห่งอุปาทาน ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งตัณหา มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็น **ปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งอุปาทาน** ได้แก่ สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำกรณงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ ตัณหา เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! หมู่แห่งตัณหาทั้งหลาย ๖ หมู่ เหล่านี้ คือ ความอยากในรูป ความอยากในเสียง ...ในกลิ่น ...ในรส ...ในสัมผัสทางกาย ความอยากในธรรมารมณ์ ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า ตัณหา. ความก่อกำเนิดพร้อมแห่งตัณหา ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งเวทนา ความดับไม่เหลือแห่งตัณหา ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งเวทนา มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งตัณหา ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำกรณงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ เวทนา เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! หมู่แห่งเวทนาทั้งหลาย ๖ หมู่
เหล่านี้ คือ เวทนาที่เกิดจากสัมผัสทางตา ...ทางหู...ทางจมูก
...ทางลิ้น ...ทางกาย และเวทนาที่เกิดจากสัมผัสทางใจ
ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า เวทนา. ความก่อกำเนิดพร้อม
แห่งเวทนา ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งผัสสะ
ความดับไม่เหลือแห่งเวทนา ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือ
แห่งผัสสะ มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐ
นั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งเวทนา
ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ
การพูดจาชอบ การทำกรณงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ
ความพากเพียรชอบ ความระลึกรู้ชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ ผัสสะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! หมู่แห่งผัสสะทั้งหลาย ๖ หมู่
เหล่านี้ คือ สัมผัสทางตา ...ทางหู ...ทางจมูก ...ทางลิ้น
...ทางกาย สัมผัสทางใจ ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า ผัสสะ.
ความก่อกำเนิดพร้อมแห่งผัสสะ ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิด
พร้อมแห่งสฬายตนะ ความดับไม่เหลือแห่งผัสสะ ย่อมมี

เพราะความดับไม่เหลือแห่งสฬายตนะ มรรคอันประกอบด้วย องค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับ ไม่เหลือแห่งผัสสะ ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำางานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกรชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ สฬายตนะ เป็นอย่างไรเล่า ?

จักขุฬายตนะ โสตายตนะ ฆานายตนะ ชิวฬายตนะ กายายตนะ มนฬายตนะ ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า สฬายตนะ. ความก่อกำขึ้นพร้อมแห่งสฬายตนะ ย่อมมี เพราะความก่อกำขึ้นพร้อมแห่งนามรูป ความดับไม่เหลือแห่ง สฬายตนะ ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งนามรูป มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งสฬายตนะ ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำางานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกรชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! ก็ นามรูป เป็นอย่างไรเล่า?

เวทนา สัญญา เจตนา ผัสสะ มนสิการ นี้เรียกว่า นาม. มหาภูตทั้งสี่ด้วย รูปที่อาศัยมหาภูตทั้งสี่ด้วย นี้เรียกว่า รูป. นามนี้ด้วย รูปนี้ด้วย ย่อมมีอยู่อย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย! นี้เรียกว่า นามรูป. ความก่อกำเนิดพร้อมแห่ง นามรูป ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งวิญญาณ ความดับไม่เหลือแห่งนามรูป ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งวิญญาณ มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอัน ประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิปทาให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่ง นามรูป ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำการทำงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! ก็ วิญญาณ เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! หมู่แห่งวิญญาณทั้งหลาย ๖ หมู่ เหล่านี้ คือ จักขุวิญญาณ (ผู้รู้แจ้งทางตา) โสทวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนวิญญาณ (ผู้รู้แจ้งทางใจ) ภิกษุทั้งหลาย! นี้เรียกว่า วิญญาณ. ความก่อกำเนิดพร้อมแห่งวิญญาณ ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งสังขาร ความดับไม่เหลือแห่งวิญญาณ ย่อมมี

เพราะความดับไม่เหลือแห่งสังขาร มรรคอันประกอบด้วย
องค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิปทาให้ถึงซึ่งความดับ
ไม่เหลือแห่งวิญญาน ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ
ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำการทำงานชอบ
การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกรู้ชอบ
ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! ก็สังขารทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า?
ภิกษุทั้งหลาย! สังขารทั้งหลาย ๓ อย่างเหล่านี้
คือ กายสังขาร (ความปรุงแต่งทางกาย) วจีสังขาร (ความปรุงแต่ง
ทางวาจา) จิตตสังขาร (ความปรุงแต่งทางใจ) ภิกษุทั้งหลาย!
เหล่านี้เรียกว่า สังขารทั้งหลาย. ความก่อกำเนิดพร้อม
แห่งสังขารย่อมมี เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งอวิชชา
ความดับไม่เหลือแห่งสังขาร ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือ
แห่งอวิชชา มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐ
นั่นเอง เป็นปฏิปทาให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งสังขาร
ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ
การพูดจาชอบ การทำการทำงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ
ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกรู้ชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลใดแล อริยสาวก

ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่งธรรม อันเป็นปัจจัย (เหตุ)
ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุแห่งธรรม อันเป็น
ปัจจัยว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือ
แห่งธรรม อันเป็นปัจจัย ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึงซึ่ง
ข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งธรรม
อันเป็นปัจจัย ว่าเป็นอย่างนี้ๆ ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลนั้น เราเรียกอริยสาวกนั้น ว่า

“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทวิจฺฉิ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทตฺตสนะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้มาถึงพระสัทธรรมนี้แล้ว”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ได้เห็นอยู่ซึ่งพระสัทธรรมนี้”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยญาณอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยวิชาอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ถึงซึ่งกระแสแห่งธรรมแล้ว”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประเสริฐมีปัญญาเครื่องชำแรกกิเลส”	ดังนี้บ้าง
“ยืนอยู่จรดประตูแห่งอมตะ”	ดังนี้บ้าง

ดังนี้ แล.

พระโสดาบัน คือ ผู้เห็นชัดรายละเอียด
แต่ละสายของปฏิจตุสมุปบาทตลอดทั้งสาย
โดยนัยแห่งอริยสัจสี่ (เห็นตลอดสาย นัยที่สอง)

๑๕

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๕๑-๕๓/๗๑-๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้

ย่อมรู้ทั่วถึงซึ่ง ขรามณะ รู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้น
แห่งขรามณะ รู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งขรามณะ
รู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือ
แห่งขรามณะ

ย่อมรู้ทั่วถึงซึ่ง ชาติ รู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่ง
ชาติ รู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งชาติ รู้ทั่วถึงซึ่ง
ข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งชาติ

ย่อมรู้ทั่วถึงซึ่ง ภพ รู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่ง
ภพ รู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งภพ รู้ทั่วถึงซึ่งข้อ
ปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งภพ

ย่อมรู้ทั่วถึงซึ่ง อุปาทาน รู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้น
แห่งอุปาทาน รู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งอุปาทาน
รู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ถึงความดับไม่เหลือ
แห่งอุปาทาน

ย่อมรู้ทั่วถึงซึ่ง ตัณหา รู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้น
แห่งตัณหา รู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งตัณหา
รู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ถึงความดับไม่เหลือ
แห่งตัณหา

ย่อมรู้ทั่วถึงซึ่ง เวทนา รู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้น
แห่งเวทนา รู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งเวทนา รู้
ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ถึงความดับไม่เหลือ
แห่งเวทนา

ย่อมรู้ทั่วถึงซึ่ง ผัสสะ รู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้น
แห่งผัสสะ รู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งผัสสะ รู้ทั่วถึง
ซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ถึงความดับไม่เหลือแห่ง
ผัสสะ

ย่อมรู้ทั่วถึงซึ่ง สฬายตนะ รู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้
เกิดขึ้นแห่งสฬายตนะ รู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่ง
สฬายตนะ รู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความ
ดับไม่เหลือแห่งสฬายตนะ

ย่อมรู้ทั่วถึงซึ่ง นามรูป รู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิด
ขึ้นแห่งนามรูป รู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งนามรูป
รู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือ
แห่งนามรูป

ย่อมรู้ทั่วถึงซึ่ง วิญญาณ รู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้น
แห่งวิญญาณ รู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งวิญญาณ
รู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือ
แห่งวิญญาณ

ย่อมรู้ทั่วถึงซึ่ง สังขาร รู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้น
แห่งสังขาร รู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งสังขาร รู้ทั่วถึง
ซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่ง
สังขาร.

ภิกษุทั้งหลาย! ชรามรณะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีพินหลุด ความมี
ผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความสิ้นไปๆ แห่งอายุ ความ
แก่อ้อมแห่งอินทรีย์ทั้งหลาย ในสัตว์นิกายนั้นๆ ของสัตว์
ทั้งหลายเหล่านั้นๆ นี้เรียกว่า ชรา. การจุติ การเคลื่อน
การแตกสลาย การหายไป การวายชีพ การตาย การทำ
กาละ การแตกแห่งขันธ์ทั้งหลาย การทอดทิ้งร่าง การขาด
แห่งอินทรีย์ คือ ชีวิต จากสัตว์นิกายนั้นๆ ของสัตว์ทั้งหลาย
เหล่านั้นๆ นี้เรียกว่า มรณะ. ชรานี้ด้วย มรณะนี้ด้วย
ย่อมมีอยู่ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย! นี้เรียกว่า ชรามรณะ.
ความก่อกำเนิดพร้อมแห่งชรามรณะ ย่อมมี เพราะความก่อกำ
เนิดพร้อมแห่งชาติ ความดับไม่เหลือแห่งชรามรณะ ย่อมมี
เพราะความดับไม่เหลือแห่งชาติ มรรคอันประกอบด้วย
องค์แปดอันประเสริฐนั้นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับ
ไม่เหลือแห่งชรามรณะ ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ
ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำการทำงานชอบ
การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ
ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! ชาติ เป็นอย่างไรเล่า?

การเกิด การกำเนิด การกำวลง (สู่ครรภ์) การบังเกิด การบังเกิดโดยยิ่ง ความปรากฏของชั้นทั้งหลาย การที่สัตว์ได้ซึ่งอายตนะทั้งหลาย ในสัตว์นิกายนั้น ๆ ของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ๆ ภิกษุทั้งหลาย! นี้เรียกว่า ชาติ. ความก่อกำขึ้นพร้อมแห่งชาติ ย่อมมี เพราะความก่อกำขึ้นพร้อมแห่งภพ ความดับไม่เหลือแห่งชาติ ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งภพ มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งชาติ ได้แก่อะไรเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำการทำงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความพากเพียรชอบ ความระลึกรู้ชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! ภพ เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ภพทั้งหลาย ๓ อย่างเหล่านี้ คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ ภิกษุทั้งหลาย! นี้เรียกว่า ภพ. ความก่อกำขึ้นแห่งภพ ย่อมมี เพราะความก่อกำขึ้นพร้อมแห่งอุปาทาน ความดับไม่เหลือแห่งภพ ย่อมมี

เพราะความดับไม่เหลือแห่งอุปาทาน มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งภพ ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำกรณงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! อุปาทาน เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! อุปาทานทั้งหลาย ๔ อย่างเหล่านี้ คือ กามอุปาทาน ทิฏฐอุปาทาน สิล্পพัตตูปาทาน อัตตวาทุอุปาทาน ภิกษุทั้งหลาย! นี้เรียกว่า อุปาทาน. ความก่อกำเนิดพร้อมแห่งอุปาทาน ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งตัณหา ความดับไม่เหลือแห่งอุปาทาน ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งตัณหา มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งอุปาทาน ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำกรณงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ตัณหา เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! หมู่แห่งตัณหาทั้งหลาย ๖ หมู่ เหล่านี้ คือ รูปตัณหา สัตตตัณหา คันธตัณหา รสตัณหา โณภูมิปุพพัณหา อัมมตัณหา ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า ตัณหา. ความก่อกำเนิดพร้อมแห่งตัณหา ย่อมมี เพราะความ ก่อกำเนิดพร้อมแห่งเวทนา ความดับไม่เหลือแห่งตัณหา ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งเวทนา มรรคอันประกอบด้วย องค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติทำให้ถึงซึ่งความดับ ไม่เหลือแห่งตัณหา ได้แก่อสิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำการทำงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความพากเพียรชอบ ความระลึกรู้ชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เวทนา เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! หมู่แห่งเวทนาทั้งหลาย ๖ หมู่ เหล่านี้ คือ จักขุสัมผัสสชาเวทนา โสตสัมผัสสชาเวทนา ฆานสัมผัสสชาเวทนา ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา กายสัมผัสสชาเวทนา มโนสัมผัสสชาเวทนา ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า เวทนา. ความก่อกำเนิดพร้อมแห่งเวทนา ย่อมมี

เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งผัสสะ ความดับไม่เหลือแห่งเวทนา ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งผัสสะ มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิปทาให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งเวทนา ได้แก่ สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำการทำงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! ผัสสะ เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! หมู่แห่งผัสสะทั้งหลาย ๖ หมู่ เหล่านี้ คือ จักขุสัมผัส โสตสัมผัส มานสัมผัส ชิวหาสัมผัส กายสัมผัส มโนสัมผัส ภิกษุทั้งหลาย! นี้เรียกว่า ผัสสะ. ความก่อกำเนิดพร้อมแห่งผัสสะ ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งสฬายตนะ ความดับไม่เหลือแห่งผัสสะ ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งสฬายตนะ มรรคอันประกอบด้วย องค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิปทาให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งผัสสะ ได้แก่ สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำการทำงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! สฬายตนะ^๑ เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! จักขวียตนะ โสตถยตนะ
ฆานายตนะ ชิวหายตนะ กายายตนะ มนายตนะ
ภิกษุทั้งหลาย! นี้เรียกว่า สฬายตนะ. ความก่อกำเนิดพร้อม
แห่งสฬายตนะ ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งนามรูป
ความดับไม่เหลือแห่งสฬายตนะ ย่อมมี เพราะความดับ
ไม่เหลือแห่งนามรูป มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอัน
ประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติทำให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่ง
สฬายตนะ ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ
การพูดจาชอบ การทำกรณงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ
ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! นามรูป เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! เวทนา สัญญา เจตนา ผัสสะ
มนสิการ นี้เรียกว่า นาม มหาภูตทั้งสี่ด้วย รูปที่อาศัย
มหาภูตทั้งสี่ด้วย นี้เรียกว่า รูป นามนี้ด้วย รูปนี้ด้วย
ย่อมมีอยู่ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย! นี้เรียกว่า นามรูป.
ความก่อกำเนิดพร้อมแห่งนามรูป ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิด

๑. คือ อายตนะภายในทั้ง ๖ และอายตนะภายนอกทั้ง ๖.

พร้อมแห่งวิญญาน ความดับไม่เหลือแห่งนามรูป ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งวิญญาน มรรคอันประกอบด้วย องค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับ ไม่เหลือแห่งนามรูป ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำางานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! วิญญาน เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! หมู่แห่งวิญญานทั้งหลาย ๖ หมู่ เหล่านี้ คือ จักขุวิญญาน โสตวิญญาน ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน กายวิญญาน มโนวิญญาน ภิกษุทั้งหลาย! นี้เรียกว่า วิญญาน. ความก่อกำเนิดพร้อมแห่ง วิญญาน ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งสังขาร ความดับไม่เหลือแห่งวิญญาน ย่อมมี เพราะความดับ ไม่เหลือแห่งสังขาร มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอัน ประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่ง วิญญาน ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำางานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! สังขารทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! สังขารทั้งหลาย ๓ อย่างเหล่านี้ คือ กายสังขาร วจีสังขาร จิตตสังขาร ภิกษุทั้งหลาย! เหล่านี้เรียกว่า สังขารทั้งหลาย. ความก่อกำเนิดพร้อมแห่งสังขาร ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งอวิชชา ความดับไม่เหลือแห่งสังขาร ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งอวิชชา มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิปทาให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งสังขาร ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำกรณงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความพากเพียรชอบ ความระลึกรู้ชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! ในกาลใดแล ภิกษุ

ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่ง ขรามรณะ มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งขรามรณะ มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งขรามรณะ มารู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งขรามรณะ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ.

ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่ง ชาติ มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งชาติ มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งชาติ

มารู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งชาติ ว่าเป็นอย่างนี้ ๆ.

ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่งภพ มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งภพ มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งภพ มารู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งภพ ว่าเป็นอย่างนี้ ๆ.

ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่งอุปาทาน มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งอุปาทาน มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งอุปาทาน มารู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งอุปาทาน ว่าเป็นอย่างนี้ ๆ.

ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่งตัณหา มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งตัณหา มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งตัณหา มารู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งตัณหา ว่าเป็นอย่างนี้ ๆ.

ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่งเวทนา มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งเวทนา มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งเวทนา มารู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งเวทนา ว่าเป็นอย่างนี้ ๆ.

ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่งผัสสะ มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิด
ขึ้นแห่งผัสสะ มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งผัสสะ
มารู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ถึงความดับไม่
เหลือแห่งผัสสะ ว่าเป็นอย่างนี้ ๆ.

ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่งสพายตนะ มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุ
ให้เกิดขึ้นแห่งสพายตนะ มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือ
แห่งสพายตนะ มารู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้
ถึงความดับไม่เหลือแห่งสพายตนะ ว่าเป็นอย่างนี้ ๆ.

ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่งนามรูป มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้
เกิดขึ้นแห่งนามรูป มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่ง
นามรูป มารู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ถึงความ
ดับไม่เหลือแห่งนามรูป ว่าเป็นอย่างนี้ ๆ.

ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่งวิญญาน มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้
เกิดขึ้นแห่งวิญญาน มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่ง
วิญญาน มารู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ถึงความ
ดับไม่เหลือแห่งวิญญาน ว่าเป็นอย่างนี้ ๆ.

ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่งสังขาร มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิด
ขึ้นแห่งสังขาร มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งสังขาร

มารู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งสังขาร ว่าเป็นอย่างนี้ๆ.

ภิกษุทั้งหลาย! ในกาลนั้น เราเรียกภิกษุนั้น ว่า

“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทวิญญู”	ดังนี้บ้าง
“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทศสนะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้มาถึงพระสัทธรรมนี้แล้ว”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ได้เห็นอยู่ซึ่งพระสัทธรรมนี้”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยญาณอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยวิชาอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ถึงซึ่งกระแสแห่งธรรมแล้ว”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประเสริฐมีปัญญาเครื่องชำแรกกิเลส”	ดังนี้บ้าง
“ยืนอยู่จรดประตูแห่งอมตะ”	ดังนี้บ้าง

ดังนี้ แล.

ผู้ปฏิบัติจนพบภาพแต่ละสายโดยนัย แห่งอริยสัจสี่ ทั้งปัจจุบัน อดีต อนาคต ชื่อว่าโสดาบัน (ญาณวัตถุ ๔๔)

๑๖

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๖๗-๗๑/๑๑๘-๑๒๕.

ภิกษุทั้งหลาย !

เราจักแสดง ซึ่งญาณวัตถุ^๑ ๔๔ อย่าง
แก่พวกเธอทั้งหลาย.

พวกเธอทั้งหลายจงฟังข้อความนั้น
จงกระทำในใจให้สำเร็จประโยชน์
เราจักกล่าวบัดนี้.

ครั้นภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านั้น ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว
พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถ้อยคำเหล่านี้ ว่า

๑. ญาณวัตถุ แปลว่า สิ่งซึ่งเป็นที่กำหนดพิจารณาของญาณ ญาณกำหนด
พิจารณาสิ่งใด สิ่งนั้นเรียกว่าญาณวัตถุ เฉพาะในกรณีนี้ หมายถึง
อาการ ๔ อย่างๆ ของปฏิจจนูปบาทแต่ละอาการ ซึ่งมีอยู่ ๑๑ อาการ
ดังนั้น จึงเรียกว่า ญาณวัตถุ ๔๔.

ภิกษุทั้งหลาย !

ก็ ญาณวัตถุ ๔๔ อย่าง เป็นอย่างไรเล่า ?

ญาณวัตถุ ๔๔ อย่าง คือ

(หมวด ๑)

๑. ญาณ คือ ความรู้ในชรามรณะ
๒. ญาณ คือ ความรู้ในเหตุให้เกิดขึ้นแห่งชรามรณะ
๓. ญาณ คือ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งชรามรณะ
๔. ญาณ คือ ความรู้ในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งชรามรณะ

(หมวด ๒)

๑. ญาณ คือ ความรู้ในชาติ
๒. ญาณ คือ ความรู้ในเหตุให้เกิดขึ้นแห่งชาติ
๓. ญาณ คือ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งชาติ
๔. ญาณ คือ ความรู้ในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งชาติ

(หมวด ๓)

๑. ญาณ คือ ความรู้ในภพ
๒. ญาณ คือ ความรู้ในเหตุให้เกิดขึ้นแห่งภพ
๓. ญาณ คือ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งภพ
๔. ญาณ คือ ความรู้ในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึง
ความดับไม่เหลือแห่งภพ

(หมวด ๔)

๑. ญาณ คือ ความรู้ในอุปาทาน
๒. ญาณ คือ ความรู้ในเหตุให้เกิดขึ้นแห่งอุปาทาน
๓. ญาณ คือ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งอุปาทาน
๔. ญาณ คือ ความรู้ในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึง
ความดับไม่เหลือแห่งอุปาทาน

(หมวด ๕)

๑. ญาณ คือ ความรู้ในตัณหา
๒. ญาณ คือ ความรู้ในเหตุให้เกิดขึ้นแห่งตัณหา
๓. ญาณ คือ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งตัณหา
๔. ญาณ คือ ความรู้ในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึง
ความดับไม่เหลือแห่งตัณหา

(หมวด ๖)

๑. ญาณ คือ ความรู้ในเวทนา
๒. ญาณ คือ ความรู้ในเหตุให้เกิดขึ้นแห่งเวทนา
๓. ญาณ คือ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งเวทนา
๔. ญาณ คือ ความรู้ในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึง
ความดับไม่เหลือแห่งเวทนา

(หมวด ๗)

๑. ญาณ คือ ความรู้ในผัสสะ
๒. ญาณ คือ ความรู้ในเหตุให้เกิดขึ้นแห่งผัสสะ
๓. ญาณ คือ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งผัสสะ
๔. ญาณ คือ ความรู้ในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึง
ความดับไม่เหลือแห่งผัสสะ

(หมวด ๘)

๑. ญาณ คือ ความรู้ในสพายตนะ
๒. ญาณ คือ ความรู้ในเหตุให้เกิดขึ้นแห่งสพายตนะ
๓. ญาณ คือ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งสพายตนะ
๔. ญาณ คือ ความรู้ในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึง
ความดับไม่เหลือแห่งสพายตนะ

(หมวด ๙)

๑. ญาณ คือ ความรู้ในนามรูป
๒. ญาณ คือ ความรู้ในเหตุให้เกิดขึ้นแห่งนามรูป
๓. ญาณ คือ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งนามรูป
๔. ญาณ คือ ความรู้ในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งนามรูป

(หมวด ๑๐)

๑. ญาณ คือ ความรู้ในวิญญาน
๒. ญาณ คือ ความรู้ในเหตุให้เกิดขึ้นแห่งวิญญาน
๓. ญาณ คือ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งวิญญาน
๔. ญาณ คือ ความรู้ในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งวิญญาน

(หมวด ๑๑)

๑. ญาณ คือ ความรู้ในสังขารทั้งหลาย
๒. ญาณ คือ ความรู้ในเหตุให้เกิดขึ้นแห่งสังขาร
๓. ญาณ คือ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งสังขาร
๔. ญาณ คือ ความรู้ในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งสังขาร

ภิกษุทั้งหลาย !

เหล่านี้เรียกว่า ญาณวัตถุ ๔๔ อย่าง.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ ชรามรณะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีพินหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความสิ้นไปๆ แห่งอายุ ความแก่ออบแห้งอินทรีย์ทั้งหลาย ในสัตว์นิกายนั้นๆ ของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นๆ นี้เรียกว่า ชรา. การจุติ ความเคลื่อน การแตกสลาย การหายไป การวายชีพ การตาย การทำกาละ การแตกแห่งขันธทั้งหลาย การทอดทิ้งร่าง การขาดแห่งอินทรีย์ คือ ชีวิต จากสัตว์นิกายนั้นๆ ของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นๆ นี้เรียกว่า มรณะ. ชรา นี้ด้วย มรณะนี้ด้วย ย่อมมีอยู่ ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า ชรามรณะ. ความก่อกว้างพร้อมแห่งชรามรณะ ย่อมมี เพราะความก่อกว้างพร้อมแห่งชาติ ความดับไม่เหลือแห่งชรามรณะ ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งชาติ มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งชรามรณะ ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การ

พูดจาชอบ การทำงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ
พากเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่ง
ชรามณะ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้น
แห่งชรามณะ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับ
ไม่เหลือแห่งชรามณะ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึงซึ่ง
ข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่ง
ชรามณะ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ ในกาลใด ในกาลนั้นความรู้
ของอริยสาวกนั้นชื่อว่า ญาณในธรรม (อัมมญาณ).
ด้วยธรรมนี้อันอริยสาวกนั้น เห็นแล้ว รู้แล้ว บรรลุแล้ว
หยั่งลงแล้ว และเป็นธรรมอันใช้ได้ไม่จำกัดกาล อริยสาวก
นั้น ย่อมนำความรู้
นั้นไปสู่นัยอันเป็นอดีตและอนาคต
(ต่อไปอีก) ว่า “สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง
ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีต ได้รู้อย่างยิ่งแล้วซึ่งชรามณะ
ได้รู้อย่างยิ่งแล้วซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งชรามณะ ได้รู้
อย่างยิ่งแล้วซึ่งความดับไม่เหลือแห่งชรามณะ ได้รู้
อย่างยิ่งแล้วซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึง
ความดับไม่เหลือแห่งชรามณะ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ทุกท่าน ก็ได้รู้

อย่างยิ่งแล้ว เหมือนอย่างที่เราเองได้รู้อย่างยิ่งแล้วในบัดนี้. ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในกาล ยี่ดียวนานฝ่ายอนาคต จักรู้อย่างยิ่ง ซึ่งชรามรณะ จักรู้ อย่างยิ่ง ซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งชรามรณะ จักรู้อย่างยิ่ง ซึ่งความดับไม่เหลือแห่งชรามรณะ จักรู้อย่างยิ่ง ซึ่ง ข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งชรา มรณะ ก็ตาม สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทุกท่าน ก็จัก รู้อย่างยิ่ง เหมือนอย่างที่เราเองได้รู้อย่างยิ่งแล้วในบัดนี้” ดังนี้. ความรู้ของอริยสาวกนั้น ชื่อว่า ญาณในการรู้ตาม (อโนวัยญาณ).

ภิกษุทั้งหลาย! ญาณทั้งสอง คือ อัมมญาณ และอโนวัยญาณเหล่านั้นของอริยสาวก เป็นธรรมชาติ บริสุทธิ์ ผ่องใส ในกาลใด

ภิกษุทั้งหลาย! ในกาลนั้น เราเรียกอริยสาวกนั้น ว่า

“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทัญญู” ดังนี้บ้าง

“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทัสสนะ” ดังนี้บ้าง

“ผู้มาถึงพระสัทธรรมนี้แล้ว” ดังนี้บ้าง

“ผู้ได้เห็นอยู่ซึ่งพระสัทธรรมนี้” ดังนี้บ้าง

“ผู้ประกอบแล้วด้วยญาณอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยวิชาอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ถึงซึ่งกระแสแห่งธรรมแล้ว”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประเสริฐมีปัญญาเครื่องชำแรกกิเลส”	ดังนี้บ้าง
“ยืนอยู่จรดประตูแห่งอมตะ”	ดังนี้บ้าง
	ดังนี้ แล.

ภิกษุทั้งหลาย! กิชาติ เป็นอย่างไรเล่า?

การเกิด การกำเนิด การกำวลง (สู่ครรภ์) การบังเกิด การบังเกิดโดยยิ่ง ความปรากฏของขันธทั้งหลาย การที่สัตว์ได้ซึ่งอายตนะทั้งหลาย ในสัตว์นิกายนั้นๆ ของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นๆ ภิกษุทั้งหลาย! นี้เรียกว่า กิชาติ. ความก่อขึ้นพร้อมแห่งชาติ ย่อมมี เพราะความก่อขึ้นพร้อมแห่งภพ ความดับไม่เหลือแห่งชาติ ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งภพ มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งชาติ ได้แกสิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำทำงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความพากเพียรชอบ ความระลึกรู้ชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่งชาติ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึง ซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งชาติ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึง ซึ่งความดับไม่เหลือแห่งชาติ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึง ซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งชาติ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ ในกาลใด ในกาลนั้นความรู้นี้ของอริยสาวกนั้น ชื่อว่าญาณในธรรม (สัมมญาณ). ด้วยธรรมนี้อันอริยสาวกนั้นเห็นแล้ว รู้แล้ว บรรลุแล้ว หยั่งลงแล้ว และเป็นธรรมอันใช้ได้ไม่จำกัดกาล อริยสาวกนั้น ย่อม นำความรู้นั้นไปสู่นัยอันเป็นอดีตและอนาคต (ต่อไปอีก) ว่า “สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีตได้รู้อย่างยิ่งแล้ว ซึ่งชาติ ได้รู้อย่างยิ่งแล้ว ซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งชาติ ได้รู้อย่างยิ่งแล้ว ซึ่งความดับไม่เหลือแห่งชาติ ได้รู้อย่างยิ่งแล้ว ซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งชาติ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทุกท่านก็ได้รู้อย่างยิ่งแล้ว เหมือนอย่างที่เราเองได้รู้อย่างยิ่งแล้วในบัดนี้. ถึงแม้ สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในกาลยืดยาวนาน ฝ่ายอนาคต จักรู้อย่างยิ่ง ซึ่งชาติ จักรู้อย่างยิ่ง ซึ่งเหตุให้

เกิดขึ้นแห่งชาติ จักรู้อย่างยิ่งซึ่งความดับไม่เหลือแห่งชาติ จักรู้อย่างยิ่ง ซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับ ไม่เหลือแห่งชาติ ก็ตาม สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น ทุกท่าน ก็จักรู้อย่างยิ่งเหมือนอย่างที่เราเองได้รู้อย่างยิ่ง แล้วในบัดนี้” ดังนี้. ความรู้นี้ของอริยสาวกนั้น ชื่อว่า ญาณในการรู้ตาม (อันวัยญาณ).

ภิกษุทั้งหลาย ! ญาณทั้งสอง คือ อัมมญาณ และอันวัยญาณเหล่านี้ของอริยสาวก เป็นธรรมชาติ บริสุทธิ์ ผ่องใส ในกาลใด

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลนั้น เราเรียกอริยสาวกนั้น ว่า

“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทวิจฺจุ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทศสนะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้มาถึงพระสัทธรรมนี้แล้ว”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ได้เห็นอยู่ซึ่งพระสัทธรรมนี้”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยญาณอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยวิชาอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ถึงซึ่งกระแสแห่งธรรมแล้ว”	ดังนี้บ้าง

“ผู้ประเสริฐมีปัญญาเครื่องชำแรกกิเลส” ดังนี้บ้าง

“ยืนอยู่จรดประตูแห่งอมตะ” ดังนี้บ้าง ดังนี้ แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ ภพ เป็นอย่างไรเล่า ? ... ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ อุปาทาน เป็นอย่างไรเล่า ? ... ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ ตัณหา เป็นอย่างไรเล่า ? ... ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ เวทนา เป็นอย่างไรเล่า ? ... ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ ผัสสะ เป็นอย่างไรเล่า ? ... ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ สฬายตนะ เป็นอย่างไรเล่า ? ... ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ นามรูป เป็นอย่างไรเล่า ? ... ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ วิญญาณ เป็นอย่างไรเล่า ? ... ฯลฯ...

(ข้อความนี้ที่ละไว้ด้วย ... ฯลฯ... ดังข้างบนนี้ มีข้อความเต็ม
ดังในข้ออันว่าด้วย ชรามรรณะ และชาติ ข้างต้นทุกประการ ต่างกัน
แต่ชื่อหัวข้อความ).

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็สังขารทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! สังขารทั้งหลาย สามอย่างเหล่านี้

คือ กายสังขาร วจีสังขาร จิตตสังขาร ภิกษุทั้งหลาย !

เหล่านี้เรียกว่า สังขารทั้งหลาย. ความก่อกำเนิดพร้อม

แห่งสังขาร ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งอวิชชา ความดับไม่เหลือแห่งสังขาร ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งอวิชชา มรรคอันประกอบด้วยองค์แปด อันประเสริฐนั่นเอง เป็นปฏิบัติให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งสังขาร ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำกรณงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกรชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! อริยสาวก ย่อมมารู้ทั่วถึงซึ่งสังขารทั้งหลาย ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งสังขาร ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งสังขาร ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึงซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งสังขาร ว่าเป็นอย่างนี้ๆ ในกาลใด ในกาลนั้นความรู้^๕นี้ของอริยสาวกนั้น ชื่อว่า ญาณในธรรม (อัมมญาณ). ด้วยธรรมนี้^๖อันอริยสาวกนั้น เห็นแล้ว รู้แล้ว บรรลุแล้ว หยั่งลงแล้ว และเป็นธรรมอันใช้ได้ไม่จำกัดกาล อริยสาวกนั้น ย่อมนำความรู้^๗นั้นไปสู่นัยอันเป็นอดีตและอนาคต (ต่อไปอีก) ว่า “สมณะหรือ

พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีต ได้รู้อย่างยิงแล้วซึ่งสังขารทั้งหลาย ได้รู้อย่างยิงแล้วซึ่งเหตุ ให้เกิดขึ้นแห่งสังขาร ได้รู้อย่างยิงแล้วซึ่งความดับไม่เหลือ แห่งสังขาร ได้รู้อย่างยิงแล้วซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งสังขาร สมณะหรือพราหมณ์ เหล่านั้นทุกท่าน ก็ได้รู้อย่างยิงแล้ว เหมือนอย่างที่เราเอง ได้รู้อย่างยิงแล้วในบัดนี้. ถึงแม้สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด เหล่าหนึ่ง ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอนาคต จักรู้อย่างยิงซึ่ง สังขารทั้งหลาย จักรู้อย่างยิงซึ่งเหตุให้เกิดขึ้นแห่งสังขาร จักรู้อย่างยิงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งสังขาร จักรู้อย่างยิง ซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่ง สังขารก็ตาม สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทุกท่าน ก็จักรู้ อย่างยิง เหมือนอย่างที่เราเองได้รู้อย่างยิงแล้วในบัดนี้” ดังนี้. ความรู้^๕นี้ของอริยสาวกนั้น ชื่อว่า ญาณในการรู้ตาม (อੰนัยญาณ).

ภิกษุทั้งหลาย! ญาณทั้งสอง คือ อัมมญาณ และอੰนัยญาณ เหล่านี้ของอริยสาวก เป็นธรรมชาติ บริสุทธิ์ ผ่องใส ในกาลใด

ภิกษุทั้งหลาย! ในกาลนั้น เราเรียกอริยสาวกนั้น ว่า

“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทวิภูฏี”	ดังนี้บ้าง
“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทัสสนะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้มาถึงพระสัทธรรมนี้แล้ว”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ได้เห็นอยู่ซึ่งพระสัทธรรมนี้”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยญาณอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยวิชาอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ถึงซึ่งกระแสแห่งธรรมแล้ว”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประเสริฐมีปัญญาเครื่องชำแรกกิเลส”	ดังนี้บ้าง
“ยืนอยู่จรดประตูแห่งอมตะ”	ดังนี้บ้าง
	ดังนี้ แล.

ผู้รู้ปฏิเสธสมุปปาทแต่ละสายถึง “เหตุเกิด” และ “ความดับ” ทั้งปัจจุบัน อดีต อนาคต ก็ชื่อว่าโสดาบัน (ญาณวัตถุ ๗๗)

๑๗

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๗๑-๗๒/๑๒๖-๑๒๗.

ภิกษุทั้งหลาย !

เรจักแสดง ซึ่งญาณวัตถุ ๗๗ อย่าง
แก่พวกเธอทั้งหลาย.

พวกเธอทั้งหลายจงฟังความข้อนั้น
จงทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ เรจักกล่าวบัดนี้.

ครั้นภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว
พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสถ้อยคำเหล่านี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย !

ก็ ญาณวัตถุ ๗๗ อย่าง เป็นอย่างไรเล่า ?

ญาณวัตถุ ๗๗ อย่างนั้น คือ

(หมวด ๑)

๑. ญาณ คือ ความรู้ว่า เพราะมีชาติเป็นปัจจัย จึงมี
ชรามรณะ
๒. ญาณ คือ ความรู้ว่า เมื่อชาติไม่มี ชรามรณะ ย่อมไม่มี
๓. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีต
เพราะมีชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรามรณะ
๔. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีต
เมื่อชาติไม่มี ชรามรณะย่อมไม่มี
๕. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอนาคต
เพราะมีชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรามรณะ
๖. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอนาคต
เมื่อชาติไม่มี ชรามรณะย่อมไม่มี
๗. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ รัหมัญญูจิตฺตญาณ^๑ ในกรณีนี้
ก็มีความสิ้นไป เสื่อมไป จางไป ดับไป เป็นธรรมดา

๑. รัหมัญญูจิตฺตญาณ ในกรณีนี้ คือ ญาณเป็นไปตามหลักของปฏิจจสมุปบาท เป็นกรณีๆ ไป เช่น ในกรณีแห่งชาติ ดังที่กล่าวนี้เป็นต้น.

(หมวด ๒)

๑. ญาณ คือ ความรู้ว่า เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ
๒. ญาณ คือ ความรู้ว่า เมื่อภพไม่มี ชาติย่อมไม่มี
๓. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอดีต
เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ
๔. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอดีต
เมื่อภพไม่มี ชาติย่อมไม่มี
๕. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอนาคต
เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ
๖. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอนาคต
เมื่อภพไม่มี ชาติย่อมไม่มี
๗. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ อัมมัญญัติญาณ ในกรณีนี้
ก็มีความสิ้นไป เสื่อมไป จางไป ดับไป เป็นธรรมดา

(หมวด ๓)

๑. ญาณ คือ ความรู้ว่า เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย
จึงมีภพ
๒. ญาณ คือ ความรู้ว่า เมื่ออุปาทานไม่มี ภพย่อมไม่มี
๓. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอดีต
เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ
๔. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอดีต
เมื่ออุปาทานไม่มี ภพย่อมไม่มี
๕. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอนาคต
เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ
๖. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอนาคต
เมื่ออุปาทานไม่มี ภพย่อมไม่มี
๗. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ อัมมัญญัตติญาณ ในกรณีนี้
ก็มีความสิ้นไป เสื่อมไป จางไป ดับไป เป็นธรรมดา

(หมวด ๔)

๑. ญาณ คือ ความรู้ว่า เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมี
อุปาทาน
๒. ญาณ คือ ความรู้ว่า เมื่อตัณหาไม่มี อุปาทานย่อมไม่มี
๓. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีต
เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน
๔. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีต
เมื่อตัณหาไม่มี อุปาทานย่อมไม่มี
๕. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอนาคต
เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน
๖. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอนาคต
เมื่อตัณหาไม่มี อุปาทานย่อมไม่มี
๗. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ อัมมัญญัติญาณ ในกรณีนี้
ก็มีความสิ้นไป เสื่อมไป จางไป ดับไป เป็นธรรมดา

(หมวด ๕)

๑. ญาณ คือ ความรู้ว่า เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมี
 ตัณหา
๒. ญาณ คือ ความรู้ว่า เมื่อเวทนาไม่มี ตัณหาย่อมไม่มี
๓. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอดีต
 เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา
๔. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอดีต
 เมื่อเวทนาไม่มี ตัณหาย่อมไม่มี
๕. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอนาคต
 เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา
๖. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอนาคต
 เมื่อเวทนาไม่มี ตัณหาย่อมไม่มี
๗. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ อัมมัญญัตติญาณ ในกรณีนี้
 ก็มีความสิ้นไป เสื่อมไป จางไป ดับไป เป็นธรรมดา

(หมวด ๖)

๑. ญาณ คือ ความรู้ว่า เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมี
เวทนา
๒. ญาณ คือ ความรู้ว่า เมื่อผัสสะไม่มี เวทนาย่อมไม่มี
๓. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอดีต
เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา
๔. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอดีต
เมื่อผัสสะไม่มี เวทนาย่อมไม่มี
๕. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอนาคต
เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา
๖. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอนาคต
เมื่อผัสสะไม่มี เวทนาย่อมไม่มี
๗. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ อัมมัญญัติญาณ ในกรณีนี้
ก็มีความสิ้นไป เสื่อมไป จางไป ดับไป เป็นธรรมดา

(หมวด ๗)

๑. ญาณ คือ ความรู้ว่า เพราะมีสพายตนะเป็นปัจจัย
จึงมีผัสสะ
๒. ญาณ คือ ความรู้ว่า เมื่อสพายตนะไม่มี ผัสสะย่อมไม่มี
๓. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีต
เพราะมีสพายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ
๔. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีต
เมื่อสพายตนะไม่มี ผัสสะย่อมไม่มี
๕. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอนาคต
เพราะมีสพายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ
๖. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอนาคต
เมื่อสพายตนะไม่มี ผัสสะย่อมไม่มี
๗. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ อัมมัญญัติญาณ ในกรณีนี้
ก็มีความสิ้นไป เสื่อมไป จางไป ดับไป เป็นธรรมดา

(หมวด ๘)

๑. ญาณ คือ ความรู้ว่า เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย
จึงมีสฬายตนะ
๒. ญาณ คือ ความรู้ว่า เมื่อนามรูปไม่มี สฬายตนะ
ย่อมไม่มี
๓. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยัตถาวนานฝ่ายอดีต
เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ
๔. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยัตถาวนานฝ่ายอดีต
เมื่อนามรูปไม่มี สฬายตนะย่อมไม่มี
๕. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยัตถาวนานฝ่ายอนาคต
เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ
๖. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยัตถาวนานฝ่ายอนาคต
เมื่อนามรูปไม่มี สฬายตนะย่อมไม่มี
๗. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ อัมมัญญัติญาณ ในกรณีนี้
ก็มีความสิ้นไป เสื่อมไป จางไป ดับไป เป็นธรรมดา

(หมวด ๙)

๑. ญาณ คือ ความรู้ว่า เพราะมีวิญญานเป็นปัจจัย
จึงมีนามรูป
๒. ญาณ คือ ความรู้ว่า เมื่อวิญญานไม่มี นามรูปย่อมไม่มี
๓. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอดีต
เพราะมีวิญญานเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป
๔. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอดีต
เมื่อวิญญานไม่มี นามรูปย่อมไม่มี
๕. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอนาคต
เพราะมีวิญญานเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป
๖. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอนาคต
เมื่อวิญญานไม่มี นามรูปย่อมไม่มี
๗. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ อัมมัญญัติญาณ ในกรณีนี้
ก็มีความสิ้นไป เสื่อมไป จางไป ดับไป เป็นธรรมดา

(หมวด ๑๐)

๑. ญาณ คือ ความรู้ว่า เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย
จึงมีวิญญาน
๒. ญาณ คือ ความรู้ว่า เมื่อสังขารทั้งหลายไม่มี
วิญญาน ย่อมไม่มี
๓. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอดีต
เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาน
๔. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอดีต
เมื่อสังขารทั้งหลายไม่มี วิญญานย่อมไม่มี
๕. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอนาคต
เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาน
๖. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลที่ยาวนานฝ่ายอนาคต
เมื่อสังขารทั้งหลายไม่มี วิญญานย่อมไม่มี
๗. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ อัมมัญญัติญาณ ในกรณีนี้
ก็มีความสิ้นไป เสื่อมไป จางไป ดับไป เป็นธรรมดา

(หมวดที่ ๑๑)

๑. ญาณ คือ ความรู้ว่า เพราะมีวิชาเป็นปัจจัย
จึงมีสังขารทั้งหลาย
๒. ญาณ คือ ความรู้ว่า เมื่อวิชาไม่มี สังขารทั้งหลาย
ย่อมไม่มี
๓. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีต
เพราะมีวิชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขารทั้งหลาย
๔. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีต
เมื่อวิชาไม่มี สังขารทั้งหลายย่อมไม่มี
๕. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอนาคต
เพราะมีวิชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขารทั้งหลาย
๖. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอนาคต
เมื่อวิชาไม่มี สังขารทั้งหลายย่อมไม่มี
๗. ญาณ คือ ความรู้ว่า แม้ ัมมัญญัตติญาณ ในกรณีนี้
ก็มีความสิ้นไป เสื่อมไป จางไป ดับไป เป็นธรรมดา.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้ เรียกว่า ญาณวัตถุ ๗๗
อย่าง ดังนี้ แล.

ผู้มีอัมมญาณและอันวัยญาณ

(พระโสดาบัน)

๑๘

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๖๘-๗๑/๑๒๐-๑๒๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ ชรามรณะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ความแก่ ความคร่ำคร่า ความมีพินหลุด ความมีผมหงอก ความมีหนังเหี่ยว ความสิ้นไปๆ แห่งอายุ ความแก่รอบแห่งอินทรีย์ทั้งหลาย ในสัตว์นิกายนั้นๆ ของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นๆ นี้เรียกว่า ชรา. การจุติ ความเคลื่อน การแตกสลาย การหายไป การวายชีพ การตาย การทำกาละ การแตกแห่งขันธทั้งหลาย การทอดทิ้งร่าง การขาดแห่งอินทรีย์ คือ ชีวิต จากสัตว์นิกายนั้นๆ ของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นๆ นี้เรียกว่า มรณะ. ชรานี้ด้วย มรณะนี้ด้วย ย่อมมีอยู่ ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เรียกว่า ชรามรณะ.

ความก่อกำเนิดพร้อมแห่งชรามรณะ ย่อมมี เพราะความก่อกำเนิดพร้อมแห่งชาติ ความดับไม่เหลือแห่งชรามรณะ

ย่อมมี เพราะความดับไม่เหลือแห่งชาติ มรรคอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนั่นเองเป็นปฏิปทาให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งชรามรณะ ได้แกสิ่งเหล่านี้ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การพูดจาชอบ การทำกรงานชอบ การเลี้ยงชีวิตชอบ ความ پاکเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก ย่อมมารู้ทั่วถึง ซึ่งชรามรณะ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึง ซึ่งเหตุที่เกิดขึ้นแห่งชรามรณะ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึง ซึ่งความดับไม่เหลือแห่งชรามรณะ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ มารู้ทั่วถึง ซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งชรามรณะ ว่าเป็นอย่างนี้ๆ ในกาลใด ในกาลนั้นความรู้ของอริยสาวกนั้น ชื่อว่า ัมมญาณ (ญาณในธรรม). ด้วยธรรมนี้อันอริยสาวกนั้นเห็นแล้ว รู้แล้วบรรลุแล้ว หยั่งลงแล้ว และเป็นธรรมอันใช้ได้ไม่จำกัดกาล อริยสาวกนั้น ย่อม นำความรู้ นั้นไปสู่นัยอันเป็นอดีตและอนาคต (ต่อไปอีก) ว่า “สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในกาลยืดยาวนานฝ่ายอดีต

ได้รู้อย่างยิ่งแล้ว ซึ่งชราภรณ์ ได้รู้อย่างยิ่งแล้ว ซึ่งเหตุ
ให้เกิดขึ้นแห่งชราภรณ์ ได้รู้อย่างยิ่งแล้ว ซึ่งความดับ
ไม่เหลือแห่งชราภรณ์ ได้รู้อย่างยิ่งแล้ว ซึ่งข้อปฏิบัติ
เครื่องทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งชราภรณ์
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทุกท่าน ก็ได้รู้อย่างยิ่งแล้ว
เหมือนอย่างที่เราเองได้รู้อย่างยิ่งแล้วในบัดนี้. ถึงแม้สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ในกาลยืดยาวนานฝ่าย
อนาคต จักรู้อย่างยิ่ง ซึ่งชราภรณ์ จักรู้อย่างยิ่ง ซึ่งเหตุ
ให้เกิดขึ้นแห่งชราภรณ์ จักรู้อย่างยิ่ง ซึ่งความดับไม่เหลือ
แห่งชราภรณ์ จักรู้อย่างยิ่ง ซึ่งข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์
ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งชราภรณ์ ก็ตาม สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้นทุกท่าน ก็จักรู้อย่างยิ่ง เหมือนอย่าง
ที่เราเองได้รู้อย่างยิ่งแล้วในบัดนี้” ดังนี้. ความรู้^๕นี้ของ
อริยสาวกนั้น ชื่อว่า อำนวยญาณ (ญาณในการรู้ตาม).

ภิกษุทั้งหลาย! ญาณทั้งสอง คือ อัมมญาณและ
อำนวยการเหล่านั้นของอริยสาวก เป็นธรรมชาติ บริสุทธิ์
ผ่องใส ในกาลใด

ภิกษุทั้งหลาย! ในกาลนั้น เราเรียกอริยสาวกนั้น ว่า

“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทวิจฺฉิ” ดังนี้บ้าง

“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทตฺตนะ” ดังนี้บ้าง

“ผู้มาถึงพระสัทธรรมนี้แล้ว” ดังนี้บ้าง

“ผู้ได้เห็นอยู่ซึ่งพระสัทธรรมนี้” ดังนี้บ้าง

“ผู้ประกอบแล้วด้วยญาณอันเป็นเสขะ” ดังนี้บ้าง

“ผู้ประกอบแล้วด้วยวิชาอันเป็นเสขะ” ดังนี้บ้าง

“ผู้ถึงซึ่งกระแสแห่งธรรมแล้ว” ดังนี้บ้าง

“ผู้ประเสริฐมีปัญญาเครื่องชำแรกกิเลส” ดังนี้บ้าง

“ยืนอยู่จรดประตูแห่งอมตะ” ดังนี้บ้าง

ดังนี้ แล.

ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ในกรณีของความเห็น ที่เป็นไปในลักษณะยึดถือตัวตน

๑๙

- บาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๒๔๘-๒๕๐/๔๑๗-๔๑๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่ออะไรมีอยู่หนอ เพราะเข้าไปยึดถือซึ่งอะไร เพราะปักใจเข้าไปสู่อะไร ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นจนถึงกับว่า “ลมก็ไม่พัด แม่น้ำก็ไม่ไหล สตรีมีครรภ์ก็ไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ก็ไม่ขึ้น ไม่ตก แต่ละอย่างๆ เป็นของตั้งอยู่อย่างมั่นคงดูการตั้งอยู่ของเสาระเนียด” ดังนี้ ?

ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น กราบทูลวิงวอนว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เป็นการชอบแล้วหนอ ขอให้อรอดแห่งภยิตนั้น จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเจ้าเองเถิด. ภิกษุทั้งหลายได้ฟังจากพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้” ดังนี้. พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสเตือนให้ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ตั้งใจฟังด้วยดีแล้ว ได้ตรัสข้อความดังต่อไปนี้

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อ รูปนั้นแล มีอยู่ เพราะเข้าไปยึดถือซึ่งรูป เพราะปักใจเข้าไปสู่รูป ทิณฺณจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า “ลมก็ไม่พัด แม่น้ำก็ไม่ไหล สตรีมีครรภ์ก็ไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ก็ไม่ขึ้นไม่ตก แต่ละอย่างๆ เป็นของตั้งอยู่อย่างมั่นคงจุการตั้งอยู่ของเสาระเนียด” ดังนี้.

(ในกรณีแห่งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญูณ ก็มีถ้อยคำที่ตรัสอย่างเดียวกันทุกตัวอักษรกับในกรณีแห่งรูปนี้ ต่างกันแต่เพียงชื่อแห่งขันธแต่ละขันธ เท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจะสำคัญความข้อนี้อย่างไร

รูป เทียงหรือไม่เทียง ?

“ไม่เทียง พระเจ้าข้า !”.

ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า !”.

แม้สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา แต่ถ้าไม่ยึดมั่นถือมั่นซึ่งสิ่งนั้นแล้ว ทิณฺณอย่างนี้ จะเกิดขึ้นได้ไหม ว่า “ลมก็ไม่พัด แม่น้ำก็ไม่ไหล สตรีมีครรภ์ก็ไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ก็ไม่ขึ้น

ไม่ตก แต่ละอย่างๆ เป็นของตั้งอยู่อย่างมั่นคงดูการตั้งอยู่ของเสาระเนียด” ดังนี้ ?

“ข้อนั้นหามิได้พระเจ้าข้า!”.

(ในกรณีแห่งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็มีถ้อยคำที่ตรัสอย่างเดียวกันทุกตัวอักษรกับในกรณีแห่งรูปนี้ ต่างกันแต่เพียงชื่อแห่งชั้นธแต่ละชั้นธ เท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้สิ่งใดที่บุคคล ได้เห็นแล้ว ฟังแล้ว รู้สึกลแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว แสวงหาแล้ว ครุ่นคิดอยู่ด้วยใจแล้ว เหล่านี้เป็นของเที่ยงหรือไม่เที่ยง ?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

แม้สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา แต่ถ้าไม่ยึดมั่นถือมั่นซึ่งสิ่งนั้นแล้ว ญาณอย่างนี้ จะเกิดขึ้นได้ไหม ว่า “ลมก็ไม่พัด แม่น้ำก็ไม่ไหล สตรีมีครรภ์ก็ไม่คลอด พระจันทร์และพระอาทิตย์ก็ไม่ขึ้น ไม่ตก แต่ละอย่างๆ เป็นของตั้งอยู่อย่างมั่นคงดูการตั้งอยู่ของเสาระเนียด” ดังนี้ ?

“ข้อนั้นหามิได้พระเจ้าข้า!”.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลใดแล ความสงสัย (กังขา) ในฐานะทั้งหลาย ๖ ประการเหล่านี้^๑ เป็นสิ่งที่อริยสาวกละขาดแล้ว ในกาลนั้น ก็เป็นอันว่า ความสงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในเหตุให้เกิดทุกข์ แม้ในความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ แม้ในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ก็เป็นสิ่งที่อริยสาวกละขาดแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า เป็นอริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ (ต่อนิพพาน) มีการตรัสรู้พร้อมในเบื้องต้น ดังนี้ แล.

๑. ในฐานะหกประการ คือ ชันธ์ห้าประการ และอาการที่ได้เห็นแล้วเป็นต้น ดังที่กล่าวแล้วข้างบนเจ็ดอย่าง รวมเป็นหนึ่งประการ รวมเป็นหกประการ.

ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ในกรณีของความเห็น ที่เป็นไปในลักษณะขาดสูญ

๒๐

- บาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๒๕๔-๒๕๖/๔๒๕-๔๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่ออะไรมีอยู่หนอ เพราะเข้าไปยึดถือซึ่งอะไร เพราะปักใจเข้าไปสู่อะไร ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า “ไม่มีทานอันบุคคลบริจาคแล้ว ไม่มีชัฏญะอันบุคคลประกอบแล้ว ไม่มีโศตระอันบุคคลบูชาแล้ว ไม่มีผลวิบากแห่งกรรม อันบุคคลกระทำดีแล้ว กระทำชั่วแล้ว ไม่มีโลกนี้ ไม่มีโลกอื่น ไม่มีมารดา ไม่มีบิดา ไม่มีสัตว์ทั้งหลายอันเป็นโอปปาติกะ ไม่มีสมณะและพราหมณ์ผู้ไปแล้วถูกต้อง ผู้ปฏิบัติแล้วถูกต้อง ผู้ทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกอื่น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วประกาศอยู่ในโลก คนเรานี่ เป็นแต่การประชุมของมหาภูตทั้งสิ้น เมื่อใดทำการละ เมื่อนั้นดินย่อมเข้าไปสู่หมู่แห่งดิน น้ำย่อมเข้าไปสู่หมู่แห่งน้ำ ไฟย่อมเข้าไปสู่หมู่แห่งไฟ ลมย่อมเข้าไปสู่หมู่แห่งลม อินทรีย์ทั้งหลายย่อมหายไปในอากาศ บุรุษทั้งหลายมีเพียงวางศพเป็นที่ครบห้า จะพาเขาผู้ตายแล้วไป ร่องรอยทั้งหลาย ปรากฏอยู่เพียงแค่ป่าช้า เป็นเพียงกระดูก

ทั้งหลาย มีสีเพียงดั่งสีแห่งนกพิราบ การบูชาเช่นสรวง มีชี้เถ่าเป็นที่สุด สิ่งที่เรียกว่าทานนั้น เป็นบัพพัญญุตของ คนเขลา คำของพวกที่กล่าวว่าอะไรๆ มีอยู่นั้น เป็นคำเปล่า (จากความหมาย) เป็นคำเท็จ เป็นคำเพ้อเจ้อ ทั้งคนพาล และบัณฑิต ครั้นกายแตกทำลายแล้ว ย่อมขาดสูญพินาศไป มิได้มีอยู่ ภายหลังแต่การตาย” ดังนี้ ?

ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น กราบทูลวิงวอนว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ! ธรรมทั้งหลาย ของพวกข้าพระองค์ มีพระ- ผู้มีพระภาคเป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาค เป็นที่พึ่ง. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เป็นการชอบแล้วหนอ ขอให้รรถแห่งภษิตนั้น จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเจ้าเองเถิด ภิกษุทั้งหลายได้ฟังจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้” ดังนี้. พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสเตือนให้ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ตั้งใจฟังด้วยดีแล้ว ได้ตรัสข้อความดังต่อไปนี้

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อ รูปนั้นแล มีอยู่ เพราะเข้าไปยึดถือซึ่งรูป เพราะปักใจเข้าไปสู่รูป ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า “ไม่มีทานอันบุคคลบริจาคแล้ว ไม่มียัญญะอันบุคคลประกอบแล้ว ไม่มีโหตระอันบุคคลบูชาแล้ว ไม่มีผลวิบากแห่งกรรม อันบุคคลกระทำดีแล้ว กระทำชั่วแล้ว

ไม่มีโลกนี้ ไม่มีโลกอื่น ไม่มีมารดา ไม่มีบิดา ไม่มีสัตว์ทั้งหลายอันเป็นโอปปาติกะ ไม่มีสมณะและพราหมณ์ ผู้ไปแล้วถูกต้อง ผู้ทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกอื่น ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วประกาศอยู่ในโลก คนเรานี้ เป็นแต่การประชุมของมหาภูตทั้งสี่ เมื่อใดทำกาละ เมื่อนั้นดินย่อมเข้าไปสู่หมู่แห่งดิน น้ำย่อมเข้าไปสู่หมู่แห่งน้ำ ไฟย่อมเข้าไปสู่หมู่แห่งไฟ ลมย่อมเข้าไปสู่หมู่แห่งลม อินทรียทั้งหลายย่อมหายไปในอากาศ บุรุษทั้งหลายมีเตียงวางศพเป็นที่ครบน้ำ จะพาเขาผู้ตายแล้วไป ร่องรอยทั้งหลายปรากฏอยู่เพียงแค่ว่าเป็นเพียงกระดูกทั้งหลาย มีสีเพียงดั่งสีแห่งนกพิราบ การบูชาเช่นสรวง มีชี้เฝ้าเป็นที่สุดสิ่งที่เรียกว่าทานนั้น เป็นบพัตถุญัตติของคนเขลา คำของพวกเขาที่กล่าวว่าอะไร ๆ มีอยู่นั้น เป็นคำเปล่า (จากความหมาย) เป็นคำเท็จ เป็นคำเพ้อเจ้อ ทั้งคนพาลและบัณฑิต ครั้นกายแตกทำลายแล้ว ย่อมขาดสูญ พินาศไป มิได้มีอยู่ ภายหลังแต่การตาย” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจะสำคัญความข้อนี้อย่างไร

รูป เทียงหรือไม่เทียง ?

“ไม่เทียง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เทียง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

แม้สิ่งใดไม่เทียง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวน เป็นธรรมดา แต่ถ้าไม่ยึดมั่นถือมั่นซึ่งสิ่งนั้นแล้ว ทิฐิ อย่างนี้จะเกิดขึ้นได้ไหมว่า “ไม่มีทานอันบุคคลบริจาแล้ว ไม่มียัญญะอันบุคคลประกอบแล้ว ไม่มีโหตระอันบุคคลบูชาแล้ว ไม่มีผลวิบากแห่งกรรม อันบุคคลกระทำดีแล้ว กระทำชั่วแล้ว ... ฯลฯ... ฯลฯ... คำของพวกที่กล่าวว่า อะไรๆ มีอยู่นั้นเป็นคำเปล่า (จากความหมาย) เป็นคำเท็จ เป็นคำเพ้อเจ้อ ทั้งคนพาลและบัณฑิต ครั้นกายแตก ทำลายแล้ว ย่อมขาดสูญพิณาศไป มิได้มีอยู่ภายหลัง แต่การตาย” ดังนี้ ?

“ข้อนั้นหามิได้ พระเจ้าข้า!”.

(ในกรณีแห่งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็มีถ้อยคำ ที่ตรัสอย่างเดียวกันทุกตัวอักษรกับในกรณีแห่งรูปนี้ ต่างกันแต่เพียง ชื่อแห่งขันธแต่ละขันธ เท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้สิ่งใดที่บุคคลได้เห็นแล้ว ฟังแล้ว รู้สึกละแล้ว รู้แจ้งแล้ว บรรลุแล้ว แสวงหาแล้ว ครุ่นคิดอยู่ด้วยใจแล้ว เหล่านี้เป็นของเที่ยงหรือไม่เที่ยง ?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า !”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า ?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า !”.

แม้สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวน เป็นธรรมดา แต่ถ้าไม่ยึดมั่นถือมั่นซึ่งสิ่งนั้นแล้ว ทิฏฐิ อย่างนี้จะเกิดขึ้นได้ใหม่ว่า “ไม่มีทานอันบุคคลบริจาคแล้ว ไม่มียัญญะอันบุคคลประกอบแล้ว ไม่มีโหตระอันบุคคลบูชาแล้ว ไม่มีผลวิบากแห่งกรรม อันบุคคลกระทำดีแล้ว กระทำชั่วแล้ว ... ฯลฯ... ฯลฯ... คำของพวกที่กล่าวว่า อะไรๆ มีอยู่นั้นเป็นคำเปล่า (จากความหมาย) เป็นคำเท็จ เป็นคำเพ้อเจ้อ ทั้งคนพาลและบัณฑิต ครั้นกายแตก ทำลายแล้ว ย่อมขาดสูญพิณาศไป มิได้มีอยู่ภายหลัง แต่การตาย” ดังนี้ ?

“ข้อนั้นหามิได้ พระเจ้าข้า !”.

ภิกษุทั้งหลาย! ในกาลใดแล ความสงสัย (กังขา) ในฐานะทั้งหลาย ๖ ประการเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ อริยสาวกละขาดแล้ว ในกาลนั้น ก็เป็นอันว่าความสงสัย แม้นในทุกข์ แม้นในเหตุให้เกิดขึ้นแห่งทุกข์ แม้นในความดับ ไม่เหลือแห่งทุกข์ แม้นในข้อปฏิบัติเครื่องทำสัตว์ให้ลุ ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ก็เป็นสิ่งที่อริยสาวกนั้น ละขาดแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย! อริยสาวกนี้ เราเรียกว่าเป็น อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ (ต่อนิพพาน) มีการตรัสรู้พร้อมในเบื้องต้น ดั่งนี้ แล.

ผลแห่งความเป็นโสดาบัน

๒๑

-บาลี ญก. อ. ๒๒/๔๙๐/๓๖๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! อานิสงส์แห่งการทำให้แจ้ง ซึ่ง
โสดาปัตติผล ๖ อย่าง เหล่านี้ มีอยู่.

หกอย่างเหล่าไหนเล่า ? หกอย่าง คือ

เป็นบุคคลผู้ เที่ยงแท้ต่อพระสัทธรรม

เป็นบุคคลผู้ มีธรรมอันไม่รู้เสื่อม

ทุกข์ดับไปทุกชั้นตอนแห่งการกระทำ
ที่กระทำแล้ว

เป็นบุคคลผู้ ประกอบด้วยอสาธารณญาณ

(ที่ไม่ทั่วไปแก่พวกอื่น)

เป็นบุคคลผู้ เห็นธรรมที่เป็นเหตุ และ

เห็นธรรมทั้งหลาย ที่เกิดมาแต่เหตุ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล อานิสงส์ ๖ ประการ
แห่งการทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

ความเป็นโสดาบัน

ประเสริฐกว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

๒๒

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๔๒๘-๔๒๙/๑๔๑๑-๑๔๑๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้พระเจ้าจักรพรรดิ ได้ครองความเป็นใหญ่แห่งทวีปทั้งสี่ เบื้องหน้าจากการตายเพราะการแตกทำลายแห่งกาย อาจได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เป็นสหายอยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ ถูกแวดล้อมอยู่ด้วยหม่านงอัปสรในสวนนันทวัน ท้าวเธอเป็นผู้เอิบอิ่มเพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า อันเป็นของทิพย์ อย่างนี้ก็ตาม แต่กระนั้นท้าวเธอก็ยัง รอดพ้นไปไม่ได้ จากนรก จากกำเนิดตรัยจنان จากวิสัยแห่งเปรต และจากอบายทุกติ วินิบาต.

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ แม้เป็นผู้ยังอัตภาพให้พอเป็นไปด้วยคำข้าวที่ได้มาจากบิณฑบาตด้วยปัสัแห่งของตนเอง พ้นกายด้วยการนุ่งห่มผ้าปอนๆ ไม่มีชาย หากแต่ว่าเป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรม ๔ ประการ เธอก็ยังสามารถ รอดพ้นเสียได้ จากนรก จากกำเนิดตรัยจنان จากวิสัยแห่งเปรต และจากอบาย ทุกติ วินิบาต.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๔ ประการนั้นเป็นไหน ?

๔ ประการ คือ

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบพร้อม
แล้วด้วยความเลื่อมใสอันหยังลงมั่น ไม่หวั่นไหว

...ในองค์พระพุทเจ้า

...ในองค์พระธรรม

...ในองค์พระสงฆ์

...เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยศีลทั้งหลาย

ชนิดเป็นที่พอใจของเหล่าอริยเจ้า ฯลฯ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ระหว่างการได้ทวีปทั้งสี่ กับการ
ได้ธรรม ๔ ประการนี้นั้น การได้ทวีปทั้งสี่มีค่าไม่ถึงเสีย
ที่ลิบหนก ของการได้ธรรม ๔ ประการนี้ เลย.

ความเป็นพระโสดาบัน ไม่อาจแปรปรวน

๒๓

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๔๕๗-๔๕๘/๑๔๕๕-๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้มหาภูตรูปสี่ กล่าวคือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ก็ยังมีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไปได้. แต่เหล่าอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยความเลื่อมใสอันหยังลงมั่น ไม่หวั่นไหว ในองค์พระพุทเจ้า...ในองค์พระธรรม...ในองค์พระสงฆ์...ย่อมไม่มีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นเลย. ข้อที่ว่า ผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันหยังลงมั่น ไม่หวั่นไหว ในองค์พระพุทเจ้า เป็นต้นนั้น ยังจะมีการแปรปรวนแปรไปเป็นเสียอย่างอื่น จนเข้าถึงนรกก็ดี กำเนิดเดรัจฉานก็ดี วิสัยแห่งเปรตก็ดี ดังนั้น ไม่ใช่ว่าเป็นฐานะที่จะมีได้เลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้มหาภูตรูปสี่ กล่าวคือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ก็ยังมีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นไปได้. แต่เหล่าอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ประกอบพร้อมแล้ว

ด้วยศีลทั้งหลาย ชนิดเป็นที่พอใจของเหล่าอริยเจ้า
ย่อมไม่มีความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นได้เลย. ข้อที่ว่า
ผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยศีลทั้งหลายชนิดเป็นที่พอใจ
ของเหล่าอริยเจ้านั้น ยังจะมีการปรวนแปรไปเป็นเสีย
อย่างอื่น จนเข้าถึงนรกก็ดี กำเนิดเดรัจฉานก็ดี วิสัย
แห่งเปรตก็ดี ดังนั้น ไม่ใช่เป็นฐานะที่จะมีได้เลย.

สิ่งที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ (พระโสดาบัน) ทำไม่ได้โดยธรรมชาติ

๒๔

- บาลี ญก. อ. ๒๒/๔๘๗/๓๖๔.

ภิกษุทั้งหลาย !

ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้ (โดยธรรมชาติ)

๖ ประการเหล่านี้ มีอยู่.

หกประการ เหล่าไหนเล่า ?

หกประการ คือ

ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ	ไม่อาจเข้าถึงสังขารใดๆ
โดยความเป็นของเที่ยง
ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ	ไม่อาจเข้าถึงสังขารใดๆ
โดยความเป็นของสุข
ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ	ไม่อาจเข้าถึงธรรมะใดๆ
โดยความเป็นตัวตน

ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ	ไม่อาจกระทำอนันตริยกรรม
ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ	ไม่อาจหวังการถึงความบริสุทธิ์ โดยโกตฺถลมมงคล
ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ	ไม่อาจแสวงหาทักษิณียบุคคล ภายนอกจากศาสนา ^๑ นี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล
ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้ ๖ ประการ.

ฐานะที่เป็นไปไม่ได้ สำหรับผู้ถึง พร้อมด้วยทิวฐิ (พระโสดาบัน) นัยที่หนึ่ง

๒๕

- บาลี จ.ก.ก. อ. ๒๒/๔๘๗/๓๖๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้อัน ๖ ประการ
เหล่านี้ มีอยู่.

หกประการ เหล่าไหนเล่า ?

หกประการ คือ

ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ	ไม่อาจอยู่อย่างไม่มีความเคารพ
ยำเกรง ในพระศาสดา
ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ	ไม่อาจอยู่อย่างไม่มีความเคารพ
ยำเกรง ในพระธรรม
ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ	ไม่อาจอยู่อย่างไม่มีความเคารพ
ยำเกรง ในพระสงฆ์

ผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู ไม่อาจอยู่อย่างไม่มีความเคารพ
ยำเกรง ในสิกขา

ผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู ไม่อาจมาสู่อนาคมนิยัตถุ
(วัตถุที่ไม่ควรเข้าหา)

ผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู ไม่อาจยังภพที่แปดให้เกิดขึ้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล

ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้ ๖ ประการ.

(คำว่า “วัตถุที่ไม่ควรเข้าหา” หมายถึงวัตถุสิ่งของ ก็ได้
การกระทำที่มีผล ก็ได้ ทวิญญู ก็ได้. คำว่า “ภพที่แปด” หมายความว่า
ไม่อาจจะมีแก่พระโสดาบัน พระโสดาบันจะมีภพหรือชาติ ต่อไปได้
อย่างมากอีกเพียงเจ็ดชาติเท่านั้น).

ฐานะที่เป็นไปไม่ได้ สำหรับผู้ถึง พร้อมด้วยทวิญญู (พระโสดาบัน) นัยที่สอง

๒๖

- บาลี จกฏ. อ. ๒๒/๔๘๙-๔๙๐/๓๖๕.

ภิกษุทั้งหลาย !

ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้ ๖ ประการ เหล่านี้ มีอยู่.

หกประการ เหล่าไหนเล่า ?

หกประการ คือ

เป็นไปได้ ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู
จะพึง ปลงชีวิตมารดา

เป็นไปได้ ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู
จะพึง ปลงชีวิตบิดา

เป็นไปได้ ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู
จะพึง ปลงชีวิตพระอรหันต์

เป็นไปได้ ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู
จะพึง คิดประทุษร้ายตถาคต
แม้เพียงทำโลหิตให้ห้อ

เป็นไปได้ ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู
จะพึง ทำให้สงฆ์ให้แตกกัน

เป็นไปได้ ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู
จะพึง ถือนิศาสดาอื่น
(นอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า).

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล
ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้ ๖ ประการ.

ฐานะที่เป็นไปไม่ได้ สำหรับผู้ถึง พร้อมด้วยทิวฏฐิ (พระโสดาบัน) นัยที่สาม

๒๗

-บาลี ญก. อ. ๒๒/๔๙๐/๓๖๖.

ภิกษุทั้งหลาย !

ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้ ๖ ประการเหล่านี้ มีอยู่.

หกประการ เหล่าไหนเล่า ?

หกประการ คือ

ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ ไม่อาจมาสู่ทิวฏฐิ
ว่า “สุขและทุกข์ ตนทำเอง”

ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ ไม่อาจมาสู่ทิวฏฐิ
ว่า “สุขและทุกข์ ผู้อื่นทำให้”

ผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ ไม่อาจมาสู่ทิวฏฐิ ว่า “สุขและทุกข์
ตนทำเองก็มี ผู้อื่นทำให้ก็มี”

ผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู ไม่อาจมาสู่ทวิญญู ว่า “สุขและทุกข์
ไม่ต้องทำเอง เกิดขึ้นได้ตามลำพัง”

ผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู ไม่อาจมาสู่ทวิญญู ว่า “สุขและทุกข์
ไม่ต้องใครอื่นทำให้
เกิดขึ้นได้ตามลำพัง”

ผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู ไม่อาจมาสู่ทวิญญู ว่า “สุขและทุกข์
ไม่ต้องทำเองและไม่ต้องใครอื่นทำให้
เกิดขึ้นได้ตามลำพัง”.

ข้อนั้น เพราะเหตุไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนั้นเพราะเหตุว่า

เหตุ (แห่งสุขและทุกข์) อันผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู เห็นแล้ว
โดยแท้จริง และธรรมทั้งหลาย ก็เป็นสิ่งที่เกิดมาแต่เหตุด้วย.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล

ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้ ๖ ประการ.

ธรรมะแวดล้อม

หมวดธรรม ที่ช่วยสร้างความเข้าใจ
แต่ไม่ได้ระบุถึงความเป็นโสดาบันโดยตรง

อริยมรรคมีองค์แปด

๒๘

- บาลี มหา. ที. ๑๐/๓๔๓-๓๔๕/๒๙๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ อริยสัจ คือ หนทางเป็นเครื่อง
ให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นอย่างไรเล่า ?
คือ หนทางอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐ
นั่นเอง.

องค์แปด คือ

ความเห็นชอบ ความดำริชอบ

วาจาชอบ การงานชอบ อาชีวะชอบ

ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจมั่นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความเห็นชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในเหตุ
ให้เกิดทุกข์ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ความรู้
ในหนทางเป็นเครื่องให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งทุกข์
อันใด. นี้เราเรียกว่า ความเห็นชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความดำริชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ความดำริในการออกจากกาม
ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน.
นี่เราเรียกว่า ความดำริชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! วาจาชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! การเว้นจากการพูดเท็จ การเว้น
จากการพูดยุให้แตกกัน การเว้นจากการพูดหยาบ การเว้น
จากการพูดเพ้อเจ้อ. นี่เราเรียกว่า วาจาชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! การงานชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! การเว้นจากการฆ่าสัตว์ การเว้น
จากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ การเว้นจากการ
ประพฤติดุคในกามทั้งหลาย. นี่เราเรียกว่า การงานชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! อาชีวะชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในภิกษุนี้ ละการหา
เลี้ยงชีพที่ผิดเสีย สำเร็จความเป็นอยู่ด้วยการหาเลี้ยงชีพ
ที่ถูกต้อง. นี่เราเรียกว่า อาชีวะชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความเพียรชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมปลุกความ
พอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระคองจิต
ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย
อันเป็นบาป ที่ยังไม่ได้บังเกิด ย่อมปลุกความพอใจ
ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระคองจิต
ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อการละเสียซึ่งอกุศลธรรมทั้งหลาย
อันเป็นบาป ที่บังเกิดขึ้นแล้ว ย่อมปลุกความพอใจ ย่อม
พยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระคองจิต ย่อม
ตั้งจิตไว้ เพื่อการบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ที่
ยังไม่ได้บังเกิด ย่อมปลุกความพอใจ ย่อมพยายาม
ย่อมปรารภความเพียร ย่อมระคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้
เพื่อความยั่งยืน ความไม่เลอะเลือนความงอกงามยิ่งขึ้น
ความไพบูลย์ ความเจริญ ความเต็มรอบแห่งกุศลธรรม
ทั้งหลาย ที่บังเกิดขึ้นแล้ว. นี้เราเรียกว่า ความเพียรชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความระลึกชอบ เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ที่มีปกติพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้ เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้ เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้ เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้. นี้เราเรียกว่า ความระลึกชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! ความตั้งใจมันชอบเป็นอย่างไร?

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุในกรณีนี้ สัตว์แล้วจากกามทั้งหลาย สัตว์แล้วจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึงฌานที่หนึ่ง อันมีวิตกวิจารณ์ มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวกแล้วแลอยู่. เพราะวิตกวิจารณ์รำบลง เธอเข้าถึงฌานที่สอง อันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรมอันเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิ แล้วแลอยู่. เพราะปีติจางหายไป เธอเป็นผู้เพ่งเฉยอยู่ได้ มีสติ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม และได้เสวยสุขด้วยกาย ย่อมเข้าถึงฌานที่สาม อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย กล่าวสรรเสริญผู้ได้บรรลุว่า “เป็นผู้เฉยอยู่ได้ มีสติ มีความอยู่เป็นปกติสุข” แล้วแลอยู่. เพราะละสุขและทุกข์เสียได้ และเพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน เธอย่อมเข้าถึงฌานที่สี่ อันไม่ทุกข์และไม่สุข มีแต่สติอันบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่. นี่เราเรียกว่า ความตั้งใจมันชอบ.

ภิกษุทั้งหลาย! เหล่านี้แล เรียกว่า อริยสัจ คือหนทางเป็นเครื่องให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

คำที่ใช้เรียกแทนความเป็น พระโสดาบัน

๒๙

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๙๒/๑๘๗.

...ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก ย่อมมารู้ประจักษ์
ถึงเหตุเกิดและความดับแห่งโลก ตามที่เป็นจริงอย่างนี้
ในกาลใด ในกาลนั้น เราเรียกอริยสาวกนี้ ว่า

“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทิฏฐิ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้สมบูรณ์แล้วด้วยทัสสนะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้มาถึงพระสัทธรรมนี้แล้ว”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ได้เห็นอยู่ซึ่งพระสัทธรรมนี้”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยญาณอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประกอบแล้วด้วยวิชาอันเป็นเสขะ”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ถึงซึ่งกระแสแห่งธรรมแล้ว”	ดังนี้บ้าง
“ผู้ประเสริฐมีปัญญาเครื่องชำแรกกิเลส”	ดังนี้บ้าง
“ยืนอยู่จรดประตูแห่งอมตะ”	ดังนี้บ้าง
	ดังนี้ แล.

สังโยชน์สิบ

๓๐

-บาลี ทสก. อ. ๒๔/๑๘-๑๙/๑๓.

ภิกษุทั้งหลาย !

สังโยชน์ ๑๐ ประการเหล่านี้ มีอยู่.

สิบประการอย่างไรเล่า ? สิบประการ คือ

โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการ

อุทัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการ.

โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการ เป็นอย่างไรเล่า ?

๕ ประการ คือ

สักกายทิฎฐิ

วิจิกิจฉา

สีลัพพตปรามาส

กามฉันทะ

พยาบาท

เหล่านี้ คือ โอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ ประการ.

๑. คือ สังโยชน์เบื้องต้น หมายถึง เครื่องร้อยรัดจิตอย่างหยาบ ๕ ประการ.

อุทัมภาคิยสังโยชน^๑ ๕ ประการ
เป็นอย่างไรเล่า ?

๕ ประการ คือ

รูปราคะ

อรุปราคะ

มานะ

อุทธัจจะ

อวิชชา

เหล่านี้ คือ อุทัมภาคิยสังโยชน ๕ ประการ.

ภิกษุทั้งหลาย !

เหล่านี้แล สังโยชน ๑๐ ประการ.

๑. คือ สังโยชนเบื้องสูง หมายถึง เครื่องร้อยรัดจิตอย่างละเอียด ๕ ประการ
ที่อริยบุคคลระดับอภินิหารมรรคจะต้องละวาง.

อริยญายธรรม

คือ การรู้เรื่องปฏิจจสมุปบาท

๓๑

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๘๓/๑๕๓.

คหบดี !

ก็อริยญายธรรม

เป็นสิ่งที่อริยสาวกเห็นแล้วด้วยดี

แทงตลอดแล้วด้วยดี ด้วยปัญญา

เป็นอย่างไรเล่า ?

คหบดี !

อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

ย่อม พิจารณาเห็นโดยประจักษ์ ดังนี้ว่า

ด้วยอาการอย่างนี้

เพราะสิ่งนี้มี

สิ่งนี้จึงมี

เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้

สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น.

เพราะสิ่งนี้ไม่มี

สิ่งนี้จึงไม่มี

เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้

สิ่งนี้จึงดับไป

ข้อนี้ ได้แกสิ่งเหล่านี้ คือ

เพราะมีวิชาเป็นปัจจัย	จึงมีสังขารทั้งหลาย
เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย	จึงมีวิญญาณ
เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัย	จึงมีนามรูป
เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย	จึงมีสฬายตนะ
เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัย	จึงมีผัสสะ
เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย	จึงมีเวทนา
เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย	จึงมีตัณหา
เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย	จึงมีอุปาทาน
เพราะมีอุปาทานปัจจัย	จึงมีภพ
เพราะมีภพเป็นปัจจัย	จึงมีชาติ

เพราะมีชาติ เป็นปัจจัย

ชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย

จึงเกิดขึ้นครบถ้วน

ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้

ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

เพราะความจางคลายดับไป
โดยไม่เหลือแห่งวิชานั่นนั่นเทียว
จึงมีความดับแห่งสังขาร

เพราะมีความดับแห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญาน
เพราะมีความดับแห่งวิญญาน จึงมีความดับแห่งนามรูป
เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสฬายตนะ
เพราะมีความดับแห่งสฬายตนะ จึงมีความดับแห่งผัสสะ
เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา
เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา
เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปาทาน
เพราะมีความดับแห่งอุปาทาน จึงมีความดับแห่งภพ
เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ

เพราะมีความดับแห่งชาตินั้นแล
ขรามรรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย
จึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้
ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

คหบดี! อริยญยธรรมนี้แล เป็นสิ่งที่อริยสาวก
เห็นแล้วด้วยดี แทงตลอดแล้วด้วยดี ด้วยปัญญา.

ฝุ่นปลายเล็บ (พอรู้ร้อยสัจ ทุกข์เหลือน้อย ขนาดฝุ่นติดปลายเล็บเทียบกับปรุพี)

๓๒

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๕๗๒/๑๗๔๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้อะไร ฝุ่นชนิดหนึ่งที่เราช้อนขึ้นด้วยปลายเล็บนี้ กับมหาปรุพีนี้ ข้างไหนจะมากกว่ากัน ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! มหาปรุพีนั้นแหละ เป็นดินที่มากกว่า. ฝุ่นชนิดหนึ่งที่ทรงช้อนขึ้นด้วยปลายพระขนานี้ เป็นของมีประมาณน้อย. ฝุ่นนั้น เมื่อนำไปเทียบกับมหาปรุพี ย่อมไม่ถึงซึ่งการคำนวณได้ เปรียบเทียบได้ ไม่เข้าถึงแม้ซึ่งกะละภาค”.

ภิกษุทั้งหลาย ! อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น สำหรับอริยสาวกผู้ถึงพร้อมด้วย (สัมมา) ทิฏฐิ รู้พร้อมเฉพาะแล้ว ความทุกข์ของท่าน ส่วนที่สิ้นไปแล้ว หหมดไปแล้ว ย่อมมีมากกว่า ความทุกข์ที่ยังเหลืออยู่ มีประมาณน้อย เมื่อนำเข้าไปเทียบกับกองทุกข์ที่สิ้นไปแล้ว หหมดไปแล้ว ในกาลก่อน ย่อมไม่ถึงซึ่งการคำนวณได้เปรียบเทียบได้

ไม่เข้าถึงแม้ซึ่งกะละภาค นั่นคือความทุกข์ของโศดาบัน ผู้สัจตักขัตตปุรณะ^๑ ผู้เห็นชัดตามเป็นจริง ว่า “ทุกข์ เป็นอย่างนี้ เหตุให้เกิดทุกข์ เป็นอย่างนี้ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้ ทางดำเนินให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้

เธอพึงประกอบโยคกรรมอันเป็นเครื่องกระทำ ให้รู้ว่า “ทุกข์เป็นอย่างนี้ เหตุเกิดขึ้นแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้ ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้ ทางดำเนินให้ถึงซึ่งความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้” ดังนี้.

๑. คือ พระโศดาบัน ที่ต้องมีกำเนิดอีกไม่เกิน ๗ ชาติ อันเป็นพระอริยบุคคล ขั้นต้นที่สุดของจำพวกโศดาบัน. แม้กระนั้น ก็ตรัสว่า ทุกข์หมดไปมากกว่าที่ยังเหลือ.

[สูตรอื่นอุปมาเปรียบด้วย เม็ดกรวดเท่าเม็ดถั่วเขียว ๗ เม็ด กับ
ขุนเขาหิมालัย (๑๙/๕๖๙/๑๗๔๕-๑๗๔๖).

อีกสูตรหนึ่งเปรียบ น้ำตติปลายใบหญ้าคา กับน้ำในสระกว้าง ๕๐ โยชน์
(๑๙/๕๗๒/๑๗๔๘).

อีกสูตรหนึ่งเปรียบ น้ำ ๒-๓ หยดกับน้ำในแม่น้ำ ๕ สายรวมกัน
(๑๙/๕๗๓/๑๗๔๙-๑๗๕๐).

อีกสูตรหนึ่งเปรียบ เม็ดกระเบา ๗ เม็ดกับมหาปฐพี
(๑๙/๕๗๔/๑๗๕๑-๑๗๕๒).

อีกสูตรหนึ่งเปรียบ น้ำ ๒-๓ หยดกับน้ำทั้งมหาสมุทร
(๑๙/๕๗๕/๑๗๕๓-๑๗๕๔).

อีกสูตรหนึ่งเปรียบ เม็ดผักกาด ๒-๓ เม็ดกับขุนเขาหิมาลัย
(๑๙/๕๗๖/๑๗๕๕-๑๗๕๖)]

และยังมีสูตรอีกกลุ่มหนึ่ง คือ สูตรที่ ๑-๑๐ อภิสมยวรรค อภิสมยสังยุตต์
นิทาน. ส. ๑๖/๑๖๘/๓๓๑ ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายที่เชตวัน ประกอบด้วย
อุปมาหลายอย่างในแต่ละสูตร และมีเนื้อหาข้อความที่อธิบาย เริ่มตั้งแต่
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น... ไปจนจบประโยค
ว่า ...ผู้เป็นสัตตักขัตตุปรมะ เหมือนกันทุกตัวอักษร มีที่ต่างกันตรง
ข้อความต่อท้ายจากประโยคนี้ (ในที่แสดงไว้ทั้ง ๑๐ สูตร) จะต่อท้ายคำ
สัตตักขัตตุปรมะ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย! การรู้พร้อมเฉพาะซึ่งธรรม
เป็นไปเพื่อประโยชน์อันใหญ่หลวงอย่างนี้ การได้เฉพาะซึ่งธรรมจัก
เป็นไปเพื่อประโยชน์อันใหญ่หลวงอย่างนี้”.

สามัญญผลในพุทธศาสนา เทียบกันไม่ได้ กับในลัทธิอื่น

๓๓

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๑๖๘-๑๖๙/๓๓๑-๓๓๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนบุรุษพึงโยนกรวดหิน มีประมาณเท่าเม็ดถั่วเขียวเจ็ดเม็ด เข้าไปที่เทือกเขาหลวง ชื่อสิเนรุ. ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอทั้งหลายจะพึงสำคัญ ความข้อนี้ ว่าอย่างไร กรวดหินมีประมาณเท่าเม็ดถั่วเขียว เจ็ดเม็ด ที่บุรุษโยนเข้าไป (ที่เทือกเขาหลวงชื่อสิเนรุ) เป็นสิ่งที่มากกว่า หรือว่าเทือกเขาหลวงชื่อสิเนรุ เป็นสิ่งที่มากกว่า ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เทือกเขาหลวงชื่อสิเนรุ นั้น แหละ เป็นสิ่งที่มากกว่า. กรวดหินมีประมาณเท่าเม็ดถั่วเขียว เจ็ดเม็ด ที่บุรุษโยนเข้าไป (ที่เทือกเขาหลวงชื่อสิเนรุ) มีประมาณ น้อย. กรวดหินนี้เมื่อนำเข้าไป เทียบกับเทือกเขาหลวงชื่อสิเนรุ ย่อมไม่เข้าถึงส่วนหนึ่งในร้อย ส่วนหนึ่งในพัน ส่วนหนึ่งในแสน”.

ภิกษุทั้งหลาย! อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น

การบรรลุคุณวิเศษ แห่งสมณพราหมณ์ และ
ปริพาชกผู้เป็นเดียรฉัตรเหล่าอื่น เมื่อนำเข้าไปเทียบกับ
การบรรลุคุณวิเศษ ของอริยสาวก ซึ่งเป็นบุคคล
ผู้ถึงพร้อมด้วย (สัมมา) ทิฏฐิ ย่อมไม่เข้าถึง ส่วนหนึ่ง
ในร้อย ส่วนหนึ่งในพัน ส่วนหนึ่งในแสน.

ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วย(สัมมา)ทิฏฐิ
เป็นผู้มีการบรรลุอันใหญ่หลวงอย่างนี้ เป็นผู้มีความรู้ยิ่ง
อันใหญ่หลวงอย่างนี้ ดังนี้ แล.

ลักษณะแห่งผู้เจริญอินทรีย์ชั้นอริยะ

๓๔

-บาลี อุปปริ. ม. ๑๔/๕๔๕-๕๔๖/๘๖๓-๘๖๔

อานนท์ ! ผู้มีอินทรีย์อันอบรมแล้วในชั้นอริยะ
เป็นอย่างไรเล่า ?

อานนท์ ! ในกรณีนี้

ความพอใจ ความไม่พอใจ ความพอใจและไม่
พอใจ เกิดขึ้นแก่ภิกษุเพราะเห็นรูปด้วยตา...ฟังเสียงด้วย
หู... ดมกลิ่นด้วยจมูก...ลิ้มรสด้วยลิ้น...ถูกต้องสัมผัสด้วย
ผิวกาย...รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจ.

ภิกษุนั้น

ถ้าเธอหวังว่า จะเป็นผู้อยู่อย่างมีความรู้สึก
ว่าไม่ปฏิกูล ในสิ่งที่เป็นปฏิกูล ดังนี้ เธอก็อยู่อย่างผู้
มีความรู้สึกว่าจะไม่ปฏิกูลในสิ่งที่เป็นปฏิกูลนั้นได้.

ถ้าเธอหวังว่า จะเป็นผู้อยู่อย่างมีความรู้สึก
ว่าปฏิกูล ในสิ่งที่ไม่เป็นปฏิกูล ดังนี้ เธอก็อยู่อย่างผู้
มีความรู้สึกว่าจะปฏิกูลในสิ่งที่ไม่เป็นปฏิกูลนั้นได้.

ถ้าเธอหวังว่า จะเป็นผู้อยู่อย่างมีความรู้สึกว่าจะไม่ปฏิบัติ ทั้งในสิ่งที่ปฏิบัติและไม่ปฏิบัติ ดังนี้ เธอก็อยู่อย่างผู้มีความรู้สึกว่าจะไม่ปฏิบัติทั้งในสิ่งที่ปฏิบัติและไม่ปฏิบัตินั้นได้.

ถ้าเธอหวังว่า จะเป็นผู้อยู่อย่างมีความรู้สึกว่าจะปฏิบัติ ทั้งในสิ่งที่ไม่ปฏิบัติและสิ่งที่ปฏิบัติ ดังนี้ เธอก็อยู่อย่างผู้มีความรู้สึกว่าจะปฏิบัติทั้งในสิ่งที่ไม่ปฏิบัติและสิ่งที่ปฏิบัตินั้นได้.

และถ้าเธอหวังว่า จะเป็นผู้อยู่อย่างเว้นขาดจากความรู้สึกว่าจะปฏิบัติและไม่ปฏิบัติทั้งสองอย่างเสียแล้ว อยู่อย่างผู้อุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ ดังนี้ เธอก็อยู่อย่างผู้อุเบกขามีสติสัมปชัญญะในสิ่งปฏิบัติและไม่ปฏิบัติทั้งสองอย่างนั้นได้.

อานนท์! อย่างนี้แล ชื่อว่า

ผู้มีอินทรีย์อันเจริญแล้วในชั้นอริยะ.

พระโสดาบันกับพระอรหันต์ต่างกัน ในการเห็นธรรม

๓๕

- ภาลีย์ ขนฺธ. อ. ๑๗/๑๙๖/๒๕๖-๒๕๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! อุปาทานขันธ (ความยึดมั่นใน
ธรรมชาติ) ทั้งหลายเหล่านี้ มีอยู่ห้าอย่าง.

ห้าอย่าง อย่างไรเล่า ? ห้าอย่าง คือ

รูปุปาทานขันธ

(ความยึดมั่นในรูปกาย)

เวทณุปาทานขันธ

[ความยึดมั่นในเวทนา (สุข ทุกข์ อเบกขา)]

สัญญาุปาทานขันธ

[ความยึดมั่นในสัญญา (ความจำได้หมายรู้)]

สังขารุปาทานขันธ

[ความยึดมั่นในสังขาร (ความคิดปรุงแต่ง)]

วิญญานุปาทานขันธ

[ความยึดมั่นในวิญญาน (ผู้รู้แจ้งซึ่งอารมณ์)]

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อใด อริยสาวก รู้ชัดแจ้งตาม
เป็นจริง ซึ่งความเกิดขึ้น (สมุทัย) ซึ่งความตั้งอยู่ไม่ได้
(อตัลลคมะ) ซึ่งรสอร่อย (อัสสาทะ) ซึ่งโทษอันต่ำทราม
(อาทีนวะ) และซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออก (นิสสระณะ)
แห่งอุปาทานชั้นทั้งหลายนี้

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า เป็น
โสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อ
พระนิพพาน มีการตรัสรู้พร้อมในเบื้องต้น.

ภิกษุทั้งหลาย !

อุปาทานชั้นทั้งหลายนี้ มีอยู่ห้าอย่าง.

ห้าอย่างอย่างไรเล่า ? ห้าอย่าง คือ

รูปอุปาทานชั้น

เวทณูปาทานชั้น

สัทธูปาทานชั้น

สังขารูปาทานชั้น

วิญญานูปาทานชั้น

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อใด ภิกษุ รู้ชัดแจ้งตามเป็นจริง ซึ่งความเกิดขึ้น ซึ่งความตั้งอยู่ไม่ได้ ซึ่งรสอร่อย ซึ่งโทษอันดำทราวม และซึ่งอุปายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งอุปาทานชั้นธัมมัทธานี้ ดังนี้แล้ว เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะไม่มีความยึดมั่น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนี้ เราเรียกว่า เป็นพระอรหันต์ ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำสำเร็จแล้ว มีภาระอันปลงลงแล้ว มีประโยชน์ตนอันตามถึงแล้ว มีสังโยชน์ในภพสิ้นไปรอบแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ ดังนี้ แล.

พระโสดาบันกับพระอรหันต์ต่างกัน ในการเห็นธรรม (อีกนัยหนึ่ง)

๓๖

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๒๗๑-๒๗๒/๙๐๒-๙๐๕.

ภิกษุทั้งหลาย! อินทรีย์หกเหล่านี้ มีอยู่.

หกเหล่าไหนเล่า? หกเหล่า คือ

จักขุนทรีย์ โสตินทรีย์

ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์

กายินทรีย์ มนินทรีย์.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อใด อริยสาวก รู้ชัดแจ้งตามเป็นจริง ซึ่งความเกิดขึ้น ซึ่งความตั้งอยู่ไม่ได้ ซึ่งรสอร่อย ซึ่งโทษอันต่ำทราม และซึ่งอุบายเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์หกเหล่านี้

ภิกษุทั้งหลาย! อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า เป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อพระนิพพาน จักตรัสรู้พร้อมในเบื้องหน้า.

ภิกษุทั้งหลาย! อินทรีย์หกเหล่านี้ มีอยู่.

หกเหล่านี้ไหนเล่า? หกเหล่านี้ คือ

จักขุอินทรีย์ โสตินทรีย์ มานินทรีย์

ชีวหินทรีย์ กายินทรีย์ มนินทรีย์.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อใด ภิกษุ รู้ชัดแจ้งตามเป็นจริง ซึ่งความเกิดขึ้น ซึ่งความตั้งอยู่ไม่ได้ ซึ่งรสอร่อย ซึ่งโทษอันตำหนิ และซึ่งอุปายเป็นเครื่องสลัดออก แห่งอินทรีย์หกเหล่านี้ ดังนี้ และเป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะไม่มีความยึดมั่น.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุนี้ เราเรียกว่า เป็นพระอรหันต์ ผู้มีอาสวะสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำสำเร็จแล้ว มีภาระอันปลงลงแล้ว มีประโยชน์ตนอันตามถึงแล้ว มีสังโยชน์ในภพสิ้นไปรอบแล้ว เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้โดยชอบ ดังนี้ แล.

(สูตรข้างบนนี้ทรงแสดงอินทรีย์โดยอายตนะภายในหก ยังมีสูตรอื่น (๑๙/๒๗๕/๙๑๔-๙๑๘) ทรงแสดงอินทรีย์โดยเวทนาห้า คือ สุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ อูปกะขินทรีย์ ดังนี้ก็มี).

ความลดหลั่นแห่งพระอริยบุคคล ผู้ปฏิบัติอย่างเดียวกัน

๓๗

-บาลี ดิ.ก. อ. ๒๐/๓๐๑-๓๐๓/๕๒๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! ลิกขาบทร้อยห้าสิบลิกขาบทนี้
ย่อมมาสู่อุทเทส ทุกกึ่งแห่งเดือนตามลำดับ อันกุลบุตร
ผู้ปรารถนาประโยชน์พากันศึกษาอยู่ในลิกขาบทเหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ลิกขาสามอย่างเหล่านี้ มีอยู่
อันเป็นที่ประชุมลงของลิกขาบททั้งปวงนั้น.

ลิกขาสามอย่างนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

คือ อธิสัสลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล ลิกขาสามอย่าง
อันเป็นที่ประชุมลงแห่งลิกขาบททั้งปวงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ทำให้
บริบูรณ์ในศีล ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ ทำให้บริบูรณ์
ในปัญญา. เรายังล่วงลิกขาบทเล็กน้อยบ้าง และต้องออก
จากอาบัติเล็กน้อยเหล่านั้นบ้าง. ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า ?

ข้อนั้นเพราะเหตุว่า ไม่มีผู้รู้ใด ๆ กล่าวความอาภัพต่อการบรรลุโลกุตตรธรรม จักเกิดขึ้น เพราะเหตุสักว่าการล่วงสิกขาบทเล็กน้อย และการต้องออกจากอาบัติเล็กน้อยเหล่านี้. ส่วนสิกขาบทเหล่าใดที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่เหมาะสมแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน มีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย. ภิกษุนั้น ได้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในภิกขุธรรมนี้ เข้าถึงแล้วแลอยู่.

หรือว่า (บางพวก) ยังไม่ได้ทำให้เกิดมี ยังไม่ได้แทงตลอด ซึ่งอนาสววิมุตติ แต่เพราะความสิ้นไปรอบแห่งโอรัมภาคียสังโยชน์เบื้องต้นห้า จึงเป็น อันตราปรีนิพพายี ผู้ปรีนิพพานในระหว่างอายุยังไม่ทันถึงกึ่ง.

หรือว่า (บางพวก) ยังไม่ได้ทำให้เกิดมี ยังไม่ได้แทงตลอด ซึ่งอนาสววิมุตติ แต่เพราะความสิ้นไปรอบแห่งโอรัมภาคียสังโยชน์เบื้องต้นห้า จึงเป็น อุปหัจจปรีนิพพายี ผู้ปรีนิพพานเมื่ออายุพ้นกึ่งแล้วจนถึงที่สุด.

หรือว่า (บางพวก) ยังไม่ได้ทำให้เกิดมี ยังไม่ได้
แทงตลอดซึ่งอนาสววิมุตติ แต่เพราะความสิ้นไปรอบแห่ง
โอรัมภาคิยสังโยชน์เบื้องต่ำห้า จึงเป็น อสังขารปรินิพพายี
ผู้ปรินิพพานด้วยไม่ต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรง.

หรือว่า (บางพวก) ยังไม่ได้ทำให้เกิดมี ยังไม่ได้
แทงตลอด ซึ่งอนาสววิมุตติ แต่เพราะความสิ้นไปรอบแห่ง
โอรัมภาคิยสังโยชน์เบื้องต่ำห้า จึงเป็น สสังขารปรินิพพายี
ผู้ปรินิพพานด้วยต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรง.

หรือว่า (บางพวก) ยังไม่ได้ทำให้เกิดมี ยังไม่ได้
แทงตลอด ซึ่งอนาสววิมุตติ แต่เพราะความสิ้นไปรอบแห่ง
โอรัมภาคิยสังโยชน์เบื้องต่ำห้า จึงเป็น อุทรังโสโตกนิภู-
จฺจาคามี ผู้มีกระแสในเบื้องบนไปถึงอกนิภูจฺจกพ.

หรือว่า (บางพวก) ยังไม่ได้ทำให้เกิดมี ยังไม่ได้
แทงตลอด ซึ่งอนาสววิมุตติ แต่เพราะความสิ้นไปรอบ
แห่งสังโยชน์สาม และเพราะความที่ราคะ โทสะ โมหะ
ก็เบาบางน้อยลง เป็น สกทาคามี ยังจะมาสู่โลกนี้อีก
ครั้งเดียวเท่านั้น แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

หรือว่า (บางพวก) ยังไม่ได้ทำให้เกิดมี ยังไม่ได้
แทงตลอด ซึ่งอนาสววิมุตติ แต่เพราะความสิ้นไปรอบ
แห่งสังโยชน์สาม เป็นผู้ เอกพีธี คือ จักเกิดในภพ
แห่งมนุษย์อีกหนเดี๋ยวเท่านั้น แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่ง
ทุกข์ได้.

หรือว่า (บางพวก) ยังไม่ได้ทำให้เกิดมี ยังไม่
ได้แทงตลอด ซึ่งอนาสววิมุตติ แต่เพราะความสิ้นไปรอบ
แห่งสังโยชน์สาม เป็นผู้ โกลังโกละ จักต้องท่องเที่ยวไปสู่
สกุลอีกสองหรือสามครั้ง แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

หรือว่า (บางพวก) ยังไม่ได้ทำให้เกิดมี ยังไม่ได้
แทงตลอด ซึ่งอนาสววิมุตติ แต่เพราะความสิ้นไปรอบแห่ง
สังโยชน์สาม เป็นผู้ สัตตักขัตตูปรมะ ยังต้องท่องเที่ยวไป
ในภพแห่งเทวดาและมนุษย์อีกเจ็ดครั้ง เป็นอย่างมาก
แล้วย่อมกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ผู้กระทำได้เพียงบางส่วนย่อม
ทำให้สำเร็จได้บางส่วน ผู้ทำให้บริบูรณ์ก็ย่อมทำให้สำเร็จ
ได้บริบูรณ์ ดังนั้น เราจึงกล่าวว่า ลิกขาบททั้งหลาย
ย่อมไม่เป็นหมันเลย ดังนี้ แล.

หมายเหตุผู้รวบรวม

๑. ถ้าพิจารณาจนจบเรื่องจะเห็นประเด็นแง่มุมของผลที่ได้ไม่เท่ากันเกิดเนื่องจากความบกพร่องในสิกขาบทเล็กน้อย (อภิสมจาร) ของเธอซึ่งไม่มีผู้รู้ใด ๆ มาบอกเธอถึงความอาภัพต่อโลกุตตรธรรม เพราะการกระทำนั้น พวกที่กำลัง (พละ) ยังไม่แก่กล้าจึงไม่สามารถทำให้เกิดมีหรือแทงตลอดซึ่งอนาสววิมุตติได้ จึงมีความลดหลั่นกันออกไปในระดับความเป็นอริยบุคคล พระองค์จึงสรุปปิดท้ายว่า สิกขาบททั้งหลายที่ทรงบัญญัติขึ้น มิได้เปล่าประโยชน์เลย.

๒. แสดงถึงความบริบูรณ์ของสิกขาบทอันเพียงพอต่อความเป็นอริยบุคคลที่ทรงหมายถึง ก็คือ ปาฏิโมกข์ (คือสิกขาบทที่บัญญัติเพื่อเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์).

คนตกน้ำ ๗ จำพวก

(ระดับต่าง ๆ แห่งบุคคลผู้ถอนตัวขึ้นจากทุกข์)

๓๘

- ปาลี สุตตปิ. ย. ๒๓/๑๐-๑๒/๑๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลเปรียบด้วยบุคคลตกน้ำ
เจ็ดจำพวก เหล่านี้ มีอยู่หาได้อยู่ในโลก.

เจ็ดจำพวกเหล่าไหนเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้

- (๑) บุคคลบางคน จมน้ำครวเดียวแล้วก็จมเลย
- (๒) บุคคลบางคน ผุดขึ้นครั้งหนึ่งแล้วจึงจมเลย
- (๓) บุคคลบางคน ผุดขึ้นแล้ว ลอยตัวอยู่
- (๔) บุคคลบางคน ผุดขึ้นแล้ว เหลียวดูรอบ ๆ อยู่
- (๕) บุคคลบางคน ผุดขึ้นแล้ว ว่ายเข้าหาฝั่ง
- (๖) บุคคลบางคน ผุดขึ้นแล้ว เดินเข้ามาถึงที่ตื้นแล้ว
- (๗) บุคคลบางคน ผุดขึ้นแล้ว ถึงฝั่งข้ามขึ้นบกแล้ว
เป็นพราหมณ์ยืนอยู่.

(๑) ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคล จมน้ำคราวเดียว
แล้วก็จมเลย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ประกอบ
ด้วยอกุศลธรรมฝ่ายเดียว โดยส่วนเดียว. อย่างนี้แล
เรียกว่า จมคราวเดียวแล้วก็จมเลย.

(๒) ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคล ผุดขึ้นครั้งหนึ่ง
แล้วจึงจมเลย เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ผุดขึ้น
คือ มีศรัทธาดีในกุศลธรรมทั้งหลาย มีหิริดี-มีโอตตปปะติ-
-มีวิริยะดี-มีปัญญาดีในกุศลธรรมทั้งหลาย. แต่ว่า
ศรัทธาเป็นต้นของเขา ไม่ตั้งอยู่นาน ไม่เจริญ เสื่อมสิ้นไป.
อย่างนี้แล เรียกว่า ผุดขึ้นครั้งหนึ่งแล้วจึงจมเลย.

(๓) ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคล ผุดขึ้นแล้วลอยตัว
อยู่ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ผุดขึ้น
คือ มีศรัทธาดีในกุศลธรรมทั้งหลาย มีหิริดี-มีโอตตปปะติ

มีวิริยะดี-มีปัญญาดีในกุศลธรรมทั้งหลาย และศรัทธา
เป็นต้นของเขา ไม่เสื่อม ไม่เจริญ แต่ทรงตัวอยู่.
อย่างนี้แล เรียกว่า ผุดขึ้นแล้วลอยตัวอยู่.

(๔) ภิกษุทั้งหลาย! บุคคล ผุดขึ้นแล้วเหลียว
ดูรอบๆ อยู่ เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ผุดขึ้น
คือ มีศรัทธาดีในกุศลธรรมทั้งหลาย มีหิริดี-มีโอตตปปะติ
-มีวิริยะดี-มีปัญญาดีในกุศลธรรมทั้งหลาย. บุคคล
นั้นเพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม เป็น โสดาบัน
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อพระนิพพาน
มีการตรัสรู้พร้อมในเบื้องต้น. อย่างนี้แล เรียกว่า ผุดขึ้นแล้ว
เหลียวดูรอบๆ อยู่.

(๕) ภิกษุทั้งหลาย! บุคคล ผุดขึ้นแล้วว่าย
เข้าหาฝั่ง เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ผุดขึ้น
คือ มีศรัทธาดีในกุศลธรรมทั้งหลาย มีหิริดี-มีโอตตปปะติ

-มีวิริยะดี-มีปัญญาดีในกุศลธรรมทั้งหลาย. บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม และเพราะความเบาบางแห่งราคะ โทสะ โมหะ เป็น สกทาคามี มาสู่โลกนี้อีกเพียงครั้งเดียว แล้วทำที่สุดแห่งทุกข์ได้. อย่างนี้แล เรียกว่า หลุดขึ้นแล้ว วายเข้าหาฝั่ง.

(๖) ภิกษุทั้งหลาย! บุคคล หลุดขึ้นแล้วเดินเข้ามาถึงที่ตื่นแล้ว เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลบางคนในกรณีนี้ หลุดขึ้น คือ มีศรัทธาดีในกุศลธรรมทั้งหลาย มีหิริดี-มีโอตตปปะดี-มีวิริยะดี-มีปัญญาดีในกุศลธรรมทั้งหลาย. บุคคลนั้น เพราะความสิ้นไปแห่งโอรัมภาคียสังโยชน์ห้า เป็น โอปปาทิกะ มีการปรินิพพานในภพนั้น ไม่เวียนกลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา. อย่างนี้แล เรียกว่า หลุดขึ้นแล้ว เดินเข้ามาถึงที่ตื่นแล้ว.

(๗) ภิกษุทั้งหลาย! บุคคล หลุดขึ้นแล้ว ถึงฝั่งข้ามขึ้นบกแล้ว เป็นพราหมณ์ยืนอยู่ เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลบางคนในกรณีนี้ ผุดขึ้น คือ มีศรัทธาดีในกุศลธรรมทั้งหลาย มีหิริดี-มีโอตตปัปะติ-มีวิริยะดี-มีปัญญาดีในกุศลธรรมทั้งหลาย. บุคคลนั้นได้กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ (พระอรหันต์) เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรมนี้ เข้าถึงแล้วอยู่. อย่างนี้แล เรียกว่า ผุดขึ้นแล้ว ถึงฝั่งข้ามขึ้นบกแล้ว เป็นพราหมณ์ยืนอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย! เหล่านี้แล บุคคลเปรียบด้วยบุคคลตกน้ำเจ็ดจำพวก ซึ่งมีอยู่ หาได้อยู่ในโลก.

คนมีกิเลสตกนรกทั้งหมดทุกคน จริงหรือ ? (บุคคลที่มีเชื้อเหลือ ๙ จำพวก)

๓๙

-บาลี นวก. อ. ๒๓/๓๔๑-๓๔๖/๒๑๖.

เช้าวันหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรครองจีวร ถือบาตร เข้าไป
 บิณฑบาตในนครสาวัตถี ท่านเห็นว่าเวลายังเช้าเกินไปสำหรับการ
 การบิณฑบาต จึงแวะเข้าไปในอารามของพวกปริพาชกลัทธิ
 อื่นได้พักท่ายปราศรัยกันตามธรรมเนียมแล้ว นั่งลง ณ ส่วน
 ข้างหนึ่ง. ก็ในเวลานั้นแล พวกปริพาชกทั้งหลายนั้น กำลังยก
 ข้อความขึ้นกล่าวโต้เถียงกันอยู่ ถึงเรื่องบุคคลใด ใครก็ตาม ที่
 ยังมีเชื้อเหลือ ถ้าตายแล้ว ย่อมไม่พ้นเสียจากนรก จากกำเนิด
 เติร์จฉาน จากวิสัยแห่งเปรต จากอบาย ทุกคติ วินิบาต ไปได้
 เลยสักคนเดียว ดังนี้. ท่านพระสารีบุตรไม่แสดงว่าเห็นด้วย
 และไม่คัดค้าน ข้อความของปริพาชกเหล่านั้น ลุกจากที่นั่งไป
 โดยคิดว่าทูลถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วจักได้ทราบความข้อนี้.
 ครั้นกลับจากบิณฑบาต ภายหลังอาหารแล้ว จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มี-
 พระภาคเจ้า กราบทูลถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในตอนเช้าทุกประการ.
 พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า

สารีบุตร! พวกปริพาชกทั้งหลายอื่น ยังอ่อนความรู้ ไม่ฉลาด จักรู้ได้อย่างไรกันว่า ใครมีเชื้อเหลือ ใครไม่มีเชื้อเหลือ.

สารีบุตร! บุคคลที่มีเชื้อ (กิเลส) เหลือ ๙ จำพวก ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้ แม้ตายไป ก็พ้นแล้วจากนรก พ้นแล้วจากกำเนิดไตรภวน พ้นแล้วจากวิสัยแห่งเปรต พ้นแล้วจากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

บุคคลเก้าจำพวกเหล่านั้น เป็นอย่างไรเล่า ?
เก้าจำพวก คือ

(๑) สารีบุตร! บุคคลบางคนในภพนี้ เป็นผู้ทำได้เต็มที่ในส่วนศีล ทำได้เต็มที่ในส่วนสมาธิ แต่ทำได้พอประมาณในส่วนปัญญา. เพราะทำสังโยชน์ ๕ อย่าง ในเบื้องต้นให้สิ้นไป บุคคลนั้นเป็น อันตรাপรินิพพายี ผู้จะปรินิพพานในระหว่างอายุยังไม่ทันถึงกึ่ง.

สารีบุตร! นี่เป็นบุคคลผู้มีเชื้อเหลือพวกที่ ๑ ที่เมื่อตาย ก็พ้นแล้วจากนรก จากกำเนิดไตรภวน จากวิสัยแห่งเปรต จากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

(๒) สารีบุตร! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ทำได้เต็มที่ในส่วนศีล ทำได้เต็มที่ในส่วนสมาธิ แต่ทำได้พอประมาณในส่วนปัญญา. เพราะทำสังโยชน์ ๕ อย่างในเบื้องต้นให้สิ้นไป บุคคลนั้นเป็น อุพหัจจปรินิพพายี ผู้จะปรินิพพานเมื่ออายุพ้นกึ่งแล้วจนถึงที่สุด.

สารีบุตร! นี่เป็นบุคคลผู้มีเชื้อเหลือพวกที่ ๒ ที่เมื่อตาย ก็พ้นแล้วจากนรก จากกำเนิดเตร็จฉาน จากวิสัยแห่งเปรต จากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

(๓) สารีบุตร! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ทำได้เต็มที่ในส่วนศีล ทำได้เต็มที่ในส่วนสมาธิ แต่ทำได้พอประมาณในส่วนปัญญา. เพราะทำสังโยชน์ ๕ อย่างในเบื้องต้นให้สิ้นไป บุคคลนั้นเป็น อสังขารปรินิพพายี ผู้จะปรินิพพานโดยไม่ต้องใช้ความเพียรเรี่ยวแรง.

สารีบุตร! นี่เป็นบุคคลผู้มีเชื้อเหลือพวกที่ ๓ ที่เมื่อตาย ก็พ้นแล้วจากนรก จากกำเนิดเตร็จฉาน จากวิสัยแห่งเปรต จากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

(๔) สารีบุตร! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ทำได้เต็มที่ในส่วนศีล ทำได้เต็มที่ในส่วนสมาธิ แต่ทำได้พอประมาณในส่วนปัญญา. เพราะทำสังโยชน์ ๕ อย่างในเบื้องต้นให้สิ้นไป บุคคลนั้นเป็น ในเบื้องต้นให้สิ้นไป บุคคลนั้นเป็น สสังขารปรินิพพายีผู้จะปรินิพพานโดยต้องใช้ความเพียรเรียวแรง.

สารีบุตร! นี่เป็นบุคคลผู้มีเชื้อเหลือพวกที่ ๔ ที่เมื่อตาย ก็พ้นแล้วจากนรก จากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต จากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

(๕) สารีบุตร! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ทำได้เต็มที่ในส่วนศีล ทำได้เต็มที่ในส่วนสมาธิ แต่ทำได้พอประมาณในส่วนปัญญา. เพราะทำสังโยชน์ ๕ อย่างในเบื้องต้นให้สิ้นไป บุคคลนั้นเป็น อุทังโสโตกนิภูรฐคามิผู้มีกระแสในเบื้องต้นไปถึงอกนิภูรฐภพ.

สารีบุตร! นี่เป็นบุคคลผู้มีเชื้อเหลือพวกที่ ๕ ที่เมื่อตาย ก็พ้นแล้วจากนรก จากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต จากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

(๖) สารีบุตร! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ทำได้เต็มที่ในส่วนศีล แต่ทำได้พอประมาณในส่วนสมาธิ ทำได้พอประมาณในส่วนปัญญา. เพราะทำสังโยชน์ ๓ อย่างให้สิ้นไป และเพราะมีราคะ โทสะ โมหะ เบาบางน้อยลง เป็น สกทาคามี ยังจะมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

สารีบุตร! นี่เป็นบุคคลผู้มีเชื้อเหลือพวกที่ ๖ ที่เมื่อตาย ก็พ้นแล้วจากนรก จากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต จากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

(๗) สารีบุตร! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ทำได้เต็มที่ในส่วนศีล แต่ทำได้พอประมาณในส่วนสมาธิ ทำได้พอประมาณในส่วนปัญญา. เพราะทำสังโยชน์ ๓ อย่างให้สิ้นไป บุคคลนั้นเป็น โสดาบันผู้มีพิษหนเดียว คือ จักเกิดในภพแห่งมนุษย์อีกหนเดียวเท่านั้น แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

สารีบุตร! นี่เป็นบุคคลผู้มีเชื้อเหลือพวกที่ ๗ ที่เมื่อตาย ก็พ้นแล้วจากนรก จากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต จากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

(๘) สารีบุตร ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ทำได้เต็มที่ในส่วนศีล แต่ทำได้พอประมาณในส่วนสมาธิ ทำได้พอประมาณในส่วนปัญญา. เพราะทำสังโยชน์ ๓ อย่างให้สิ้นไป บุคคลผู้นั้นเป็น โสดาบันผู้ต้องท่องเที่ยวไปสู่สกุลอีก ๒ หรือ ๓ ครั้ง แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

สารีบุตร ! นี่เป็นบุคคลผู้มีเชื้อเหลือพวกที่ ๘ ที่เมื่อตาย ก็พ้นแล้วจากนรก จากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต จากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

(๙) สารีบุตร ! บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้ทำได้เต็มที่ในส่วนศีล แต่ทำได้พอประมาณในส่วนสมาธิ ทำได้พอประมาณในส่วนปัญญา. เพราะทำสังโยชน์ ๓ อย่างให้สิ้นไป บุคคลนั้นเป็น โสดาบันผู้ต้องเที่ยวไปในเทวดา และมนุษย์อีก ๗ ครั้งเป็นอย่างมาก แล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

สารีบุตร ! นี่เป็นบุคคลผู้มีเชื้อเหลือพวกที่ ๙ ที่เมื่อตาย ก็พ้นแล้วจากนรก จากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต จากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

สารีบุตร! ปริพาชกัลทธิอื่น ยังอ่อนความรู้
ไม่ฉลาด จักรู้ได้อย่างไรกันว่า ใครมีเชื้อเหลือ ใครไม่มี
เชื้อเหลือ. สารีบุตร! บุคคลเหล่านี้แล ที่มีเชื้อเหลือ
๙ จำพวก เมื่อตายไป ก็พ้นแล้วจากรก จากกำเนิด
เตร็จฉาน จากวิสัยแห่งเปรต จากอบาย ทุกคติ วินิบาต.

สารีบุตร! ธรรมปริยายข้อนี้ ยังไม่เคยแสดง
ให้ปรากฏ แก่หมู่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย
มาแต่กาลก่อน.

ข้อนั้นเพราะเหตุไรเล่า?

เพราะเราเห็นว่าถ้าเขาเหล่านั้นได้ฟังธรรมปริยาย
ข้อนี้แล้ว จักพากันเกิดความประมาท

อึ่งเล่า ธรรมปริยายเช่นนี้ เป็นธรรมปริยาย
ที่เรากล่าว ต่อเมื่อถูกถามเจาะจงเท่านั้น ดังนี้ แล.

ผลแปดประการอันเป็นภาพรวม ของความเป็นพระโสดาบัน

๕๐

-บาลี ม. ๑๒/๔๘๓-๔๘๕/๔๕๐-๔๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย! ถูกแล้ว!
เมื่อเป็นอย่างนี้ก็เป็นอันว่า
พวกเธอทั้งหลายก็กล่าวอย่างนั้น
แม้เราตถาคตก็กล่าวอย่างนั้น ว่า

“เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี
เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้ย่อมดับ^๑

๑. คำบาลีของประโยคนี้นี้ว่า “อิมสฺมึ อสฺสติ อิทํ น โหติ อิมสฺส นโรธา
อิทํ นโรธมฺหติ” เป็นการอธิบายลำดับเหตุในการดับไปแห่งระบบสมมติ
(คือระบบบรรพชาดที่มีกาเกิด แก่ ตาย ทุกสิ่ง ทั้งรูปและนาม).

กล่าวคือ

เพราะมีความดับแห่งอวิชชา จึงมีความดับแห่งสังขาร
เพราะมีความดับแห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญาน
เพราะมีความดับแห่งวิญญาน จึงมีความดับแห่งนามรูป
เพราะมีความดับแห่งนามรูป จึงมีความดับแห่งสฬายตนะ
เพราะมีความดับแห่งสฬายตนะ จึงมีความดับแห่งผัสสะ
เพราะมีความดับแห่งผัสสะ จึงมีความดับแห่งเวทนา
เพราะมีความดับแห่งเวทนา จึงมีความดับแห่งตัณหา
เพราะมีความดับแห่งตัณหา จึงมีความดับแห่งอุปาทาน
เพราะมีความดับแห่งอุปาทาน จึงมีความดับแห่งภพ
เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ

เพราะมีความดับแห่งชาตินั้นแล

ชรามรณะ โสกะปริเทวะทุกขะโทมนัสอุปายาสทั้งหลาย
จึงดับสิ้น

ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้”.

(๑) ภิกษุทั้งหลาย ! จะเป็นไปได้ไหมว่า พวก
เธอเมื่อรู้้อย่างนี้ เห็น้อย่างนี้ จึงพึงเล่นไปสู่ ทิฏฐิ
อันปรารถนาที่สุดในเบื้องต้น (ความเห็นที่นึกถึงชั้นอื่นในอดีต)
ว่า “ในกาลที่ยืดยาวนานฝ่ายอดีต เราได้มีแล้วหรือหนอ

เราไม่ได้มีแล้วหรือหนอ เราได้เป็นอะไรแล้วหนอ เราได้เป็นอย่างไรแล้วหนอ เราเป็นอะไรแล้ว จึงได้เป็นอะไรอีกแล้วหนอ” ดังนี้ ?

“ข้อนั้น หามิได้ พระเจ้าข้า !”.

(๒) ภิกษุทั้งหลาย ! หรือว่า จะเป็นไปได้ไหมว่า พวกเธอ เมื่อรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จะพึงเล่นไปสู่ทิจฐิอันปรารถนาที่สุดในเบื้องปลาย (ความเห็นที่นึกถึงขั้นในอนาคต) ว่า “ในกาลยี่ดียวนานฝ่ายอนาคต เราจักมีหรือหนอ เราจักไม่มีหรือหนอ เราจักเป็นอะไรหนอ เราจักเป็นอย่างไรหนอ เราเป็นอะไรแล้ว จักเป็นอะไรต่อไปหนอ” ดังนี้ ?

“ข้อนั้น หามิได้ พระเจ้าข้า !”.

(๓) ภิกษุทั้งหลาย ! หรือว่า จะเป็นไปได้ไหมว่า พวกเธอ เมื่อรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จะพึงเป็นผู้มีความสงสัยเกี่ยวกับตน ปรารถนากาลอันเป็นปัจจุบัน ในกาลนี้ว่า “เรามีอยู่หรือหนอ เราไม่มีอยู่หรือหนอ เราเป็นอะไรหนอ เราเป็นอย่างไรหนอ สัตว์นี้มาจากที่ไหนแล้ว จักเป็นผู้ไปสู่ที่ไหนอีกหนอ” ดังนี้ ?

“ข้อนั้น หามิได้ พระเจ้าข้า !”.

(๔) ภิกษุทั้งหลาย! หรือว่า จะเป็นไปได้ไหมว่า พวกเธอ เมื่อรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ แล้วจะพึงกล่าวว่า “พระศาสดาเป็นครูของพวกเรา ดังนั้น พวกเรา ต้องกล่าวอย่างที่ท่านกล่าว เพราะความเคารพใน พระศาสดานั้นเทียว” ดังนี้?

“ข้อนั้น หามิได้ พระเจ้าข้า!”.

(๕) ภิกษุทั้งหลาย! หรือว่า จะเป็นไปได้ไหมว่า พวกเธอ เมื่อรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ แล้วจะพึงกล่าวว่า “พระสมณะ (พระพุทธองค์) กล่าวแล้วอย่างนี้ แต่สมณะทั้งหลายและพวกเราจะกล่าวอย่างอื่น” ดังนี้?

“ข้อนั้น หามิได้ พระเจ้าข้า!”.

(๖) ภิกษุทั้งหลาย! หรือว่า จะเป็นไปได้ไหมว่า พวกเธอ เมื่อรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จะพึงประกาศ การนับถือศาสดาอื่น?

“ข้อนั้น หามิได้ พระเจ้าข้า!”.

(๗) ภิกษุทั้งหลาย! หรือว่า จะเป็นไปได้ไหมว่า พวกเธอ เมื่อรู้อยู่อย่างนี้ เห็นอยู่อย่างนี้ จะพึงเวียนกลับไปสู่การประพฤติซึ่งวัตตโกตุหลมมงคลทั้งหลายตาม

แบบของสมณพราหมณ์ทั้งหลายเหล่านี้อันเป็นอันมาก
โดยความเป็นสาระ ?

“ข้อนั้น หามิได้ พระเจ้าข้า !”.

(๘) ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอ จะกล่าวแต่สิ่งที่
พวกเธอรู้เอง เห็นเอง รู้สึกลงแล้ว เท่านั้น มิใช่หรือ ?

“อย่างนั้น พระเจ้าข้า !”.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถูกแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย !

พวกเธอทั้งหลาย เป็นผู้ที่เราำไปแล้วด้วยธรรมนี้
อันเป็นธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง (สนทสิญฺจโก)

เป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล (อกาลิโก)

เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดู (เอหิพสุลฺลโก)

ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว (โอปนยิโก)

อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน (ปัจจุตตํ เวทิตพฺโพวญฺญูหิ).

ภิกษุทั้งหลาย ! คำนี้เรากล่าวแล้ว หมายถึง
คำที่เราได้เคยกล่าวไว้แล้วว่า “ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมนี้
เป็นธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง เป็นธรรม
ให้ผลไม่จำกัดกาล เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดู ควร
น้อมเข้ามาใส่ตน อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน” ดังนี้.

ระวังตายคาประตุนิพพาน !

๔๑

- บาลี อุปวิ. ม. ๑๔/๖๖-๖๗/๗๖.

สุนัขขัตะ ! ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้ คือ จะมีภิกษุบางรูปในกรณีนี้ มีความเข้าใจของตน มีความหมายอันสรุปได้อย่างนี้ เป็นต้นว่า “ตณ्हานั้น สมณะกล่าวกันว่า เป็นลูกศร โทษอันมีพิษของอวิชชา ย่อมงอกงาม เพราะฉันทราคะและพยาบาท ลูกศร คือ ตณ्हานั้น เราละได้แล้ว โทษอันมีพิษของอวิชชา เราก็นำออกไปหมดแล้ว เราเป็นผู้ยอมไปแล้วในนิพพานโดยชอบ” ดังนี้. แต่เธอนั้น ย่อมตามประกอบซึ่งธรรมทั้งหลาย อันไม่เป็นที่สบาย แก่ผู้น้อมไปแล้วในนิพพานโดยชอบ คือ ตามประกอบซึ่งธรรมอันไม่เป็นที่สบาย ในการเห็นรูปด้วยตา ฟังเสียงด้วยหู ดมกลิ่นด้วยจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น ถูกต้องโณภูมิจิตด้วยกาย รู้สึกธรรมารมณ์ด้วยใจ อันล้วนไม่เป็นที่สบาย. เมื่อเธอตามประกอบซึ่งธรรมอันไม่เป็นที่สบายเหล่านี้ อยู่ รากะย่อมเสียบแทงจิตของเธอ เธอมีจิตอันรากะเสียบแทงแล้ว ย่อมถึงความตายหรือความทุกข์เจียนตาย.

สุนัขขัตะ ! เปรียบเหมือนบุรุษถูกยิงด้วยลูกศร
 อันอาบไว้ด้วยยาพิษอย่างแรงกล้า. มิตรอำมาตย์ญาติ-
 สาโลหิตของเขา จัดหาหมอผ่าตัดมารักษา หมอได้ใช้
 ศัสตราชำแหละปากแผลของเขา แล้วใช้เครื่องตรวจค้นหา
 ลูกศร พบแล้วถอนลูกศรออก กำจัดโทษอันเป็นพิษที่ยังมี
 เชื้อเหลือติดอยู่ จนรู้ว่าไม่มีเชื้อเหลือติดอยู่แล้วกล่าวแก่
 เขาอย่างนี้ว่า “บุรุษผู้เจริญ ! ลูกศรถูกถอนออกแล้ว โทษ
 อันเป็นพิษเรานำออกจนไม่มีเชื้อเหลืออยู่แล้ว ท่านไม่มี
 อันตรายอีกแล้ว. และท่านจะบริโภคอาหารได้ตามสบาย
 แต่อย่าไปกินอาหารชนิดที่ไม่สบายแก่แผลอันจะทำให้แผล
 อักเสบ และจล้งแผลตามเวลา ทายาที่ปากแผลตามเวลา
 เมื่อท่านล้างแผลตามเวลา ทายาที่ปากแผลตามเวลา อย่า
 ให้หนองและเลือดเกรอะกรังปากแผล และท่านอย่าเที่ยว
 ตากลมตากแดด เมื่อเที่ยวตากลมตากแดด ก็อย่าให้ฝุ่น
 ละอองและของโสโครกเข้าไปในปากแผล. บุรุษผู้เจริญ !
 ท่านจงเป็นผู้ระวังรักษาแผล มีเรื่องแผลเป็นเรื่องสำคัญ
 เกอะนะ” ดังนี้.

บุรุษนั้น มีความคิดว่า “หมอลอนลูกศรให้เราเสร็จแล้ว โทษอันเป็นพิษ หมอก็นำออกจนไม่มีเชื้อเหลืออยู่แล้ว เราหมดอันตราย” เขาจึงบริโภคนิโคโกที่แสดงเมื่อบริโภคนิโคโกที่แสดง แผลก็กำเริบ และเขาไม่ชะแผลตามเวลา ไม่ทายาที่ปากแผลตามเวลา เมื่อเขาไม่ชะแผลตามเวลา ไม่ทายาที่ปากแผลตามเวลา หนองและเลือดก็เกรอะกรังปากแผล และเขาเที่ยวตากลมตากแดดปล่อยให้ผู้ดูแลของโสโครกเข้าไปในปากแผล และเขาไม่ระวังรักษาแผล ไม่มีเรื่องแผลเป็นเรื่องสำคัญ. เขานำโทษพิษอันไม่สะอาดออกไปด้วยการกระทำอันไม่ถูกต้องเหล่านี้ แผลจึงมีเชื้อเหลืออยู่ แผลก็บวมขึ้นเพราะเหตุทั้งสองนั้น. บุรุษนั้นมีแผลบวมแล้ว ก็ถึงซึ่งความตายบ้าง หรือความทุกข์เจียนตายบ้าง นี่ฉันใด

สุนัขขี้ต๊ะ ! ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน คือ ข้อที่ภิกษุบางรูป สำคัญตนว่านอนไปแล้วในนิพพานโดยชอบ... แต่ตามประกอบในธรรมไม่เป็นที่สบายแก่การนอนไปในนิพพานโดยชอบ... ราคะก็เสียบแทงจิตของเธอ. เธอมีจิตอันราคะเสียบแทงแล้ว ย่อมถึงความตาย

หรือความทุกข์เจียนตาย. สุนัขขี้ตะ! ในอริยวินัยนี้ ความตายหมายถึงการบอกคืนสิกขา เวียนไปสู่เพศต่ำ ความทุกข์เจียนตายหมายถึงการต้องอาบัติ อันเศร้าหมอง อย่างใดอย่างหนึ่ง แล.

(ภิกษุในกรณีนี้ มีการศึกษาดี ตั้งความปรารถนาดี แต่มีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับตนเองและธรรมะ คือ เข้าใจไปว่า ลูกศร คือ ตัณหาเป็นสิ่งที่ละได้โดยไม่ต้องถอน อวิชชาเป็นสิ่งที่เหวี่ยงทิ้งไปได้โดยไม่ต้องกำจัดตัดราก และเข้าใจตัวเองว่า น้อมไปแล้วสู่นิพพานโดยชอบดังนี้ แต่แล้วก็มักจะทำผิดในสิ่งที่ไม่เป็นที่สบายแก่การน้อมไปในนิพพานนั้น ทั้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จนราคะเกิดขึ้นเสียบแทงถึงแก่ความตายในอริยวินัย จึงเรียกว่า เขาล้มลงตายตรงหน้าประตูแห่งพระนิพพาน นั้นเอง).

ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพระอริยเจ้า | ๔๒

-บาลี ทสก. อ. ๒๔/๓๑-๓๔/๒๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! การอยู่แบบพระอริยเจ้า ซึ่ง
พระอริยเจ้าทั้งหลาย ได้อยู่มาแล้วก็ดี กำลังอยู่ในบัดนี้ก็ดี
จักอยู่ต่อไปก็ดี มีเครื่องอยู่สิบประการเหล่านี้.

สิบประการ อะไรบ้างเล่า ? สิบประการ คือ

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้

เป็นผู้ละองค์ห้าได้ขาด

เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยองค์หก

เป็นผู้มีอารักขาอย่างเดียว

เป็นผู้มีพนักพิงสี่ด้าน

เป็นผู้ถอนความเห็นว่างจริงดังไปคนละทางขึ้นเสียแล้ว

เป็นผู้ละการแสวงหาสิ้นเชิงแล้ว

เป็นผู้มีความดำริอันไม่ชุ่มมัว

เป็นผู้มีกายสังขารอันสงบราบแล้ว

เป็นผู้มีจิตหลุดพ้นด้วยดี

เป็นผู้มีปัญญาในความหลุดพ้นด้วยดี.

(๑) ภิกษุเป็นผู้ละองค์ห้าได้ขาด
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ละกามฉันทะ ละพยาบาท
ละถีนมิททะ ละอุทธัจจกุกกุจจะ และละวิจิกิจฉาได้แล้ว.
ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ เชื่อว่าเป็นผู้ละองค์ห้าได้ขาด.

(๒) ภิกษุเป็นผู้ประกอบด้วยองค์หก
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุในกรณีนี้ ได้เห็นรูปด้วยตา ได้ฟังเสียงด้วยหู
ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น ได้สัมผัสโสณภูมิจึง
ด้วยกาย และได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ก็เป็นผู้ไม่ตีใจ
ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่ได้. ภิกษุ
ทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ เชื่อว่าเป็นผู้ประกอบด้วย
องค์หก.

(๓) ภิกษุเป็นผู้มีอารักขาอย่างเดียว
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุในกรณีนี้ ประกอบการรักษาจิตด้วยสติ.
ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ เชื่อว่ามีอารักขาอย่างเดียว.

(๔) ภิกษุเป็นผู้มีพนักพิงสี่ด้าน
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุในกรณีนี้ พิจารณาแล้วเสพของสิ่งหนึ่ง
พิจารณาแล้วอดกลั้นของสิ่งหนึ่ง พิจารณาแล้วเว้นขาด
ของสิ่งหนึ่ง พิจารณาแล้วบรรเทาของสิ่งหนึ่ง. ภิกษุ
ทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีพนักพิงสี่ด้าน.^๑

(๕) ภิกษุเป็นผู้ถอนความเห็นว่างจริงดังไป
คนละทางขึ้นเสียแล้ว เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ถอน สละ คาย ปล่อย ละ
ทิ้งเสียแล้ว ซึ่งความเห็นว่างจริงดังไปคนละทางมากอย่าง
ของเหล่าสมณพราหมณ์มากผู้ด้วยกัน ที่มีความเห็นว่า
“โลกเที่ยง บ้าง โลกไม่เที่ยง บ้าง โลกมีที่สุด บ้าง
โลกไม่มีที่สุด บ้าง ชีวะก็อันนั้น สรรีระก็อันนั้น บ้าง ชีวะ
ก็อันอื่น สรรีระก็อันอื่น บ้าง ตถาคตภายหลังแต่การตาย
ย่อมมีอีก บ้าง ตถาคตภายหลังแต่การตาย ย่อมไม่มีอีก
บ้าง ตถาคตภายหลังแต่การตาย ย่อมมีอีกก็มี ไม่มีอีก

๑. การพิจารณาแล้วเสพ อดกลั้น งดเว้น บรรเทา หาดูรายละเอียดที่ตรงไว้ได้
ในหนังสืออริยสัจจากพระโอษฐ์ภาคต้น หน้า ๖๓๐-๖๓๓.

ก็มี บ้าง ตถาคตภายหลังแต่การตาย ย่อมมีอีกก็หามิได้
ไม่มีอีกก็หามิได้ บ้าง. ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุอย่างนี้ เชื่อ
ว่าเป็นผู้ถอนความเห็นว่างจริงดังไปคนละทาง ชื่นเสียแล้ว.

(๖) ภิกษุเป็นผู้ละการแสวงหาสิ้นเชิงแล้ว
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ละการแสวงหากามแล้ว
เป็นผู้ละการแสวงหาภพแล้ว และการแสวงหาพรหมจรรย์
ของเขานั้นก็ระงับไปแล้ว. ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุอย่างนี้
เชื่อว่าเป็นผู้ละการแสวงหาสิ้นเชิงแล้ว.

(๗) ภิกษุเป็นผู้มีความดำริไม่ชุ่มมัว
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ละความดำริในทางกาม
เสียแล้ว เป็นผู้ละความดำริในทางพยาบาทเสียแล้ว และ
เป็นผู้ละความดำริในทางเบียดเบียนเสียแล้ว. ภิกษุ
ทั้งหลาย! ภิกษุอย่างนี้ เชื่อว่าเป็นผู้มีความดำริไม่ชุ่มมัว.

(๘) ภิกษุเป็นผู้มีกายสังขารอันสงบราบเรียบแล้ว
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุในกรณีนี้เพราะละสุขเสียได้ เพราะละทุกข์เสียได้ และเพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัส ในกาลก่อนจึงบรรลุมานที่ ๔ อันไม่มีทุกข์และสุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีกายสังขารอันสงบรำงับแล้ว.

(๙) ภิกษุเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นด้วยดี
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้ที่มีจิตหลุดพ้นแล้วจากราคะจากโทสะ จากโมหะ. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีจิตหลุดพ้นด้วยดี.

(๑๐) ภิกษุเป็นผู้มีปัญญาในความหลุดพ้นด้วยดี
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมรู้ชัดว่า “เราละ ราคะ โทสะ โมหะเสียแล้ว ถอนขึ้นได้กระทั่งราก ทำให้เหมือนตาลยอดเน่า ไม่ให้มี ไม่ให้เกิดได้อีกต่อไป” ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญาในความหลุดพ้นด้วยดี.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลยี่ดยาวฝ่าย อดีต พระ-
อริยเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ได้เป็นอยู่แล้วอย่างพระอริยเจ้า
พระอริยเจ้าทั้งหมดเหล่านั้น ก็ได้เป็นอยู่แล้วในการอยู่
อย่างพระอริยเจ้าสืบประการนี้เหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลยี่ดยาวฝ่าย อนาคต พระ-
อริยเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่ง จักเป็นอยู่อย่างพระอริยเจ้า
พระอริยเจ้าทั้งหมดเหล่านั้น ก็จักเป็นอยู่ในการอยู่อย่าง
พระอริยเจ้าสืบประการนี้เหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาล บัดนี้ พระอริยเจ้าเหล่าใด
เหล่าหนึ่ง กำลังเป็นอยู่อย่างพระอริยเจ้า พระอริยเจ้าทั้งหมด
เหล่านั้น ก็กำลังเป็นอยู่ในการอยู่อย่างพระอริยเจ้าสืบประการ
นี้เหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! การอยู่แบบพระอริยเจ้า ซึ่ง
พระอริยเจ้าทั้งหลายได้อยู่มาแล้วก็ดี กำลังอยู่ในบัดนี้ก็ดี
จักอยู่ต่อไปก็ดี มีเครื่องอยู่สืบประการเหล่านี้แล.

ผู้สามารถละอาสวะทั้งหลาย ในส่วนที่ละได้ด้วยการเห็น

๔๓

-บาลี ม. ๑๒/๑๒-๑๖/๑๒.

ภิกษุทั้งหลาย! อริยสาวกผู้มีการสดับ ได้เห็น
พระอริยเจ้า จลادتในธรรมของพระอริยเจ้า ได้รับ
การแนะนำในธรรมของพระอริยเจ้า ได้เห็นสัปบุรุษ
จลادتในธรรมของสัปบุรุษ ได้รับการแนะนำในธรรมของ
สัปบุรุษ ย่อมรู้ชัด ซึ่งธรรมทั้งหลายที่ควรกระทำไว้ในใจ
และไม่ควรกระทำไว้ในใจ.

อริยสาวกนั้น รู้ชัดอยู่ซึ่งธรรมทั้งหลายที่ควร
กระทำไว้ในใจและไม่ควรกระทำไว้ในใจ ท่านย่อม
ไม่กระทำไว้ในใจซึ่งธรรมทั้งหลายที่ไม่ควรกระทำไว้ในใจ
จะกระทำไว้ในใจแต่ธรรมทั้งหลายที่ควรกระทำไว้ในใจ
เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! ธรรมทั้งหลายอันไม่ควรกระทำ
ไว้ในใจ ที่อริยสาวกท่านไม่กระทำไว้ในใจนั้น เป็นอย่างไร
เล่า?

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อบุคคลกระทำไว้ในใจซึ่ง
ธรรมเหล่านี้ อยู่ กามาสวะ ภวาสวะ หรืออวิชชาสวะ
ก็ตาม ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเจริญ
ยิ่งขึ้น ธรรมเหล่านี้แล เป็นธรรมที่ไม่ควรกระทำไว้ในใจ
ซึ่งอริยสาวกท่านไม่กระทำไว้ในใจ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมทั้งหลาย อันเป็นธรรม
ที่ควรกระทำไว้ในใจ ที่อริยสาวกท่านกระทำไว้ในใจนั้น
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! กามาสวะ ภวาสวะ หรืออวิชชาสวะ
ก็ตาม ที่ยังไม่เกิดย่อมไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว
ย่อมละไป แก่บุคคลผู้กระทำซึ่งธรรมเหล่านี้ไว้ในใจ อยู่
ธรรมเหล่านี้แล เป็นธรรมที่ควรกระทำไว้ในใจ ซึ่งอริยสาวก
ท่านกระทำไว้ในใจ.

เพราะอริยสาวกนั้น

ไม่กระทำไว้ในใจ ซึ่งธรรมทั้งหลายที่ไม่ควร
กระทำไว้ในใจ

แต่มากระทำไว้ในใจ ซึ่งธรรมทั้งหลายที่ควร
กระทำไว้ในใจเท่านั้น

อาสวะทั้งหลายที่ยังไม่เกิด จึงไม่เกิดขึ้น และ
อาสวะทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมละไป.

อริยสาวกนั้น ย่อม กระทำไว้ในใจโดยแยบคาย
ว่า “ทุกข์เป็นอย่างนี้ เหตุให้เกิดทุกข์เป็นอย่างนี้
ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้ ทางดำเนินให้ถึง
ซึ่งความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้” ดังนี้.

เมื่ออริยสาวกนี้ กระทำไว้ในใจโดยแยบคายอยู่
อย่างนี้ สังโยชน์สาม คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา
สีลัพพตปรามาส ย่อมละไป.

ภิกษุทั้งหลาย! นี้เรากล่าวว่า

อาสวะทั้งหลายจะพึงละเสียด้วยการเห็น.

ความต่างแห่งผล เพราะความต่างแห่งอินทรีย์

๔๔

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๒๖๖/๘๗๘-๘๗๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! อินทรีย์ ๕ ประการเหล่านี้มีอยู่ ๕ ประการเป็นอย่างไร? คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์. ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล อินทรีย์ ๕ ประการ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลเป็นอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอรหันต์ เป็นสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอนาคามี เป็นโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของสกทาคามี เป็นอัมมานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของโสดาบัน เป็นสัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอัมมานุสारी.

ภิกษุทั้งหลาย ! ด้วยอาการอย่างนี้ ความต่างแห่งผลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งอินทรีย์ ความต่างแห่งบุคคลย่อมมีได้เพราะความต่างแห่งผล.

ภิกษุทั้งหลาย ! อินทรีย์ ๕ ประการเหล่านี้มีอยู่ ๕ ประการเป็นอย่างไร? คือ สัทอินทรีย์ วิริยอินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิอินทรีย์ ปัญญาอินทรีย์. ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล อินทรีย์ ๕ ประการ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลเป็นอรหัตต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นอันตราปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอรหัตต์ เป็นอุปปัจจปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอันตราปรินิพพายี เป็นอสังขารปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอุปปัจจปรินิพพายี เป็นสังขารปรินิพพายี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอสังขารปรินิพพายี เป็นอุทธังโสโตกนิฏฐคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของสังขารปรินิพพายี เป็นสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอุทธังโสโตกนิฏฐคามี เป็นโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของสกทาคามี เป็นอัมมานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของโสดาบัน เป็นสัทธานุสारी เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของอัมมานุสारी.

ภิกษุทั้งหลาย ! อินทรีย์ ๕ ประการเหล่านี้มีอยู่ ๕ ประการเป็นอย่างไร? คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ปัญญินทรีย์. ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล อินทรีย์ ๕ ประการ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลผู้เป็นอรหันต์ เพราะอินทรีย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำ อรหัตตผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของ อรหันต์ เป็นอนาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ ของผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรหัตตผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำ อนาคามีผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของ อนาคามี เป็นสกทาคามี เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ ของผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติ เพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่า อินทรีย์ของสกทาคามี เป็นโสดาบัน เพราะอินทรีย์ ๕ ยัง อ่อนกว่าอินทรีย์ของผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง เพราะอินทรีย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทรีย์ของโสดาบัน

ภิกษุทั้งหลาย ! อินทรีย์ ๕ ประการนี้ ไม่มีแก่ผู้ใด เสียเลยโดยประการทั้งปวง เราเรียกผู้นั้นว่า เป็นคนภายนอก ตั้งอยู่ในฝ่ายปุถุชน.

ภิกษุทั้งหลาย ! อินทริย์ ๕ ประการเหล่านี้มีอยู่ ๕ ประการเป็นอย่างไร ? คือ สัทอินทริย์ วิริยอินทริย์ สตินทริย์ สมาอินทริย์ ปัญฺณินทริย์. ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล อินทริย์ ๕ ประการ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลเป็นอรหัตต์ เพราะอินทริย์ ๕ ประการนี้เต็มบริบูรณ์ เป็นอันตราปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของอรหัตต์ เป็นอุพหัจจปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของอันตราปรีนิพพายี เป็นสสังขารปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของอุพหัจจปรีนิพพายี เป็นสสังขารปรีนิพพายี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของอสังขารปรีนิพพายี เป็นอุทฺธังโสโตกนิภูคฺคามิ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของอสังขารปรีนิพพายี เป็นสกทาคามิ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของอุทฺธังโสโตกนิภูคฺคามิ เป็นเอกพีซี เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของสกทาคามิ เป็นโกลังโกละ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของเอกพีซี เป็นสตัดกัชตฺตฺปรมะ เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของโกลังโกละ เป็นฉัมมานุสारी เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าสตัดกัชตฺตฺปรมะ เป็นสัทธานุสारी เพราะอินทริย์ ๕ ยังอ่อนกว่าอินทริย์ของฉัมมานุสारी.

ผู้ถึงไตรสรณคมน์ไม่ไปสู่วินิบาต

๔๕

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๔๗๐/๑๕๒๗-๑๕๓๖.

ครั้งนั้น เจ้ามหานามศากยราช เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมผู้มีภาคแล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่องค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เจ้าสรกานิสากยะสิ้นชนม์ ผู้มีภาคทรงพยากรณ์ท่านว่าเป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดังได้ยินมา พวกเจ้าศากยะมากด้วยกันมาประชุมพร้อมกันแล้ว ย่อมยกโทษติเตียนกันว่า น้าอัสจรรยंहนอ ท่านผู้เจริญไม่เคยมีมาแล้วหนอ ท่านผู้เจริญ บัดนี้ ในที่นี้ ใครเล่าจักไม่เป็นโสดาบัน เพราะเจ้าสรกานิสากยะสิ้นชนม์แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านว่า เป็นโสดาบัน ... เจ้าสรกานิสากยะถึงความเป็นผู้ทุพพลด้วยสิกขา เสวยน้ำจันท.

มหาราช! อุบาสกผู้ถึงพระพุทเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน จะพึงไปสู่วินิบาตได้อย่างไร? ก็บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวอุบาสกนั้นว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงพระพุทเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน บุคคลเมื่อจะกล่าวให้ถูก พึงกล่าวเจ้าสรกานิสากยะว่า เจ้าสรกานิสากยะเป็นอุบาสกผู้ถึงพระพุทเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะตลอดกาลนาน จะพึงไปสู่วินิบาตได้อย่างไร.

มหาราช ! บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม
... ในพระสงฆ์ ... มีปัญญารำเริง เจียบแหลม และ
ประกอบด้วยวิมุตติ เขาย่อมกระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลาย
สิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ บุคคล
แม้นี้พ้นจากนรก กำเนิดเตร็จฉาน เปרטวิสัย อบาย ทุกคติ
วินิบาต.

มหาราช ! ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม
... ในพระสงฆ์ ... มีปัญญารำเริง เจียบแหลม แต่ไม่
ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชนอันเป็นส่วนเบื้องต่ำ ๕
สิ้นไป เขาย่อมเป็นโอปปาติกะ จักปรินิพพานในภพที่เกิด
นั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา บุคคลแม้นี้ก็พ้น
จากนรก กำเนิดเตร็จฉาน เปרטวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

มหาราช ! ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วย
ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม
... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญารำเริง ไม่เจียบแหลมและไม่
ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน ๓ สิ้นไป (และ) เพราะ
ราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง เขาย่อมเป็นสกทาคามี

มาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น จะกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดเดรัจฉาน เปרטวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

มหาราช! ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วย ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาว่าเรจึง ไม่เลียบแหลมและไม่ประกอบด้วยวิมุตติ เพราะสังโยชน์ ๓ ล้นไป เขาย่อมเป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า บุคคลแม้นี้ก็พ้นจากนรก กำเนิดเดรัจฉาน เปרטวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

มหาราช! ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ประกอบด้วย ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาว่าเรจึง ไม่เลียบแหลมและไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ธรรมทั้งหลายที่ตถาคตประกาศแล้ว ย่อมทนซึ่งการเพ่ง ด้วยปัญญาของเขา (ยิ่ง) กว่าประมาณ บุคคลแม้ก็ไม่ไปสู่ นรก กำเนิดเดรัจฉาน เปרטวิสัย อบายทุกคติ วินิบาต.

มหาราช! ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่ประกอบด้วย ความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม

... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาสำเร็จ ไม่เยียบแหลมและไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิินทรีย์ ปัญฺินทรีย์ และเขามีศรัทธา มีความรักในตถาคตพอประมาณ บุคคลแม้นี้ก็ไม่ได้ไปสู่สุคติ กำเนิดเดรัจฉาน เปเรตวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาต.

มหาราช ! ถ้าแม้ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ ฟังรู้ทั่วถึงสุภาสิตทุพฺภาสิตไซ้เรื่ เราก็จะฟังพยากรณ์ต้นไม้ใหญ่เหล่านี้ว่า เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า จะป่วยการกล่าวไปไยถึงเจ้าสรกานิศากยะ เจ้าสรกานิศากยะ สมาทานสิกขาในเวลาสั้นชนม์.

ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ในกรณีของความเห็น ที่เป็นไปในลักษณะถื้อมั่นว่าของเรา

๔๖

- ปาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๒๔๐-๒๕๑/๔๑๙-๔๒๐.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะเข้าไปอาศัย
ซึ่งอะไร เพราะยึดมั่นซึ่งอะไร ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้
ว่า “นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา”?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ธรรมทั้งหลาย ของพวก
ข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ
มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! เป็นการชอบแล้ว
หนอ ขอให้อรอดแห่งภาสิตนั้น จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาค
เองเถิด ภิกษุทั้งหลายได้ฟังจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้
ดังนี้”.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อรูปมีอยู่ เพราะเข้าไปอาศัยซึ่ง
รูป เพราะยึดมั่นซึ่งรูป ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า นั่นของเรา
นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา.

(ในกรณีแห่งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็มีถ้อยคำ
ที่ตรัสอย่างเดียวกันทุกตัวอักษรกับในกรณีแห่งรูปนี้ ต่างกันแต่เพียง
ชื่อแห่งชั้นแต่ละชั้นเท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น
ว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า !”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า !”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น ทัณฺณจะพึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า
นั้นของเรา นั้นเป็นเรา นั้นเป็นตัวตนของเรา บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทัณฺณอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า !”.

(ในกรณีแห่งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาน ก็มีถ้อยคำ
ที่ตรัสอย่างเดียวกันทุกตัวอักษรกับในกรณีแห่งรูปนี้ ต่างกันแต่เพียง
ชื่อแห่งขันธแต่ละขันธ เท่านั้น).

แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้ง
แล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้น
เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า !”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า !”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา เพราะไม่ถาวรสิ่งนั้น ญาณจึงบังเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า
นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา บ้างไหม?

“ไม่บังเกิดญาณอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

ภิกษุทั้งหลาย! ในกาลใดแล อริยสาวกจะความ
สงสัยในฐานะ ๖ ประการเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอันละความ
สงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ใน
ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อนั้น
อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ในกรณีของความเห็น ที่เป็นสัสสตทิฏฐิ

๔๗

- ปาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๒๔๑-๒๔๒/๔๒๑-๔๒๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะเข้าไปอาศัยซึ่งอะไร เพราะยึดมั่นซึ่งอะไร ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า “ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา” ดังนี้?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ธรรมทั้งหลาย ของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ ... ภิกษุทั้งหลาย ได้ฟังจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ ดังนี้”.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อรูปมีอยู่ เพราะเข้าไปอาศัยซึ่งรูป เพราะยึดมั่นซึ่งรูป ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ ตนก็อันนั้น โลกก็อันนั้น เรานั้นละโลกไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา.

(ในกรณีแห่งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็มีถ้อยคำที่ตรัสอย่างเดียวกันทุกตัวอักษรกับในกรณีแห่งรูปนี้ ต่างกันแต่เพียงชื่อแห่งขันธแต่ละขันธ เท่านั้น).

ภิกษุทั้งหลาย! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น
ว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา เพราะไม่ถาวรในสิ่งนั้น ทัศนีย่อมเกิดขึ้นอย่างนี้
ว่า ตนก็อันนั้น ... มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา
บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทัศนียอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

(ในกรณีแห่งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็มีถ้อยคำ
ที่ตรัสอย่างเดียวกันทุกตัวอักษรกับในกรณีแห่งรูปนี้ ต่างกันแต่เพียง
ชื่อแห่งชั้นแต่ละชั้นเท่านั้น).

แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้ง
แล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้น
เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง เจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา เพราะไม่ถาวรในสิ่งนั้น ทิฏฐิย่อมเกิดขึ้นอย่างนี้
ว่า ตนก็อันนั้น ... มีความไม่เปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา
บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย เจ้าข้า!”.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อใดแล อริยสาวกจะความ
สงสัยในฐานะ ๖ ประการเหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอันละความ
สงสัยแม้ในทุกข์ แม้ในทุกขสมุทัย แม้ในทุกขนิโรธ แม้ใน
ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อนั้น
อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็น
ธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ในกรณีของความเห็น ที่เป็นไปในลักษณะว่าเราไม่พึงมี

๔๘

- ปาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๒๕๒-๒๕๓/๔๒๓-๔๒๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะอาศัย
ซึ่งอะไร เพราะยึดมั่นซึ่งอะไร ทิฏฐิจึงเกิดขึ้นอย่างนี้ว่า
“เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี และ
บริวารของเราจักไม่มี” ดังนี้?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ธรรมทั้งหลาย ของพวก
ข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ
... ภิกษุทั้งหลายได้ฟังจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ ดังนี้”.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป
เพราะยึดมั่นซึ่งรูป จึงเกิดทิฏฐิอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมีและ
บริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี และบริวารของเราจัก
ไม่มี. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขาร
มีอยู่ ... เมื่อวิญญานมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาน เพราะ
ยึดมั่นวิญญาน จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และ
บริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี และบริวารของเรา
จักไม่มี.

ภิกษุทั้งหลาย! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น
ว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา เพราะไม่ถึอมันในสิ่งนั้นพึงเกิดทกฏฐิขึ้นอย่างนี้
ว่า เราไม่พึงมี และบริขารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี และ
บริขารของเราจักไม่มี บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทกฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา เพราะไม่ถึอมันสิ่งนั้นพึงเกิดทกฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
เราไม่พึงมี และบริขารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี และ
บริขารของเราจักไม่มี บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทกฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้วใคร่ครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมั่นสิ่งนั้นพึงเกิดทวิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เราไม่พึงมี และบริวารของเราไม่พึงมี เราจักไม่มี บริวารของเราจักไม่มีบ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทวิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอันละความสงสัย แม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ในกรณีของความเห็น ที่เป็นอกิริยาทวิภูติ

๔๙

-บาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๒๕๖-๒๕๗/๔๒๗-๔๒๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถ้ามั่นซึ่งอะไร เพราะยึดมั่นซึ่งอะไร จึงเกิดทวิภูติขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ตัดเอง ใช้ผู้อื่นให้ตัด เตือดร้อนเอง ทำให้ผู้อื่นเตือดร้อน เสร้าโศกเอง ทำให้ผู้อื่นเสร้าโศกลำบากเอง ทำให้ผู้อื่นลำบาก ดิ้นรนเอง ทำให้ผู้อื่นดิ้นรนฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ตัดที่ต่อ ปล้นไม่ให้เหลือ ทำโจรกรรมในเรือนหลังเดียว ชุมนอยู่ที่ทางเปลี่ยว ทำชู้ภริยาเขา พุดเท็จ ผู้ทำไม่ชื่อว่าทำบาป แม้หากผู้ใดจะใช้อัฏฐิซึ่งมีคมโดยรอบเหมือนมิตโกน สังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ ให้เป็นลานเป็นกองมั่งสะอันเดียว บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคลจะไปยังฝั่งขวาแห่งแม่น้ำคงคา ฆ่าเอง ใช้ผู้อื่นให้ฆ่า ตัดเอง ใช้ผู้อื่นให้ตัด เตือดร้อนเอง ทำให้ผู้อื่นให้เตือดร้อน บาปที่มีการทำเช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบาปมาถึงเขา แม้หากบุคคล จะไปยังฝั่งซ้ายแห่งแม่น้ำคงคา ให้ทานเอง

ใช้ผู้อื่นให้ให้ทาน บูชาเอง ใช้ผู้อื่นให้บูชา บุญที่มิการทำ เช่นนั้นเป็นเหตุ ย่อมไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา บุญที่เนื่อง ด้วยการให้ทาน การทรมานอินทรีย์ ความสำรวม การกล่าว คำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ธรรมทั้งหลาย ของพวก ข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ ... ภิกษุทั้งหลายได้ฟังจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ ดังนี้”.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อมีรูปอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นทำให้ ... บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การฝึกฝน อินทรีย์ ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา. เมื่อเวณามืออยู่ ... เมื่อสัณญามืออยู่ ... เมื่อสังขารมืออยู่ ... เมื่อวิญญูณมืออยู่ เพราะถือมั่นวิญญูณ เพราะยึดมั่นวิญญูณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคล ทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ... บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การ ฝึกฝนอินทรีย์ ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น เป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง.

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า !”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือนั่นสิ่งนั้น จะพึงเกิดทกฺขิณีขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ... บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การฝึกฝนอินทรีย์ ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทกฺขิณีนั่นเลย พระเจ้าข้า!”

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือนั่นสิ่งนั้นจะพึงเกิดทกฺขิณีขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ... บุญที่เนื่องด้วยการให้ทาน การฝึกฝนอินทรีย์ ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทกฺขิณีนั่นเลย พระเจ้าข้า!”

แม้สิ่งที่บุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้ามั่นสิ่งนั้นจะพึงเกิดทวิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า เมื่อบุคคลทำเอง ใช้ผู้อื่นให้ทำ ... บุญที่เนื่องด้วยการให้ทานการฝึกฝนอินทรีย์ ความสำรวม การกล่าวคำสัตย์ ไม่มีแก่เขา ไม่มีบุญมาถึงเขา บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทวิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อใดแล อริยสาวก ละความสงสัย ในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอันละความสงสัย แม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อนั้น อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องต้น.

ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ในกรณีของความเห็น ที่เป็นอเหตุกทิจ्ञิ

๕๐

- ปาลี ขนฺธ. ส. ๑๗/๒๕๗-๒๕๙/๔๒๙-๔๓๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถือนั่นซึ่งอะไร เพราะยึดมั่นซึ่งอะไร จึงเกิดทิจ्ञิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความเศร้าหมองแห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหาเหตุมิได้ หาปัจจัยมิได้ ย่อมเศร้าหมองเอง ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายหาเหตุมิได้ หาปัจจัยมิได้ ย่อมบริสุทธิ์เอง ไม่มีกำลัง ไม่มีความเพียร ไม่มีเรี่ยวแรงของบุรุษ ไม่มีความบากบั่นของบุรุษ สัตว์ทั้งปวง ปาณะทั้งปวง ภูตทั้งปวง ชีวะทั้งปวง ล้วนไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มีความเพียร แปรไปตามภาวะแห่งความแน่นอนและความไม่แน่นอน ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิชชาติทั้ง ๖ เท่านั้น.

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ธรรมทั้งหลาย ของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ ... ภิกษุทั้งหลายได้ฟังจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ ดังนี้”.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือนั่นซึ่งรูป เพราะยึดมั่นซึ่งรูป จึงเกิดทิจ्ञิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มี

ปัจจัย ... ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิสาดิทั้ง ๖ เท่านั้น.
เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่
... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถ้อมมันวิญญาน เพราะยึดมัน
วิญญาน จึงเกิดทริฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ...
ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิสาดิทั้ง ๖ เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้น
เป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา เพราะไม่ถ้อมมันสิ่งนั้น จะพึงเกิดทริฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า
ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ... ย่อมเสวยสุขเสวยทุกข์ในอภิสาดิ
ทั้ง ๖ เท่านั้น บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทริฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้น จะพึงเกิดทกฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ... ย่อมเสวยสุขเสวยทุกขในอภิชาติทั้ง ๖ เท่านั้น บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทกฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

แม้สิ่งทีบุคคลเห็นแล้ว ฟังแล้ว ทราบแล้ว รู้แจ้งแล้ว ถึงแล้ว แสวงหาแล้ว ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ สิ่งนั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้นจะพึงเกิดทกฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ... ย่อมเสวยสุขเสวยทุกขในอภิชาติทั้ง ๖ เท่านั้น บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทกฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ นี้ ชื่อว่าเป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข แม้ในทุกขสมุทัย แม้ในทุกขนิโรธ แม้ในทุกขนิโรธคามินี-ปฏิบัติทา. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ในกรณีของความเห็น ที่เป็นมิจฉาทิฎฐิ

๕๑

- ภาติ ขนฺธ. ส. ๑๗/๒๕๙-๒๖๑/๔๓๑-๔๓๒.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่ออะไรมีอยู่ เพราะถ้ามั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฎฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองนี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ไม่มีใครเนรมิต ไม่มีแบบอย่างอันใครเนรมิต เป็นสภาพไม่มีผล ตั้งอยู่มั่นคง ดุจยอดภูเขา ตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด สภาวะ ๗ กองนั้น ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่เปียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุขหรือทุกข์แก่กันและกัน. สภาวะ ๗ กองเป็นไหน? คือ กองดิน กองน้ำ กองไฟ กองลม สุข ทุกข์ ชีวะ. สภาวะ ๗ กองนี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ไม่มีใครเนรมิต ไม่มีแบบอย่างอันใครเนรมิต เป็นสภาพยั่งยืน ตั้งอยู่มั่นคงดุจยอดภูเขา ตั้งอยู่มั่นคงดุจเสาระเนียด สภาวะ ๗ กองนั้น ไม่หวั่นไหว ไม่แปรปรวน ไม่เปียดเบียนกันและกัน ไม่อาจให้เกิดสุขหรือทุกข์แก่กันและกัน. แม้ผู้ใดจะเอาคัสตราอย่างคมตัดตีศีรษะกัน ไม่เชื่อว่าใครปลงชีวิตใคร เป็นแต่คัสตราสอดเข้าไปตามช่องระหว่าง ๗ กองเท่านั้น. อนึ่ง กำเนิดที่เป็นประธาน

๑,๔๐๖,๖๐๐ กรรม ๖,๐๐๐ กรรม ๖๐๐ กรรม ๕๐๐ กรรม
 ๕ กรรม ๓ กรรม ๑ กรรม กิ่งปฐิปทา ๖๒ อันตร ๖๒ กัป
 ๖๒ อภิชาติ ๖ ปุริสภูมิ ๘ อาชีวะ ๔,๙๐๐ ปริพาชก
 ๔,๙๐๐ นาควาส ๔,๙๐๐ อินทริย์ ๒,๐๐๐ นรก ๓,๐๐๐
 โรชธาตุ ๓๖ สัตยญีครรรค์ ๗ อสัณญีครรรค์ ๗ นิคัณฐครรรค์
 ๗ สภาวทิพย์ ๗ มนุษย์ ๗ ปีศาจ ๗ สระ ๗ ปวภูใหญ่
 ๗ ปวภู ๗๐๐ เหวใหญ่ ๗ เหวน้อย ๗๐๐ มหาสุบิน
 ๗ สุบิน ๗๐๐ มหากัป ๔๔๐,๐๐๐ เหล่านี้ ทั้งพาลและ
 บัณฑิตเร่ร่อนท่องเที่ยวไปแล้ว จักทำที่สุดทุกข์ได้ ความ
 หวังว่า เราจักอบรมกรรมที่ยังไม่อำนวยผลให้อำนวยผล
 หรือเราสัมผัสถูกต้องกรรมที่อำนวยผลแล้วจักทำให้สุดสิ้น
 ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยตบะ หรือด้วยพรหมจรรย์นี้ ไม่มีใน
 ที่นั้น สุขทุกข์ที่ทำให้มีที่สิ้นสุดได้เหมือนดวงของให้หมด
 ด้วยทะนาน ย่อมไม่มีในสงสารด้วยอาการอย่างนี้เลย ไม่มี
 ความเสื่อมและความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้นและเลื่อนลง.
 พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เองเหมือนกลุ่ม
 ด้ายที่บุคคลขว้างไปย่อมคลี่หมดลงไปเอง ฉะนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป
 เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทวิภูมิจนอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กอง
 เหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ... พาลและ

บันเทิงเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไปย้อมคล้ำหมดไปเอง ฉะนั้น. เมื่อเวทนามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถ้อมมันวิญญาณ เพราะยึดมันวิญญาณ จึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ... พาลและบันเทิงเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย้อมคล้ำหมดไปเอง ฉะนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อมมันในสิ่งนั้น จะพึงเกิดทิวฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอันใครทำ ... พาลและบันเทิงเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย้อมคล้ำหมดไปเอง ฉะนั้น บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”

ภิกษุทั้งหลาย! เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ...
วิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา เพราะไม่ถือนั่นสิ่งนั้นจะพึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้
ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอัน
ใครทำ ... พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์
เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อมคลี่หมดไปเอง
ฉะนั้น บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”

สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้ง
แล้ว บรรลุแล้ว แสวงหาแล้ว ใคร่ครวญแล้วด้วยใจ แม้สิ่ง
นั้นเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา เพราะไม่ถือนั่นสิ่งนั้นจะพึงเกิดทวิฏฐิขึ้นอย่างนี้
ว่า สภาวะ ๗ กองเหล่านี้ ไม่มีใครทำ ไม่มีแบบอย่างอัน
ใครทำ ... พาลและบัณฑิตเร่ร่อนไป เสวยสุขและทุกข์
เอง เหมือนกลุ่มด้ายที่บุคคลขว้างไป ย่อมคลี่หมดไปเอง
จะนั่น บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทวิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อใดแล อริยสาวกละความ
สงสัยในฐานะ ๖ นี้ ชื่อว่าเป็นอันละความสงสัยแม้ในทุกข์
แม้ในทุกขสมุทัย แม้ในทุกขนิโรธ แม้ในทุกขนิโรธคามินี-
ปปฏิบัติ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อนั้น อริยสาวกนี้เราเรียกว่า
เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะ
ตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

ผู้สิ้นความสงสัย (พระโสดาบัน) ในกรณีของความเห็น ที่ว่าโลกเที่ยง

๕๒

- บาลี ขุ.ข. ส. ๑๗/๒๖๑-๒๖๒/๔๓๓-๔๓๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ธรรมทั้งหลาย ของพวกข้าพระองค์ มีพระผู้มีพระภาคเป็นมูล มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ ... ภิกษุทั้งหลายได้ฟังจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ ดังนี้”.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อรูปมีอยู่ เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง. เมื่อเวณามีอยู่ ... เมื่อสัญญาามีอยู่ ... เมื่อสังขารมีอยู่ ... เมื่อวิญญาณมีอยู่ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ จึงเกิดทิฏฐิขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า !”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า !”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา เพราะไม่ถือนั่นสิ่งนั้นจะพึงเกิดทวิฏฐิขึ้นอย่างนี้
ว่า โลกเที่ยง บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทวิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ เที่ยง
หรือไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็น
ธรรมดา เพราะไม่ถือนั่นสิ่งนั้นจะพึงเกิดทวิฏฐิขึ้นอย่างนี้
ว่า โลกเที่ยง บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทวิฏฐิอย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

สิ่งใดที่ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้ทราบแล้ว รู้แจ้ง
แล้ว บรรลุแล้ว คั่นคว่ำแล้วด้วยใจ แม้สิ่งนั้นเที่ยงหรือ
ไม่เที่ยง?

“ไม่เที่ยง พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุขเล่า?

“เป็นทุกข์ พระเจ้าข้า!”.

ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือนั่นสิ่งนั้นจะพึงเกิดทุกข์ขึ้นอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง บ้างไหม?

“ไม่พึงเกิดทุกข์อย่างนั้นเลย พระเจ้าข้า!”.

ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อใดแล อริยสาวกละความสงสัยในฐานะ ๖ เหล่านี้ ชื่อว่าเป็นอันละความสงสัย แม้ในทุกข์ แม้ในทุกข์สมุทัย แม้ในทุกข์นิโรธ แม้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา. ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อนั้น อริยสาวกผู้นี้ เราเรียกว่า เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้เป็นเบื้องหน้า.

(ในกรณีแห่งความเห็นอีก ๙ อย่าง คือ ความเห็นที่ว่า โลกไม่เที่ยง, โลกมีที่สิ้นสุด, โลกไม่มีที่สิ้นสุด, ชีพก็อันนั้น สรรพก็อันนั้น, ชีพก็อันอื่น สรรพก็อันอื่น, ชีพเป็นอย่างอื่น สรรพก็เป็นอย่างอื่น, สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีก, สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็มี ย่อมไม่มีเกิดอีกก็มี, สัตว์เบื่องหน้าแต่ตายแล้วย่อมเกิดอีกก็หามิได้ ย่อมไม่เกิดอีกก็หามิได้ ก็ได้ตรัสไว้โดยทำนองเดียวกัน ผู้ศึกษาพึงเทียบเคียงได้เอง).

ภาคผนวก

พระสูตรที่ค้นคว้าเพิ่มเติม

คุณสมบัติพระโสดาบัน (นัยที่ ๑)

๕๓

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๔๓๔/๑๔๒๗.

ครั้งนั้น พระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้าง
หนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระสารีบุตรว่า
สารีบุตร! ที่เรียกว่า โสดาปัตตียังคะ โสดาปัตตียังคะ
ดังนี้. โสดาปัตตียังคะ เป็นอย่างไรเล่า?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! โสดาปัตตียังคะ คือ

- (๑) การคบสัตบุรุษ (สปปริสสํ เสว)
- (๒) การฟังพระสัทธรรม (สัทธมมัสสวน)
- (๓) การทำไว้ในใจโดยแยบคาย (โยนิโสมนสิการ)
- (๔) การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม (ธมมานุธมมปฏิบัติ)

ถูกแล้ว ถูกแล้ว สารีบุตร! โสดาปัตตียังคะ คือ
การคบสัตบุรุษ การฟังพระสัทธรรม การทำไว้ในใจโดย
แยบคาย การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม.

คุณสมบัติพระโสดาบัน (หน้าที่ ๒)

๕๔

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๔๔๐/๑๔๕๑.

ช่างไม้ทั้งหลาย! อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม
๔ ประการ ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ
เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

ธรรม ๔ ประการนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

๔ ประการ คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

(๑) ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว
ในพระพุทธเจ้า

(๒) ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม

(๓) ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์

(๔) มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะ
อันปล่อยแล้ว มีฝามืออันชุ่ม ยินดีในการสละ

ควรแก่การขอ ยินดีในการจำแนกทาน อยู่ครองเรือน.

ช่างไม้ทั้งหลาย! อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม
๔ ประการเหล่านี้แล ย่อมเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำ
เป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

คุณสมบัติพระโสดาบัน (นัยที่ ๓)

๕๕

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๔๔๓/๑๔๕๙.

พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ! เราจักแสดง
ธรรมปริยายอันควรน้อมเข้ามาในตนแก่ท่านทั้งหลาย ท่าน
ทั้งหลายจงฟังธรรมปริยานั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ! ธรรมปริยาย
ที่ควรน้อมเข้ามาในตน เป็นอย่างไรเล่า ?

(๑) อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็น
ดังนี้ว่า เราอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์ ผู้ใด
จะปลงเราผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์
เสียจากชีวิต ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึง
ปลงผู้อื่นผู้อยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์
เสียจากชีวิต ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น
ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็น
ที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจ
ของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นได้อย่างไร
อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจาก

ปาณาติบาตด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่องดเว้นจากปาณาติบาตด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นปาณาติบาตด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

(๒) พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงถือเอาสิ่งของ ที่เรามีได้ให้ด้วยอาการขโมย ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบของเรา อนึ่ง เราพึงถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นมิได้ให้ด้วยอาการขโมย ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นได้อย่างไร อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากอทินนาทานด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากอทินนาทานด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากอทินนาทานด้วย กาย-สมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

(๓) พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่งอริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงถึงความประพฤติ (ผิด) ในภริยาของเรา ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงถึงความประพฤติ (ผิด) ในภริยาของผู้อื่นข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้น ได้อย่างไร อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากการเมสุมิจฉาจารด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากการเมสุมิจฉาจารด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากการเมสุมิจฉาจารด้วย กายสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

(๔) พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่งอริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงทำลายประโยชน์ของเราด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่งเราพึงทำลายประโยชน์ของผู้อื่นด้วยการกล่าวเท็จ ข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา

ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใดไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นได้อย่างไร อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากมุสาวาทด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากมุสาวาทด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากมุสาวาทด้วย วิสमाจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

(๕) พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่งอริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงยุยงให้เราแตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงยุยงผู้อื่นให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียดข้อนั้นก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่ใช่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นได้อย่างไร อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากปิสฺสนาวาจาด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้เว้นจากปิสฺสนาวาจาด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากปิสฺสนาวาจาด้วย วิสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

(๖) พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงพูดกะเราด้วยคำหยาบ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงพูดกะผู้อื่นด้วยคำหยาบ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใดไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วย ธรรมข้อนั้นได้อย่างไร อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อมงดเว้นจากผรุสวาจาด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้นจากผรุสวาจาด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากผรุสวาจาด้วย วิสमाจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

(๗) พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า ผู้ใดพึงพูดกะเราด้วยถ้อยคำเพ้อเจ้อ ข้อนั้นไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา อนึ่ง เราพึงพูดกะผู้อื่นด้วยถ้อยคำเพ้อเจ้อ ข้อนั้นก็ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของเรา ธรรมข้อนั้น ก็ไม่เป็นที่รัก

ที่พอใจแม้ของผู้อื่น ธรรมข้อใด ไม่เป็นที่รักที่พอใจ
ของเรา เราจะพึงประกอบผู้อื่นไว้ด้วยธรรมข้อนั้นได้
อย่างไร อริยสาวกนั้น พิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ตนเองย่อม
งดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วย ชักชวนผู้อื่นเพื่อให้งดเว้น
จากสัมผัปปลาปะด้วย กล่าวสรรเสริญคุณแห่งการ
งดเว้นจากสัมผัปปลาปะด้วย วจีสมาจารของอริยสาวกนั้น
ย่อมบริสุทธิ์โดยส่วนสามอย่างนี้.

อริยสาวกนั้นประกอบด้วยความเลื่อมใสอัน
ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า... ในพระธรรม... ในพระสงฆ์...
ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้ารักใคร่แล้ว... เป็นไปเพื่อ
สมาธิ.

พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย! เมื่อใด อริยสาวก
ประกอบด้วยสัทธรรม ๗ ประการนี้ เมื่อนั้น อริยสาวกนั้น
หวังอยู่ ด้วยฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความหวัง ๔ ประการนี้
พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนิรก กำเนิดดิรัจฉาน
วิสัยแห่งเปรต อบาย ทุคติ วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็น
พระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้
ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.

คุณสมบัติพระโสดาบัน (นัยที่ ๔)

(โสดาปัตติลังกะ ๔ จำแนกด้วยอาการ ๑๐)

๕๖

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๔๗๗/๑๕๔๙.

ก็สมัยนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ครั้นนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเรียกบุรุษคนหนึ่ง มาสั่งว่า บุรุษผู้เจริญ! ท่านจงไปเถิด จงเข้าไปหาท่านพระสารีบุตร ครั้นแล้ว จงไหว้เท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตรด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเราว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ! อนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เขาขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตร ด้วยเศียรเกล้า และท่านจงเรียนอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ! ได้โปรดเถิด ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเถิด

บุรุษนั้นรับคำของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีแล้ว เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้เรียนว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ! ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีป่วย ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอกราบเท้าทั้งสองของท่านพระสารีบุตร ด้วยเศียรเกล้า และท่านสั่งมาอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ! ได้โปรดเถิด ขอท่านพระสารีบุตรจงอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเถิด. ท่านพระสารีบุตรรับนิมนต์ด้วยดุชนิภาพ.

ครั้งนั้น เวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรนั่งแล้ว ถือบาตรและจีวร มีท่านพระอานนท์เป็นปัจฉาสมณะ เข้าไปยังนิเวศน์ของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี แล้วนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้วได้ถามท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า คฤหบดี! ท่านพอดทนได้หรือ พอยังอัตภาพให้เป็นไปได้หรือ ทุกขเวทนาคลายลง ไม่กำเริบขึ้นแลหรือ ความทุเลาย่อมปรากฏ ความกำเริบไม่ปรากฏแลหรือ ?

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ! กระผมอดทนไม่ได้ ยังอัตภาพให้เป็นไปไม่ได้ ทุกขเวทนาของกระผมกำเริบหนัก ไม่ทุเลาลงเลย ความกำเริบย่อมปรากฏ ความทุเลาไม่ปรากฏ.

คฤหบดี ! บุคคลผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ... เป็นผู้จำแนกธรรม ก็เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

คฤหบดี ! ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระธรรมเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสในพระธรรมเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม ว่าธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ... อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

คฤหบดี ! ปุณฺชนผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วยความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์เห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความไม่เลื่อมใสในพระสงฆ์เห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ... เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ก็เมื่อท่านเห็นความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์นั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

คฤหบดี ! ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วย
ความเป็นผู้รู้สึกเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึง
อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ความเป็นผู้รู้สึกเห็นปานนั้น
ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีศีลที่พระอริยเจ้าใครแล้ว
ไม่ขาด ... เป็นไปเพื่อสมาธิก็เมื่อท่านเห็นศีลที่พระอริยเจ้า
ใครแล้วอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

คฤหบดี ! ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วย
มิจฉาทิฏฐิเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึง
อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจฉาทิฏฐิเห็นปานนั้น
ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาทิฏฐิ ก็เมื่อท่านเห็น
สัมมาทิฏฐินั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

คฤหบดี ! บุณฺชนผู้ไม่ได้สตัปฺ ประกอบด้วย
มิจฺฉาสังกัปปะเหินปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึง
อบาย ทุกฺคติ วินิบาต นรก มิจฺฉาสังกัปปะเหินปานนั้น
ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาสังกัปปะ ก็เมื่อท่าน
เห็นสัมมาสังกัปปะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับ
โดยพลัน.

คฤหบดี ! บุณฺชนผู้ไม่ได้สตัปฺ ประกอบด้วย
มิจฺฉาวาจาเหินปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึง
อบาย ทุกฺคติ วินิบาต นรก มิจฺฉาวาจาเหินปานนั้น
ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาวาจา ก็เมื่อท่านเห็น
สัมมาวาจานั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

คฤหบดี ! ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วย
มิจจกัมมันตะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึง
อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจกัมมันตะเห็นปานนั้น
ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมากัมมันตะ ก็เมื่อท่าน
เห็นสัมมากัมมันตะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับ
โดยพลัน.

คฤหบดี ! ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วย
มิจจอาชีวะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึง
อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจอาชีวะเห็นปานนั้น
ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาอาชีวะ ก็เมื่อท่านเห็น
สัมมาอาชีวะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

คฤหบดี ! ปุณฺณผู้ไม่ได้สติ ประกอบด้วย
มิจจวายามะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึง
อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจวายามะเห็นปานนั้น
ย่อมไม่มีแก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาวายามะ ก็เมื่อท่านเห็น
สัมมาวายามะนั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

คฤหบดี ! ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วย
มิจฺฉาสติเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย
ทุกฺติ วินิบาต นรก มิจฺฉาสติเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาสติ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสตินั้นอยู่ในตน
เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

คฤหบดี ! ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วย
มิจฺฉาสมาธิเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย
ทุกฺติ วินิบาต นรก มิจฺฉาสมาธิเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาสมาธิ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาสมาธินั้นอยู่ในตน
เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

คฤหบดี ! ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วย
มิจฺฉาญาณะเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย
ทุกฺติ วินิบาต นรก มิจฺฉาญาณะเห็นปานนั้น ย่อมไม่มีแก่ท่าน
ส่วนท่านมีสัมมาญาณะ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาญาณะนั้น
อยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

คฤหบดี ! ปุณฺณผู้ไม่ได้สดับ ประกอบด้วย
มิจจาวิมุตติเห็นปานใด เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึง
อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก มิจจาวิมุตติเห็นปานนั้น ย่อมไม่มี
แก่ท่าน ส่วนท่านมีสัมมาวิมุตติ ก็เมื่อท่านเห็นสัมมาวิมุตติ
นั้นอยู่ในตน เวทนาจะพึงสงบระงับโดยพลัน.

ครั้งนั้น เวทนาของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีสงบระงับแล้ว
โดยพลัน ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีอังคาส ท่านพระสารีบุตร
และท่านพระอานนท์ ด้วยอาหารที่เขาจัดมาเฉพาะตน ครั้งนั้น
ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี เมื่อท่านพระสารีบุตรฉันเสร็จนำมือ
ออกจากบาตรแล้ว จึงถือเอาอาสนะต่ำอันหนึ่ง นั่ง ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่งแล้ว ท่านพระสารีบุตรอนุโมทนาด้วยคาถาเหล่านี้

ผู้ใดมีศรัทธา ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ในพระตถาคต มีศีลอันงามที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว สรรเสริญแล้ว มีความเลื่อมใสในพระสงฆ์ และมีความเห็นอันตรง บัณฑิตทั้งหลาย เรียกผู้นั้นว่า เป็นคนไม่ขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์ เพราะฉะนั้นบุคคลผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึง คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงประกอบตามซึ่ง ศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็นธรรม.

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตร ครั้นอนุโมทนาด้วยคาถา เหล่านี้แล้ว จึงลุกจากอาสนะหลีกไป.

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า

อานนท์! เธอมาจากไหนแต่ยังวัน.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ท่านพระสารีบุตรกล่าวสอน อนาคตบัณฑิตกฤหบดีด้วยโอวาทข้อนี้ๆ.

อานนท์!
สารีบุตรเป็นบัณฑิต
สารีบุตรมีปัญญามาก
ได้จำแนกโสดาปัตติยังคะ ๔
ด้วยอาการ ๑๐ อย่าง.

อานิสงส์ของธรรม ๔ ประการ

๕๗

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๕๑๖/๑๖๓๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๔ ประการนี้
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

ธรรม ๔ ประการอย่างไรเล่า ? ๔ ประการคือ

- การคบสัตบุรุษ ๑
- การฟังพระสัทธรรม ๑
- การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑
- การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๔ ประการนี้แล
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๔ ประการนี้
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งสกทาคามิผล
... ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอนาคามิผล
... ย่อมเป็นไปเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตตผล
... ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา (ปัญญาปฏิลาภาย)
... ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา
(ปัญญาวิมุขย)
... ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบูลย์แห่งปัญญา
(ปัญญาเวปุลล)
... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาใหญ่
(มหาปัญญา)
... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาแน่นหนา
(ปุถุปัญญา)
... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไพบูลย์
(วิปุลปัญญา)... .

- ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาลึกซึ้ง
(คมกริรปลณฺตาย)
- ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาประมาณมิได้
(อูปมตตปลณฺตาย)
- ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญา
เพียงดั่งแผ่นดิน (ฐริปลณฺตาย)
- ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก
(ปญฺญาพาหุลฺลํ)
- ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเร็ว
(สีมปลณฺตาย)
- ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเบา
(ลหุปลณฺตาย)
- ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาร่าเริง
(หาสปลณฺตาย)
- ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไว
(ชวนปลณฺตาย)
- ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาคม
(ตักฺขปลณฺตาย)

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๔ ประการนี้
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่อง
ชำระกิเลส (นิพฺเพธิกปญฺญตย).

ธรรม ๔ ประการอย่างไรเล่า ?

๔ ประการ คือ

การคบสัตบุรุษ ๑

การฟังพระสัทธรรม ๑

การกระทำไว้ในใจโดยแยบคาย ๑

การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๔ ประการนี้แล
อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเป็นเครื่อง
ชำระกิเลส.

ผู้ตั้งอยู่ในเสขภูมิ

๕๘

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๓๐๓/๑๐๓๒-๑๐๓๕.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัย
แล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ พึงรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ ...มีอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! ปริยายที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัย
แล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ เป็นไหน ?

ภิกษุผู้เป็นเสขะในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตาม
ความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ
นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา. ภิกษุทั้งหลาย ! ปริยาย
แม้นี้แล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ในเสขภูมิ
ย่อมรู้ชัดว่า เราเป็นพระเสขะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะ
ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์อื่น
ภายนอกจากศาสนานี้ ซึ่งจะแสดงธรรมที่จริงแท้แน่นอน
เหมือนพระผู้มีพระภาค มีอยู่หรือ ?

พระเสขะนั้นย่อมรู้ชัด อย่างนี้ว่า สมณะหรือ
พราหมณ์อื่นภายนอกจากศาสนานี้ ซึ่งจะแสดงธรรมที่จริง
แท้นั่นเหมือนพระผู้มีพระภาค ไม่มี. ภิกษุทั้งหลาย!
ปริยายแม่น้ำแล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ใน
เสขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ.

ภิกษุทั้งหลาย! อีกประการหนึ่ง ภิกษุผู้เป็นเสขะ
ย่อมรู้ชัด ซึ่งอินทรีย์ ๕ คือ สัทธินทรีย์ ๑ วิริยินทรีย์ ๑
สตินทรีย์ ๑ สมาธินทรีย์ ๑ ปัญญินทรีย์ ๑ อินทรีย์ ๕ นั้น
มีสิ่งใดเป็นคต มีสิ่งใดเป็นอยายิง มีสิ่งใดเป็นผล มีสิ่งใด
เป็นที่สุด ภิกษุผู้เป็นเสขะยังไม่ถูกต้องสิ่งนั้นด้วยนามกาย^๑
แต่เห็นแจ้งแทงตลอดด้วยปัญญา. ภิกษุทั้งหลาย!
ปริยายแม่น้ำแล ที่ภิกษุผู้เป็นเสขะอาศัยแล้ว ตั้งอยู่ใน
เสขภูมิ ย่อมรู้ว่า เราเป็นพระเสขะ.

๑. นามกาย บาลีใช้ว่า “กาเยน มุสิตวา”.

คุณธรรมของผู้ต่ำกว่าโสดาปัตติมารค และเป็นเหตุให้ไม่ไปสู่อบายในชาตินั้น ๕๙

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๙/๔๗๓/๑๕๓๔-๑๕๓๕.

ลักษณะของผู้ไม่ไปสู่อบาย (นัยที่ ๑)

มหาราช! ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาว่าแจ้ง ไม่เจ็บแสบ และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิทรีย์ ปัญญินทรีย์ และธรรมทั้งหลาย ที่พระตถาคตประกาศแล้ว ย่อมทนต่อการเพ่งด้วยปัญญาของเขา (ยัง) กว่าประมาณบุคคลแม้ก็ไม่ไปสู่นรก กำเนิดเดรัจฉาน วิสัยแห่งเปรต อบาย ทุกคติ วินิบาต.

ลักษณะของผู้ไม่ไปสู่อบาย (นัยที่ ๒)

มหาราช ! ก็บุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ... ในพระธรรม ... ในพระสงฆ์ ... ไม่มีปัญญาว่าแจ้ง ไม่เฉียบแหลม และไม่ประกอบด้วยวิมุตติ แต่ว่าเขามีธรรมเหล่านี้ คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมานินทรีย์ ปัญฺณินทรีย์ และเขามีศรัทธา มีความรักในพระตถาคตพอประมาณ บุคคลแม้นี้ก็ไม่ไปสู่สุคติ กำเนิดเดรัจฉาน วิสัยแห่งเปรต อบาย ทุกคติ วินิบาต.

ธรรม ๗ ประการของ ผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล

๖๐

-บาลี ม. ม. ๑๒/๕๘๑/๕๔๒.

ภิกษุทั้งหลาย! ธรรม ๖ ประการนี้ เป็นเหตุให้
ระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อ
ความสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียง
กัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรม ๖ ประการนั้น
เป็นอย่างไร คือ

(๑) ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุมีกายกรรมประกอบ
ด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพาสพรหมจรรย์
ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ ธรรมนี้ เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน
เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อความ
สงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน
เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

(๒) ภิกษุทั้งหลาย! อีกประการหนึ่ง ภิกษุมี
วิกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพาส
พรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ ธรรมนี้ เป็นเหตุให้
ระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อ
ความสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียง
กัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

(๓) ภิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา ปราภุในเพื่อนร่วมประพตติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ ธรรมเมื่อนี้เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง ภิกษุมีลาภใดๆ เกิดโดยธรรม ได้แล้วโดยธรรม ที่สุดแม้เพียงอาหารติดบาตร ก็บริโภคน้อยไม่เกียตกันไว้เพื่อตน ย่อมเป็นผู้บริโภคน้อยไปกับเพื่อนร่วมประพตติพรหมจรรย์ผู้มีศีล ธรรมเมื่อนี้เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

(๔) ภิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกทักท้วงครอบงำ เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ และถึงความเป็นผู้มีศีลเสมอกันในศีลเช่นนั้นกับเพื่อนร่วมประพตติพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ ธรรมเมื่อนี้เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

(๕) ภิกษุทั้งหลาย ! อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีทิวฐิอันเป็นอริยะ อันเป็นเครื่องนำออก (นิยานิก) นำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม และถึงความเป็นผู้มีทิวฐิเสมอกันในทิวฐิเช่นนั้นกับเพื่อนร่วมประพาสพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ ธรรมมั่นเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๖ ประการเหล่านี้แล เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ทิวฐิอันเป็นอริยะ อันเป็นเครื่องนำออก นำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม เป็นยอดยัตถุคฺคธรรม ๖ ประการเหล่านี้ ที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงกันได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนยอดเป็นที่สูงสุด เป็นที่ยัตถุคฺคของเรือนยอด ฉันท ทิวฐิอันเป็นอริยะ อันเป็นเครื่องนำออก นำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตาม ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เป็นยอดยัตถุคฺคธรรม ๖ ประการเหล่านี้ ที่เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน.

ภิกษุทั้งหลาย! ก็ทักขิณอันเป็นอริยะ อันเป็นเครื่องนำออก นำไปเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำตามเป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ไปแล้วสู่ป่า สู่โคนไม้ หรือสู่เรือนว่างก็ตาม ย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า เราเป็นผู้มีจิตถูกเครื่องครอบงำใดครอบงำแล้ว (ปริยภูจันเนน ปริยภูจิตจิตโต) ไม่พึงรู้เห็นตามความเป็นจริง เครื่องครอบงำนั้นที่เราจะยังละไม่ได้ในภายใน มีอยู่หรือไม่หนอ.

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าภิกษุผู้มีจิตอันกามราคะครอบงำ หรือมีจิตอันพยาบาทครอบงำ หรือมีจิตอันถีนมิทธะครอบงำ หรือมีจิตอันอุทธัจจกุกกุกจะครอบงำ หรือมีจิตอันวิกิจจนาครอบงำ ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีจิตถูกเครื่องครอบงำครอบงำแล้ว.

ถ้าภิกษุเป็นผู้ชวนชวายในการคิดเรื่องโลกนี้ หรือเป็นผู้ชวนชวายในการคิดเรื่องโลกอื่น ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีจิตถูกเครื่องครอบงำครอบงำแล้ว.

ถ้าภิกษุเกิดขัดใจ ทะเลาะวิวาท ทิ่มแทงกันและกัน ด้วยหอกคือปากอยู่ ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีจิตถูกเครื่องครอบงำครอบงำแล้ว.

ภิกษุนั้น ย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราเป็นผู้มีจิตถูกเครื่องครอบงำใดครอบงำแล้ว ไม่พึงรู้เห็นตามความเป็นจริง เครื่องครอบงำนั้นที่เราจะยังละไม่ได้ในภายใน มิได้มีเลย

จิตของเราตั้งไว้ดีแล้ว เพื่อความตรัสรู้สัจจะทั้งหลาย นี่คือ
ญาณที่ ๑ อันเป็นอริยะ เป็นโลกุตระไม่ทั่วไปกับพวกปุถุชน
อันภิกษุนั้นบรรลุลแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย! อีกข้อหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า เราเสพอให้ทั่วถึง ทำให้เจริญ ทำให้มากซึ่งทิวสนี่
ย่อมได้ความสงบเฉพาะตน ย่อมได้ความดับเฉพาะตน
หรือหนอ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เราเสพอให้ทั่วถึง
ทำให้เจริญ ทำให้มากซึ่งทิวสนี่ ย่อมได้ความสงบเฉพาะตน
ย่อมได้ความดับเฉพาะตน นี่คือนิยามที่ ๒ อันเป็นอริยะ เป็น
โลกุตระ ไม่ทั่วไปกับพวกปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุลแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย! อีกข้อหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า เราเป็นผู้ประกอบด้วยทิวสนี่เช่นใด สมณะหรือ
พราหมณ์อื่นนอกธรรมวินัยนี้ ที่เป็นผู้ประกอบด้วยทิวสนี่
เช่นนั้นมิอยู่หรือหนอ อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า เรา
เป็นผู้ประกอบด้วยทิวสนี่เช่นใด สมณะหรือพราหมณ์อื่น
นอกธรรมวินัยนี้ ที่เป็นผู้ประกอบด้วยทิวสนี่เช่นนั้นมิได้มี
นี่คือนิยามที่ ๓ อันเป็นอริยะ เป็นโลกุตระ ไม่ทั่วไปกับ
พวกปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุลแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย! อีกข้อหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวสนี่ เป็นผู้ประกอบด้วย

ธรรมดาเช่นใด ถึงเราก็เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมดาเช่นนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! ก็บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมดาเป็นอย่างไร? ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิมีธรรมดาดังนี้ คือ ความออกจากอาบัติเช่นใด ย่อมปรากฏ อริยสาวกย่อมต้องอาบัตินั้นบ้างโดยแท้ แต่ถึงอย่างนั้น อริยสาวกนั้นจะริบแสดง เปิดเผย ทำให้ตื่น ซึ่งอาบัตินั้น ในสำนักพระศาสดาหรือเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ที่เป็นวิญญูชนทั้งหลาย ครั้นแสดง เปิดเผย ทำให้ตื่นแล้ว ก็ถึงความสำรวมต่อไป เปรียบเหมือนเด็กอ่อนที่นอนหงาย ถูกถ่านไฟด้วยมือ หรือด้วยเท้าเข้าแล้ว ก็จะชักหนีเร็วพลัน ฉะนั้น อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมดาเช่นใด ถึงเราก็เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมดาเช่นนั้น นี่คือญาณที่ ๔ อันเป็นอริยะ เป็นโลกุตระ ไม่ทั่วไปกับพวกปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย! อีกข้อหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมดาเช่นใด ถึงเราก็เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมดาเช่นนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! ก็บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมดาเป็นอย่างไร? ภิกษุทั้งหลาย! บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิมีธรรมดาดังนี้ คือ อริยสาวกย่อมถึงความ

ชวนชายในกิจใหญ่น้อยที่ควรทำของเพื่อนร่วมประพาส
พรหมจรรย์โดยแท้ แต่ถึงอย่างนั้น ความปรารถนาอย่าง
แรงกล้าในอริสัสสิกขา อธิจิตตสิกขา และอริปัญญาสิกขา
ของอริยสาวกนั้นก็ยังมีอยู่ เปรียบเหมือนแม่โคลูกอ่อน
ย่อมเล็มหญ้ากินไปด้วย ขำเลิ่ดตุลู่ไปด้วยฉะนั้น อริยสาวก
นั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ เป็นผู้
ประกอบด้วยธรรมตาเช่นใด ถึงเราก็เป็นผู้ประกอบด้วย
ธรรมตาเช่นนั้น นี่คือนิยามที่ ๕ อันเป็นอริยะ เป็นโลกุตระ
ไม่ทั่วไปกับพวกปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย! อีกข้อหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณา
เห็นดังนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ เป็นผู้ประกอบด้วยผละ
เช่นใด ถึงเราก็เป็นผู้ประกอบด้วยผละเช่นนั้น. ภิกษุทั้งหลาย!
ก็บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ เป็นผู้ประกอบด้วยผละเป็น
อย่างไร? ภิกษุทั้งหลาย! ผละของบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วย
ทิวฐิเป็นดังนี้ คือ อริยสาวกนั้น เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคต
ประกาศแล้ว อันบัณฑิตแสดงอยู่ ย่อมทำให้เกิดประโยชน์
ย่อมทำไว้ในใจ ย่อมกำหนดด้วยจิตทั้งปวง ย่อมเงี่ยโสตลง
ฟังธรรม อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่าบุคคลผู้ถึงพร้อม
ด้วยทิวฐิ เป็นผู้ประกอบด้วยผละเช่นใด ถึงเราก็เป็นผู้ประกอบ
ด้วยผละเช่นนั้น นี่คือนิยามที่ ๖ อันเป็นอริยะ เป็นโลกุตระ
ไม่ทั่วไปกับพวกปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย! อีกข้อหนึ่ง อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู เป็นผู้เป็นผู้ประกอบด้วยพละเช่นใด ถึงเราก็เป็นผู้ประกอบด้วยพละเช่นนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! ก็บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู เป็นผู้ประกอบด้วยพละเป็นอย่างไร? ภิกษุทั้งหลาย! พละของบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญูเป็นดังนี้ คือ อริยสาวกนั้น เมื่อธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้ว อันบัณฑิตแสดงอยู่ ย่อมได้ความรู้ อรรถ ย่อมได้ความรู้ธรรม ย่อมได้ปราโมทย์อันประกอบด้วยธรรม อริยสาวกนั้นย่อมรู้ชัดอย่างนี้ว่า บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญู เป็นผู้ประกอบด้วยพละเช่นใด ถึงเราก็เป็นผู้ประกอบด้วยพละเช่นนั้น นี่คือญาณที่ ๗ อันเป็นอริยะ เป็นโลกุตระ ไม่ทั่วไปกับพวกปุถุชน อันอริยสาวกนั้นบรรลุลแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย! ธรรมดอันอริยสาวกผู้ประกอบด้วยองค์ ๗ ประการอย่างนี้ ตรววจูติแล้ว ด้วยการทำให้แจ้งซึ่งโศดาปัตติผล. ภิกษุทั้งหลาย! อริยสาวกผู้ประกอบด้วยองค์ ๗ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้เปรียบพร้อมด้วยโศดาปัตติผล ดังนี้แล.

ธรรมที่ควรสงเคราะห์

๖๑

-บาลี มหาวาร. ส. ๑๗/๔๕๖/๑๔๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอเอ็นดูใคร และใครถือว่า
เธอเป็นผู้ที่เขาควรเชื่อฟัง เขาจะเป็นมิตรก็ตาม อำมาตย์
ก็ตาม ญาติหรือสายโลหิตก็ตาม คนเหล่านั้น อันเธอพึง
ชักชวนให้เข้าไปตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในธรรมเป็นเครื่อง
บรรลู่โสดา ๔ ประการ ๔ ประการเป็นอย่างไร คือ

(๑) พึงชักชวนให้เข้าไปตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ใน
ความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่นไม่หวั่นไหวในพระพุทเจ้า ...

(๒) พึงชักชวนให้เข้าไปตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ใน
ความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่นไม่หวั่นไหวในพระธรรม ...

(๓) พึงชักชวนให้เข้าไปตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ใน
ความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่นไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ...

(๔) พึงชักชวนให้เข้าไปตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ใน
ศีลทั้งหลายในลักษณะเป็นที่พอใจของพระอริยะ ... เป็น
ไปพร้อมเพื่อสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอเฝ้าดูใคร และใครถือว่า
เธอเป็นผู้ที่เขาควรเชื่อฟัง เขาจะเป็นมิตรก็ตาม อำมาตย์
ก็ตาม ญาติหรือสายโลหิตก็ตาม คนเหล่านั้น อันเธอพึง
ชักชวนให้เข้าไปตั้งมั่น ให้ดำรงอยู่ ในธรรมเป็นเครื่อง
บรรลुโสดา ๔ ประการเหล่านี้แล.

ขอนอบน้อมแด่
ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ
พระองค์นั้นด้วยเศียรเกล้า

ศกคศสวโก

(สาวกตถาคต)

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

(กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์

มูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ผู้ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน

เริ่มจากชาวพุทธกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่ง ได้มีโอกาสมาฟังธรรมบรรยายจากท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ที่เน้นการนำพุทธวจน (ธรรมวินัยจากพุทธโฆษฐ์ที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่าทรงตรัสไว้ดีแล้ว บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ทั้งเนื้อ ความและพยัญชนะ) มาใช้ในการถ่ายทอดบอกสอน ซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงธรรมที่ตรงตามพุทธบัญญัติตามที่ ทรงรับสั่งแก่พระอรหันต์ ๖๐ รูปแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในการประกาศพระสัทธรรม และเป็นลักษณะเฉพาะที่ภิกษุในครั้งพุทธกาลใช้เป็นมาตรฐานเดียว

หลักพุทธวจนนี้ ได้เข้ามาตอบคำถาม ต่อความลังเลสงสัย ได้เข้ามาสร้างความชัดเจน ต่อความพัวเลือนสับสน ในข้อธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมชาวพุทธ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นผลจากสาเหตุเดียวคือ การไม่ใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นในการศึกษาเล่าเรียน

ด้วยศรัทธาอย่างไม่หวั่นไหวต่อองค์สัมมาสัมพุทธะ ในฐานะพระศาสดาท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ ได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า “อาตมาไม่มีคำสอนของตัวเอง” และใช้เวลาที่มีอยู่ ไปกับการรับสนองพุทธประสงค์ ด้วยการโฆษณาพุทธวจนเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และความประสานเป็นหนึ่งเดียวของชาวพุทธ

เมื่อกลับมาใช้หลักพุทธวจน เหมือนที่เคยเป็นในครั้งพุทธกาล สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ความชัดเจนสอดคล้องลงตัว ในความรู้ความเข้าใจ ไม่ว่าในแง่ของหลักธรรม ตลอดจนมรรควิธีที่ตรง และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผล รู้เห็นประจักษ์ได้จริงด้วยตนเองทันที ด้วยเหตุนี้ ชาวพุทธที่เห็นคุณค่าในคำของพระพุทธเจ้าจึงขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ เกิดเป็น “กระแสพุทธวจน” ซึ่งเป็นพลังเจียบที่กำลังจะกลายเป็นคลื่นลูกใหม่ ในการกลับไปใช้ระบบการเรียนรู้พระสัทธรรม เหมือนดังครั้งพุทธกาล

ด้วยการขยายตัวของกระแสพุทธวจนนี้ สื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือซีดี ซึ่งแจกฟรีแก่ญาติโยมเริ่มมีไม่พอเพียงในการแจก ทั้งนี้ เพราะจำนวนของผู้ที่สนใจเห็นความสำคัญของพุทธวจน ได้ขยายตัวมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับว่าท่านพระอาจารย์ศีกฤทธิ์ โสตุณฺโฬ เครื่องคิดในข้อวัตรปฏิบัติที่พระศาสดาบัญญัติไว้ อันเป็นธรรมวินัยที่ออกจากพระโอษฐ์ของตถาคตโดยตรง การเผยแพร่พุทธวจนที่ผ่านมา จึงเป็นไปในลักษณะสันโดษตามมีตามได้ เมื่อมีโยมมาปวารณาเป็นเจ้าภาพในการจัดพิมพ์ ได้มาจำนวนเท่าไร ก็ทยอยแจกไปตามที่มีเท่านั้น เมื่อมีมา ก็แจกไป เมื่อหมด ก็คือหมด

เนื่องจากว่า หน้าที่ในการดำรงพระสัทธรรมให้ตั้งมั่นสืบไป ไม่ได้ผูกจำกัดอยู่แต่เพียงพุทธสาวกในฐานะของสงฆ์เท่านั้น พระวาสากลุ่มหนึ่งซึ่งเห็นความสำคัญของพุทธวจน จึงรวมตัวกันเข้ามาช่วยขยายผลในสิ่งที่ท่านพระอาจารย์ศีกฤทธิ์ โสตุณฺโฬ ทำอยู่แล้ว นั่นคือ การนำพุทธวจนมาเผยแพร่โฆษณา โดยพิจารณาตัดสิ่งใจจดเจียน จัดตั้งเป็นมูลนิธิอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้การดำเนินการต่างๆ ทั้งหมดอยู่ในรูปแบบที่โปร่งใส เปิดเผย และเปิดกว้างต่อสาธารณชนชาวพุทธทั่วไป

สำหรับผู้ที่ไม่เห็นความสำคัญของพุทธวจน และมีความประสงค์ที่จะดำรงพระสัทธรรมให้ตั้งมั่น ด้วยวิธีของพระพุทธเจ้า สามารถสนับสนุนการดำเนินการถาวรนี้ได้ด้วยวิธีง่ายๆ นั่นคือ เข้ามาใส่ใจศึกษาพุทธวจน และนำไปใช้ปฏิบัติด้วยตนเอง เมื่อรู้ประจักษ์ เห็นได้ด้วยตนเองแล้ว ว่ามรรควิธีที่ได้จากการทำความเข้าใจ โดยใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นนั้น นำไปสู่ความเห็นที่ถูกต้อง ในหลักธรรมอันสอดคล้องเป็นเหตุเป็นผล และเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว กระทั่งได้ผลตามจริง ทำให้เกิดมีจิตศรัทธา ในการช่วยเผยแพร่ขยายสื่อพุทธวจน เพียงเท่านี้ คุณก็คือหนึ่งหน่วยในขบวน “พุทธโฆษณ” แล้ว

นี่คือเจตนารมณ์ของมูลนิธิพุทธโฆษณ นั่นคือเป็นมูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน

ผู้ที่สนใจรับสื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน เพื่อไปใช้ศึกษาส่วนตัว
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน แก่พ่อแม่พี่น้องญาติ หรือเพื่อน
สามารถมารับได้ฟรี ที่วัดนาป่าพง
หรือตามที่พระอาจารย์คึกฤทธิ์ได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมนอกสถานที่

สำหรับรายละเอียดกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้อิทธิพลของพุทธวจนโดยวัดนาป่าพง ค้นหา
ข้อมูลได้จาก

www.buddhakos.org หรือ www.watnapp.com

หากมีความจำนงค์ที่จะรับไปแจกเป็นธรรมทานในจำนวนหลายสิบชุด
ขอความกรุณาแจ้งความจำนงค์ที่

มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์

ประสานงานและเผยแพร่ : เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗

ถนนเลียบคลอง ๑๐ ฝั่งตะวันออก

ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐

โทรศัพท์ ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔, ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘, ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑

โทรสาร ๐ ๒๑๕๙ ๐๕๒๖

เว็บไซต์ : www.buddhakos.org อีเมล : buddhakos@hotmail.com

สนับสนุนการเผยแพร่พุทธวจนได้ที่

ชื่อบัญชี “มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์” ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา คลอง ๑๐ (อัญบุรี)

ประเภท บัญชีออมทรัพย์ เลขที่บัญชี ๓๑๘-๒-๔๗๔๖๑-๐

วิธีการโอนเงินจากต่างประเทศ

ยื่นแบบฟอร์ม คำขอโอนได้ที่ ธนาคารไทยพาณิชย์

Account name: “Buddhakos Foundation”

SWIFT CODE : SICOTHBK

Branch Number : 318

Siam Commercial Bank PCL, Khlong 10(Thanyaburi) Branch,

33/14 Mu 4 Chuchat Road, Bung Sanun Sub District,

Thanyaburi District, Pathum Thani 12110, Thailand

Saving Account Number : 318-2-47461-0

ขอกราบขอบพระคุณแด่

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง
ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน

โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

เว็บไซต์

- <http://www.watnapp.com> : หนังสือ และสื่อธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- <http://media.watnapahpong.org> : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- <http://www.buddha-net.com> : เครือข่ายพุทธวจน
- <http://etipitaka.com> : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน
- <http://www.watnapahpong.com> : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- <http://www.buddhakos.org> : มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์
- <http://www.buddhawajanafund.org> : มูลนิธิพุทธวจน

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
<http://etipitaka.com/download> หรือ รับประทานได้ที่วัดนาป่าพง

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka

ดาวน์โหลดโปรแกรมพุทธวจน (Buddhawajana)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana

ดาวน์โหลดโปรแกรมวิทยุวัดนาป่าพง (Watnapahpong Radio)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง

วิทยุ

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๑.๐ MHz ทุกวันพระ เวลา ๑๗.๔๐ น.

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง

หนังสือธรรมโฆษณ์ ชุดจากพระโอษฐ์

(ผลงานแปลพุทธวจน โดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน)

ร่วมสนับสนุนการจัดทำโดย

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง (กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม),
คณะศิษย์วัดนาป่าพง, มูลนิธิพุทธวจน,
พุทธวจนสถาบันภาคกลาง, พุทธวจนสถาบันภาคเหนือ,
พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออก,
พุทธวจนสถาบันภาคใต้, พุทธวจนสถาบันภาคตะวันตก,
กลุ่มศิษย์ตลาดต, กลุ่มสมณะศากยะปุตติยะ,
กลุ่มชนม่วนธรรม, กลุ่มละนันทิ,
กลุ่มพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินบริษัทการบินไทย,
กลุ่มมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่,
ชมรมพุทธวจนอุดรธานี,
บจก. สยามคูโบต้า คอร์ปอเรชั่น, บจก. สยามรักษ์,
บจก. เซเวนส์ตีปส์, บจก. ห้างพระจันทร์โอสด,
สถานกายภาพบำบัด คิตติคลินิก,
บจก. ดีเทลส์ โปรดักส์

๑๐

พระสูตรของความรู้ ที่ชาวพุทธต้องศึกษา แต่คำสอนจากพระพุทธเจ้า เท่านั้น

ผ่านมา ๒,๕๐๐ กว่าปี

คำสอนทางพระพุทธศาสนาเกิดความหลากหลายมากขึ้น
มีสำนักต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละหมู่คณะก็มีความเห็นของตน
หามาตรฐานไม่ได้ แม้จะกล่าวในเรื่องเดียวกัน
ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่สมบูรณ์
แล้วเราควรเชื่อและปฏิบัติตามใคร?

ลองพิจารณาหาคำตอบง่ายๆ ได้จาก ๑๐ พระสูตร
ซึ่งพระตถาคตทรงเตือนเอาไว้

แล้วตรัสบอกวิธีป้องกันและแก้ไขเหตุเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้.

ขอเชิญมาตอบตัวเองกันเถาะว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง?

ที่พุทธบริษัทจะมีมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียว คือ “พุทธวจน” ธรรมวินัย
จากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปฏิบัติและรู้ตามได้เฉพาะตน ดังนี้.

๑. พระองค์ทรงสามารถกำหนดคสมาธิ เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด

-บาลี ม. ม. ๑๒/๔๕๘/๔๓๐.

อัคคีเวสนะ! เรานั้นหรือ จำเดิมแต่เริ่มแสดง กระทั่งคำสุดท้ายแห่ง
การกล่าวเรื่องนั้นๆ ย่อมตั้งไว้ซึ่งจิตในสมาธินิมิตอันเป็นภายในโดยแท้
ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก ดังเช่นที่คนทั้งหลาย
เคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ ดังนี้.

๒.แต่ละคำพูดเป็นอภาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา

-บาลี มุ. ม. ๑๒/๔๔๕/๔๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลายเป็นผู้ที่เรานำไปแล้วด้วยธรรมนี้ อันเป็นธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง (สนทิจฺจโก) เป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล (อภาลิโก) เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดุ (เอหิปสฺสโก) ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว (โอปนยิโก) อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน (ปัจจุตตํ เวทิตพฺโพ วิญญูติ).

๓.คำพูดที่พูดมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้นั้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน

-บาลี อิติวุ. ชุ. ๒๕/๓๒๑/๒๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย! นับตั้งแต่ราตรี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ จนกระทั่งถึงราตรีที่ตถาคตปริณิพพานด้วยอนุปาทิสเสนิพพานธาตุ ตลอดเวลาระหว่างนั้น ตถาคตได้กล่าวสอน พราหมณ์แสดงออก ซึ่งถ้อยคำใด ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้ากันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น ไม่แย้งกันเป็นประการอื่นเลย.

๔.ทรงบอกเหตุแห่งความอันตรธานของคำสอนเปรียบด้วยกลองศึก

-บาลี นิทาน. ส. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓.

ภิกษุทั้งหลาย! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว กลองศึกของกษัตริย์พวกทสราหะเรียกว่า อานกะ มีอยู่ เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตกหรือลิ พวกกษัตริย์ทสราหะได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ้ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทกคราวไป). ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! ฉันทิก็ฉันนั้น ในกาลยติยารฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่งเป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสัจจญาณ เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้น

มากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี้ยวฟัง จักไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วนสุดตันตะเหล้าใดที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุดตันตะที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักฟังด้วยดี จักเงี้ยวฟัง จักตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกษุทั้งหลาย! ความอันตรายของสุดตันตะเหล้า นั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสกุญฺญา จักมิได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

๕.ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

-บาลี ทฎ. อ. ๒๐/๔๑-๔๒/๒๔๒.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้ สุดตันตะเหล้าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี้ยวฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย! ส่วนสุดตันตะเหล้าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสกุญฺญา เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี้ยวฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ได้ตาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร มีความหมายก็เนี่ย” ดังนี้ ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้ ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้ ความสงสัยในธรรมหลายประการ ที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาหลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย! บริษัทชื่อ อุกกาจิตวินิตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินิตา เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุดตันตะทั้งหลาย อันเป็นตถาคตภาสิต (ตถาคตภาสิตา) อันลิกซัง (คมกัรรา) มีอรรธอันลิกซัง (คมกัรตถา) เป็นโลกุตตระ (โลกุตตรา) ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา (สุญญตปฏิสยุตตา) อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เจียหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุดตันตะเหล่าใด ที่กิวิแต่่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านี้มากล่าวอยู่

พวกเขื่อย่อมฟังด้วยดี เจียหูฟัง ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และสำคัญไปว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน พวกเขาล่าเรียนธรรมอันกิวิแต่่งขึ้นใหม่ นั้นแล้ว ก็ไม่สอบถามซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้นเปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยไม่ได้ ไม่หยาบของที่คว่ำอยู่ให้หยาบขึ้นได้ ไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า อุกกาจิตวินิตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินิตา.

ภิกษุทั้งหลาย! บริษัทชื่อ ปฏิปุจฉาวินิตา ปริสา โน อุกกาจิตวินิตา เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุดตันตะทั้งหลาย ที่กิวิแต่่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เจียหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วน สุดตันตะเหล่าใด อันเป็นตถาคตภาสิต อันลิกซัง มีอรรธอันลิกซัง เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุดตันตะเหล่านี้ มากล่าวอยู่ พวก

เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมเข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอเล่าเรียนธรรมที่เป็นตถาคตภาษิตนั้นแล้ว ก็สอบถามซึ่งกันและกัน ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถจะเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้นเปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยได้ หมายของที่คว่าอยู่ให้หมายขึ้นได้ บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า ปฏิปุจฉาวินิตา ปริสา โน อุกกาจิตวินิตา.

ภิกษุทั้งหลาย! เหล่านี้แลบริษัท ๒ จำพวกนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! บริษัทที่เกิดขึ้นในบรรดาบริษัททั้งสองพวกนั้น คือ บริษัทปฏิปุจฉาวินิตา ปริสา โน อุกกาจิตวินิตา (บริษัทที่อาศัยการสอบสวนทบทวนกันเอาเองเป็นเครื่องนำไป ไม่อาศัยความเชื่อจากบุคคลภายนอกเป็นเครื่องนำไป) แล.

๖. ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอนสิ่งที่บัญญัติไว้

-บาลี มห. ที. ๑๐/๔๐/๗๐.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

๗. สำนึกเสมอว่าตนเองเป็นเพียงผู้เดินตามพระองค์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญาก็ตาม

-บาลี ขนธ. ส. ๑๗/๘๒/๑๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย! ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ได้ทำมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครรู้ให้มีความรู้ ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครกล่าวให้เป็นมรรคที่กล่าวกันแล้ว ตถาคตเป็นผู้รู้มรรค (มคฺคญฺญ) เป็นผู้รู้แจ้งมรรค (มคฺควิฑู) เป็นผู้ฉลาดในมรรค (มคฺคโวิโท). ภิกษุทั้งหลาย! ส่วนสาวกทั้งหลายในกาลนี้ เป็นผู้เดินตามมรรค (มคฺคานุคา) เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.

ภิกษุทั้งหลาย! นี่แล เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างตลาคตผู้อรหันต-สัมมาสัมพุทธะ กับภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ.

๘. ตรีสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้อง พร้อมขยันถ่ายทอดบอกสอนกันต่อไป

-บาลี จตุกก. อี. ๒๑/๑๔๗/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น มูลกรณีทีหนึ่ง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูต คล่องแคล่ว ในหลักพระพุทธานุ ทรงแสดง ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) พวกภิกษุเหล่านั้น เอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ เมื่อท่านเหล่านั้น ล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป. ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น มูลกรณีทีสาม ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

*** ในที่นี้ยกมา ๒ นัย จาก ๔ นัย ของมูลเหตุสี่ประการ ที่ทำให้พระสังฆธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป

๙. ทรงบอกวิธีแก้ไขความผิดเพี้ยนในคำสอน

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๓-๖.

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ! ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมี ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมาก เป็นพหูสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมี ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหูสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียน บทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียง ดูในวินัย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าใน วินัยก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี้มีใช้พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค พระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด” เธอทั้งหลาย พึงทิ้งคำนั้นเสีย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัย ก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี้เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนั้นรับมาด้วยดี” เธอทั้งหลาย พึงจำมหาปเทศ... นี้ไว้.

๑๐. ทรงตรัสแก่พระอานนท์

ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสไว้เป็นศาสดาแทนต่อไป

-บาลี มท. ที. ๑๐/๑๗๘/๑๔๑.

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

-บาลี มทวาร. ส. ๑๔/๒๑๗/๓๔๐.

อานนท์! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า ‘ธรรมวินัยของ พวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปเสียแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา’ ดังนี้. อานนท์! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น. อานนท์! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เรา แสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็น ศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.

อานนท์! ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้ มีในยุคแห่งบุรุษใด บุรุษนั้นชื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย... เราขอกล่าวย้ำกะเธอว่า... เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.

เธอทั้งหลายอย่าเป็น
บุรุษคนสุดท้าย
ของเราเลย

-บาลี ม. ๓. ๑๗/๔๒๗/๔๖๓.

พระไตรปิฎก
ฉบับหลวง
ภาษาไทย 80 เล่ม
พ.ศ. 2500

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาเถรสมาคม
ภาษาไทย 45 เล่ม
พ.ศ. 2549

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย 91 เล่ม
พ.ศ. 2525

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาจุฬารามราชวิทยาลัย 45 เล่ม
พ.ศ. 2535

งานแปล พระไตรปิฎก
ชุดจากพระโอษฐ์ 5 เล่ม
โดยพุทธทาสภิกขุ
พ.ศ. 2521

1

2

3

4

5

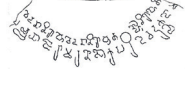
ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

เสาหินโอศอก
(อินเดีย)
พ.ศ. 234

จารึกใบลาน
(อัฟกานิสถาน)
พ.ศ. 1000

ศิลาจารึก
(ประเทศไทย)
พ.ศ. 1200 - 1400

พ.ศ. 1

พ.ศ. 234

พ.ศ. 500

พ.ศ. 1000

พ.ศ. 1200

พ.ศ. 1400

พ.ศ. 1500

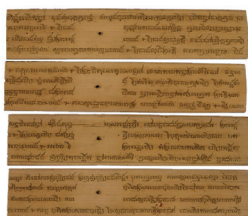
พุทธวจน-หมวดธรรม

พ.ศ. 2553

พ.ศ. 2555

พุทธวจน-ปิฎก
33 เล่ม

คัมภีร์โบราณ
อักษรขอม
สมัยรัชกาลที่ ๑
พ.ศ. 2331

พุทธวจน APP

E-TIPITAKA+ APP
E-TIPITAKA APP

วิสุทธิธรรมปิฎก APP

พ.ศ. 2000

พ.ศ. 2331

พ.ศ. 2436

พ.ศ. 2500

พ.ศ. 2555

พ.ศ. 3000

๑) หลักฐานสมัย พุทธกาล

การใช้ พุทธวจน ที่มีความหมายถึงคำสอนของ พระพุทธเจ้า มีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล ดังปรากฏหลักฐาน ในพระวินัยปิฎก ว่าพระศาสดาให้เรียนพุทธวจน (ภาพที่ ๑.๑ และภาพที่ ๑.๒)

ภิกษุ อามันเตสิ “น ภิกษเว พุทธวจนํ ฉันทโส อาโรเปตัพพะ; โย
อาโรเปยฺย, อาบัติติ ทุกกวุตฺต. ชนฺชานามิ ภิกษเว สกฺข
นิรุตฺตยา พุทธวจนํ ปริยาปุณฺณิตฺติ.

ภาพที่ ๑.๑

คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่งจากพระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (จปร.อักษรสยาม) หน้า ๖๔ ซึ่งพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ เล่มที่ ๗ พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๒ หน้า ๔๕ ได้แปลเป็นภาษาไทยไว้ดังนี้

[๑๘๐] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นโดยภาษา สันสกฤต รูปประโยคขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ เล่าเรียนพุทธวจนะตามภาษาเดิม.

ที่มา:

พระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) พระวินัยปิฎก
จุลลวิคค์ เล่ม ๒ หน้า ๖๔

พุทธวจนะให้เสียเพราะสำเนียงของคน ๆ
 ขอพวกภิกษุยกพระพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะ
 เทเถก. พระองค์ทศสัติเตียนแล้ว จึงทรง
 บัญญัติไว้ว่า น ภิกขเว ฉนฺทโส พุทธ-
 วจนํ อโรเปตพุพฺ. โย อโรเปยฺย
 อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนฺุชานามิ ภิกขเว
 สกาย นิสฺสํสํ พุทธวจนํ ปริยาปฺนิตุํ
 แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลาย
 ไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะ. ภิกษุ
 ไกยกัน ต้องทุกกฏ. เราอนุญาตให้
 เรียนพุทธวจนะตามสำเนียงของคน ๆ.
 เรื่องนี้ควรรู้ใน ขุททกขันธ์ จุลวรรค
 เล่ม ๗ หน้า ๗๐ [ข้อ ๑๘๐].
 (นิต. ๑๐).

ภาพที่ ๑.๒

คำอธิบายภาพ:

คำแปลเป็นภาษาไทย
 ของภาพที่ ๑.๑ จาก
 หนังสือ สารานุกรม
 พระพุทธศาสนา
 ประมวลจาก
 พระนิพนธ์ สมเด็จพระ
 มหาสมณเจ้า
 กรมพระยาวชิรญาณ-
 วโรรส

ที่มา:

หนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์
 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๖๕๖

๒) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๑

พุทธวจนะ มีปรากฏในหนังสือพงษาวดาร
กรุงศรีอยุธยา ภาษามคร แล คำแปล ซึ่งแต่งเป็นภาษามคร
เพื่อเฉลิมพระเกียรติเมื่อสังคายนาในรัชกาลที่ ๑ เป็นหนังสือ
๗ ผูก ต้นฉบับมีอยู่ในวัดพระแก้ว กรุงพนมเปญ ประเทศ
กัมพูชา แปลเป็นภาษาไทยโดยพระยาพนสุนทร คำนำของ
หนังสือเล่มนี้ เป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ภาพที่ ๒.๑ และภาพที่ ๒.๒)

อันมาก	ในกาลปางก่อน	พระพุทฺธวจนะนั้นก็ยังมิบริบูรณ์อยู่
ครั้นกาลล่วงไป ๆ ในภายหลัง		พระพุทฺธวจนะนั้นก็เสื่อมวิปลาส
พิรุณก็ผิดเพี้ยนสืบลดลงไป		มีความสับสนท่อนสั้นจือากลไปก้วย
โทษ และพระพุทฺธวจนะนั้น		จนทั้งหลายที่มีกำลังความเพียร
และกำลังปัญญาอ่อนเป็นคน		เล่าเรียนแล้ว ไม่พิจารณาถักระ
และบทพณฺธิชนะให้ถูกถ้วน		เหตุก็งั้นพระพุทฺธวจนะจึงเสื่อม
พิรุณไป		

ภาพที่ ๒.๑

คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดาร
กรุงศรีอยุธยา ภาษามคร แล คำแปล หน้า ๑

๓. อนึ่งพระพุทธรูปนั้น ยังประดิษฐานมั่นคงอยู่ในประเทศ
ทั้ง ๕

๑. ประเทศของพระเจ้าแผ่นดินไทยคือสยาม
๒. มณฑลประเทศของพระเจ้าแผ่นดินมณฑลราช
๓. ประเทศเขมรราชคือกัมพูชา
๔. ประเทศรามัญราชคือหงสาวดี
๕. ประเทศพม่าคืออังวะพุกาม

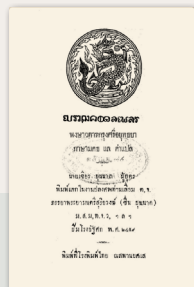
ในประเทศอื่นนั้นเสื่อมสูญไป บรรดาภรรยานกทั้งหลายเหล่านั้น
นรชนที่ไม่รู้จักในพระพุทธรูปศาสนาก็มีมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๒

คำอธิบายภาพ: ข้อความส่วนหนึ่ง
จากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคร
แล คำแปล หน้า ๒

ที่มา:

หนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคร แล คำแปล

• ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

พุทธกาล

รัชกาลที่ ๑

รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๕

รัชกาลที่ ๗

รัชกาลที่ ๙

๓) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๔

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ พระคาถาสรรเสริญ
พระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ (ภาพที่ ๓.๑)
และปรากฏในหนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี
ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒ (ภาพที่ ๓.๒ และภาพที่ ๓.๓)

นเมยฺยํ เต ยหิจฺฉาย
ธมฺมํ พาลา อเปสสา
พุทฺธนา มา ปเทสเน
สมพุทฺธวจนํ อิติ

สมเด็จฯ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานพระราชนิพนธ์
พุทธวจน ๒๐

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้า
คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย
เป็นโอรสองค์โต ในพระบาทสมเด็จพระ
เบญจกิติฯ ได้จัดพิมพ์พระราชนิพนธ์
รวมในตำราพระบาลีสำหรับ
พระภิกษุสามเณร และ
พระคณาจารย์ เจ้าคณะ
พระพุทฺธเจ้า ๒๐๐๐๐๐๐๐

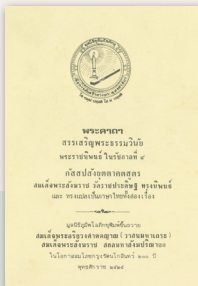
เจ้าคณะสงฆ์ฝ่าย
ธรรมยุติกนิกาย
เจ้าคณะสงฆ์ฝ่าย
ธรรมยุติกนิกาย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้า
คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย
เป็นโอรสองค์โต ในพระบาทสมเด็จพระ
เบญจกิติฯ ได้จัดพิมพ์พระราชนิพนธ์
รวมในตำราพระบาลีสำหรับ
พระภิกษุสามเณร และ
พระคณาจารย์ เจ้าคณะ
พระพุทฺธเจ้า ๒๐๐๐๐๐๐๐

ภาพที่ ๓.๑

คนพาลพวกอำมหิตหาชาติ เหลา
นั้นไซ้คนรักศีล ไม่เป็นคนมีศีล
เป็นที่รัก ก็จะไม่ฟังนอมธรรมไป
ตามปรารถนา ผันผายเยื้องย่าย
ธรรมไปตามปรารถนา เอาพระ
นามพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็น
บรมศาสดาของเรา ว่านี่คำ
พระพุทธเจ้า นี่พุทธวจน ดังนี้

แม้ถ้อยคำของเรามีโทษอยู่ ไม่
ควรเชื่อไม่ว่าเชื่อ ก็จะไม่ฟัง
เจรจาว่ากล่าวให้คนที่ฉลาด ๆ
กลับบาป เชื่อถือเอาว่าเป็น
ธรรมเป็นวินัย เป็นสัตตคุณสนา
เป็นพุทธวจน คำสั่งสอน ของ
พระพุทธเจ้า คำพระพุทธเจ้า
ตรัสเทศนาคงนี้ ๆ

ที่มา:

หนังสือ พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๔
ทรงแปลเป็นภาษาไทยโดย สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ หน้า ๒๕

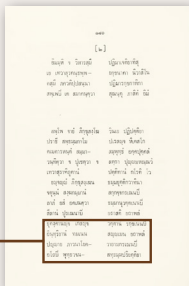
ธุดงค์กานฉฺย เกสฉฺย
อินทฺรยิณํ ทมเนน
ปญฺญา ยถาวิญญู—
อโณปปี **พุทฺธวจน—**

วตฺตทํ รกฺขเนนปี
สณฺณเมเนน ยถาพฺลํ
วายามกรณเนนปี
สทฺธมฺมปรียติยา

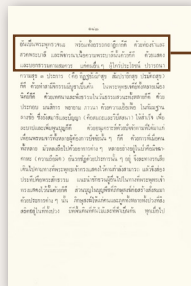

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๔

อันเป็นพระ**พุทฺธวจนะ** พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกาก็คือ ด้วยท่องจำและ
สวดพระบาลี และพิจารณาเนื้อความพระบาลีนั้นด้วยก็ด้วยแสดง
และบอกธรรมตามสมควร แก่คนอื่น ๆ ผู้ใคร่ประโยชน์ บรรดา

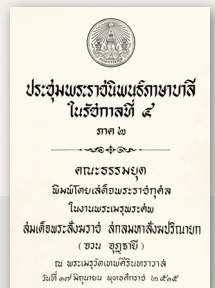
ภาพที่ ๓.๒

ภาพที่ ๓.๓

ที่มา:

หนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒
หน้า ๑๘๐ และหน้า ๑๘๓

๔) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๕

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบ
ลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ (ภาพที่ ๔.๑),
ปรากฏในหนังสือ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมา กับ สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ภาพที่ ๔.๒
และภาพที่ ๔.๓) และปรากฏในหนังสือ พระราชดำรัส
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่
พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓) จัดทำโดย มุลินีนิธมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดา (ภาพที่ ๔.๔)

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงฉายในแนว ๆ เวลาเมื่อทรงพระราชนิพนธ์หนังสือ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕

ภพ-วิภูษิต

พระองค์นี้ประสูติที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

จะเป็นก่อนถึงคายนาก็ ๓ ฤๅถึงคายนาก็ ๓ แล้วจำไม่ถนัด พวก
มหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันดีกลับ
ซึ่งพระเถระเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึง
นำมาตั้งสอน แต่ในฝ่ายมหายานก็รู้งเรื่องขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งตั้งสอน
กันแต่ครั้งวาทจากความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถระเจ้าซึ่งเป็น
อรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็น
พุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้า
ได้ตรัสรู้แล้ว ได้ตั้งสอนไว้ในยถาคู โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น
จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้ตั้งสอน

๔๑
ระทำสังคายนาที่ ๓ เมื่อครั้งก่อนถึงคายนาก็ ๓ ฤๅถึงคายนาก็ ๓ แล้วจำไม่ถนัด พวก
มหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันดีกลับ
ซึ่งพระเถระเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึง
นำมาตั้งสอน แต่ในฝ่ายมหายานก็รู้งเรื่องขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งตั้งสอน
กันแต่ครั้งวาทจากความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถระเจ้าซึ่งเป็น
อรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

จะเป็นก่อนถึงคายนาก็ ๓ ฤๅถึงคายนาก็ ๓ แล้วจำไม่ถนัด พวก
มหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันดีกลับ
ซึ่งพระเถระเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึง
นำมาตั้งสอน แต่ในฝ่ายมหายานก็รู้งเรื่องขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งตั้งสอน
กันแต่ครั้งวาทจากความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถระเจ้าซึ่งเป็น
อรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็น
พุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้า
ได้ตรัสรู้แล้ว ได้ตั้งสอนไว้ในยถาคู โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้น
จนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้ตั้งสอน

เป็นยถาคูด้วยพระวินัยและพระสูตร เขาได้เขียนเรื่องไว้ที่หนึ่ง
แต่ในยถาคูนี้ ๓ ที่ ๓ ผู้รับ ๔๓ พระสูตร ตอนก่อนรับมาฟัง

พระราชวิจารณ์

เทียบพระพุทธรูปปางสมาธิกับมหายาน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

พระยาภิรมย์เทพพรหมเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจก

เนื่องในงานพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนครศรียศ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว

ในรัชสมัยองค์เจ้าพระยศ ที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๔

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิทยพิมพ์

ภาพที่ ๔.๑

ที่มา:

หนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ หน้า ๑๔

11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000
 1001
 1002
 1003
 1004
 1005
 1006
 1007
 1008
 1009
 1010
 1011
 1012
 1013
 1014
 1015
 1016
 1017
 1018
 1019
 1020
 1021
 1022
 1023
 1024
 1025
 1026
 1027
 1028
 1029
 1030
 1031
 1032
 1033
 1034
 1035
 1036
 1037
 1038
 1039
 1040
 1041
 1042
 1043
 1044
 1045
 1046
 1047
 1048
 1049
 1050
 1051
 1052
 1053
 1054
 1055
 1056
 1057
 1058
 1059
 1060
 1061
 1062
 1063
 1064
 1065
 1066
 1067
 1068
 1069
 1070
 1071
 1072
 1073
 1074
 1075
 1076
 1077
 1078
 1079
 1080
 1081
 1082
 1083
 1084
 1085
 1086
 1087
 1088
 1089
 1090
 1091
 1092
 1093
 1094
 1095
 1096
 1097
 1098
 1099
 1100
 1101
 1102
 1103
 1104
 1105
 1106
 1107
 1108
 1109
 1110
 1111
 1112
 1113
 1114
 1115
 1116
 1117
 1118
 1119
 1120
 1121
 1122
 1123
 1124
 1125
 1126
 1127
 1128
 1129
 1130
 1131
 1132
 1133
 1134
 1135
 1136
 1137
 1138
 1139
 1140
 1141
 1142
 1143
 1144
 1145
 1146
 1147
 1148
 1149
 1150
 1151
 1152
 1153
 1154
 1155
 1156
 1157
 1158
 1159
 1160
 1161
 1162
 1163
 1164
 1165
 1166
 1167
 1168
 1169
 1170
 1171
 1172
 1173
 1174
 1175
 1176
 1177
 1178
 1179
 1180
 1181
 1182
 1183
 1184
 1185
 1186
 1187
 1188
 1189
 1190
 1191
 1192
 1193
 1194
 1195
 1196
 1197
 1198
 1199
 1200
 1201
 1202
 1203
 1204
 1205
 1206
 1207
 1208
 1209
 1210
 1211
 1212
 1213
 1214
 1215
 1216
 1217
 1218
 1219
 1220
 1221
 1222
 1223
 1224
 1225
 1226
 1227
 1228
 1229
 1230
 1231
 1232
 1233
 1234
 1235
 1236
 1237
 1238
 1239
 1240
 1241
 1242
 1243
 1244
 1245
 1246
 1247
 1248
 1249
 1250
 1251
 1252
 1253
 1254
 1255
 1256
 1257
 1258
 1259
 1260
 1261
 1262
 1263
 1264
 1265
 1266
 1267
 1268
 1269
 1270
 1271
 1272
 1273
 1274
 1275
 1276
 1277
 1278
 1279
 1280
 1281
 1282
 1283
 1284
 1285
 1286
 1287
 1288
 1289
 1290
 1291
 1292
 1293
 1294
 1295
 1296
 1297
 1298
 1299
 1300
 1301
 1302
 1303
 1304
 1305
 1306
 1307
 1308
 1309
 1310
 1311
 1312
 1313
 1314
 1315
 1316
 1317
 1318
 1319
 1320
 1321
 1322
 1323
 1324
 1325
 1326
 1327
 1328
 1329
 1330
 1331
 1332
 1333
 1334
 1335
 1336
 1337
 1338
 1339
 1340
 1341
 1342
 1343
 1344
 1345
 1346
 1347
 1348
 1349
 1350
 1351
 1352
 1353
 1354
 1355
 1356
 1357
 1358
 1359
 1360
 1361
 1362
 1363
 1364
 1365
 1366
 1367
 1368
 1369
 1370
 1371
 1372
 1373
 1374
 1375
 1376
 1377
 1378
 1379
 1380
 1381
 1382
 1383
 1384
 1385
 1386
 1387
 1388
 1389
 1390
 1391
 1392
 1393
 1394
 1395
 1396
 1397
 1398
 1399
 1400
 1401
 1402
 1403
 1404
 1405
 1406
 1407
 1408
 1409
 1410
 1411
 1412
 1413
 1414
 1415
 1416
 1417
 1418
 1419
 1420
 1421
 1422
 1423
 1424
 1425
 1426
 1427
 1428
 1429
 1430
 1431
 1432
 1433
 1434
 1435
 1436
 1437
 1438
 1439
 1440
 1441
 1442
 1443
 1444
 1445
 1446
 1447
 1448
 1449
 1450
 1451
 1452
 1453
 1454
 1455
 1456
 1457
 1458
 1459
 1460
 1461
 1462
 1463
 1464
 1465
 1466
 1467
 1468
 1469
 1470
 1471
 1472
 1473
 1474
 1475
 1476
 1477
 1478
 1479
 1480
 1481
 1482
 1483
 1484
 1485
 1486
 1487
 1488
 1489
 1490
 1491
 1492
 1493
 1494
 1495
 1496
 1497
 1498
 1499
 1500
 1501
 1502
 150

ในเวลาเมื่อข้าพเจ้าได้ไปในประเทศทั้งหลาย ก็ได้มีเหตุอันสมควรซึ่งจะนำมาแสดงให้พระเถรานุเถร
ทั้งปวง ผู้ประกอบด้วยความอุสสาห์ช่วยชำระพระไตรปิฎกลงพิมพ์เป็นเล่มสมุดไปแล้วนั้น เบนที่ยินดีว่าเมื่อข้าพเจ้า
ไปถึงประเทศใด ซึ่งได้รับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น รักษาไว้ในหอสมุดใหญ่ต่าง ๆ ย่อมมากว่าสรรพศรีคุณการ
ซึ่งเราได้ทำ แลได้ตั้งสมุดไว้ในที่อันงดงามมั่นคงทั่วทุกแห่ง มีนักปราชญ์ทั้งหลายได้อุสหาเรียนรู้พระพุทธรูปพระ
มาก กิตติศัพท์ความสรรพศรีคุณธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมปรากฏฟุ้งไปในประเทศที่ไกลทั้งหลายมากขึ้นโดยลำดับ
ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าทั้งหลายที่ถือศาสนาอื่นจะละศาสนาตนกลับมาถือพระพุทธศาสนา ดังชนบางพวกได้กล่าว
เหมือนจะให้เห็นว่าน่าที่จะเป็นเช่นนั้นได้บ้าง แต่ข้าพเจ้าสามารถที่จะกล่าวได้ว่าเมื่อพระพุทธรูปพระ
มีผู้รู้ธรรมะที่แท้จริงย่อมสรรพศรีคุณยกย่องว่าพระพุทธศาสนาเป็นคำสั่งสอนอันดีมีธรรมะที่แท้จริง มีใช้ศาสนา
ที่เลวทราม แลบางพวกแสดงความปรารถนายินดีที่จะได้เห็นคัมภีร์พระอรธกถา ซึ่งเป็นเครื่องอุดหนุน
ความรู้ให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก เพราะฉะนั้นการที่เราทำไม่เป็นการมีคุณแต่ในกรุงสยามประเทศเดียวเท่านั้น ย่อมทำให้
ผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธศาสนา ทราบพระพุทธรูปพระพุทธรูปออกไปด้วย ควรจะเป็นที่ยินดีได้ประการหนึ่ง

ภาพที่ ๔.๔

ที่มา:

หนังสือ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๑ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓)
จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ พิมพ์ครั้งที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๕๐ หน้า ๑๐๐

๕) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๗

พุทธวจนะ มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐ เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากิตติยากรวรลักษณกรมพระจันทบุรินฤนาถ (ภาพที่ ๕)

เล่ม ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐

ถ้าได้จัดตั้งทุนพระไตรปิฎกโดยประการที่กราบบังคมทูล
พระกรุณาฯ ประเทศสยามจักเป็นคลังพระธรรมของโลก
รักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะสืบกาลหาที่สุดมิได้

ตามที่กราบบังคมทูลพระกรุณามานี้ ถ้าชอบด้วยกระแส
พระราชดำริ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต
นำรายงานนี้พิมพ์ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา
ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า กิตติยากร ขอเดชะ

ภาพที่ ๕

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐
เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก

- ลำดับการสืบทอดพันธุ์

พุทธกาล

รัชกาลที่ ๑

รัชกาลที่ ๔

รัชกาลที่ ๕

รัชกาลที่ ๗

รัชกาลที่ ๙

๖) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๙**

พุทธวจน มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ
วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสั่งคายนา
พระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก (ภาพที่ ๗)

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๓ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๘

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมานี้ จึงทรงพระราชดำริว่า พระพุทธรูปอันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบดี ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖
เล่ม ๑๑๒ ตอนที่ ๑๖๑ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

[illegible][illegible][illegible]

ภาพที่ ๖

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖ เล่มที่ ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘
เรื่อง ประกาศตั้งคายนามพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก

สารีบุตร ! ที่มักกล่าวกันว่า โสดาบัน
โสดาบัน ดังนี้ เป็นอย่างไรเล่า สารีบุตร ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ !

ท่านผู้ใด เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยอริยมรรคมีองค์แปดนี้อยู่
ผู้เช่นนั้นแล ข้าพระองค์เรียกว่า เป็นพระโสดาบัน
ผู้มีชื่ออย่างนี้ๆ มีโคตรอย่างนี้ๆ พระเจ้าข้า !”.

สารีบุตร ! ถูกแล้ว ถูกแล้ว
ผู้ที่ประกอบพร้อมแล้ว
ด้วยอริยมรรคมีองค์แปดนี้อยู่
ถึงเราเอง ก็เรียกผู้เช่นนั้นว่า เป็น พระโสดาบัน
ผู้มีชื่ออย่างนี้ๆ มีโคตรอย่างนี้ๆ.

คนบดี ! ในกาลใด ภัยเวรหาประการ
อันอริยสาวกทำให้สงบรำงับได้แล้ว ด้วย
อริยสาวกประกอบพร้อมแล้ว ด้วยโสตปาตติยังคะสี ด้วย
อริยฉันทธรรม เป็นธรรมที่อริยสาวกเห็นแล้วด้วยดี
แห่งตลอดแล้วด้วยดีด้วยปัญญา ด้วย

ในกาลนั้น อริยสาวกนั้น
เมื่อหวังอยู่ก็พยากรณ์ตนด้วยตนนั้นแหละว่า
“เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดเดรัจฉานสิ้นแล้ว
มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบายทุกคติวิบาตสิ้นแล้ว
เราเป็นผู้ถึงแล้วซึ่งกระแส (แห่งนิพพาน)
มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อนิพพาน
มีการตรัสรู้พร้อมเป็นเบื้องต้น” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุรูปใด รู้อยู่ตามเป็นจริงว่า
“นี่เป็นทุกข์ นี่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ นี่เป็นความดับไม่เหลือของทุกข์
และนี่เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือของทุกข์” ดังนี้
แม้ว่าจะพึงมีบุคคลที่เป็นสมณะหรือพราหมณ์ ซึ่งเป็นผู้ต้องการจะไต่วาทะ
เที่ยวแสวงคุไต่วาทะ มาจากทิศตะวันออก หรือทิศตะวันตก หรือทิศเหนือ หรือทิศใต้ก็ตาม
โดยประกาศว่า “เราจักยกวาทะของภิกษุรูปนั้นเสีย” ดังนี้
ข้อที่สมณะหรือพราหมณ์นั้น จักทำภิกษุนั้นให้หวั่นไหวสั่นสะเทือน หรือสั่นระรัวไป
โดยถูกรรณนั้น ไม่เป็นฐานะที่จะเป็นไปได้เลย ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไรเล่า
เพราะเหตุที่อริยสัจสี่นั้น เป็นธรรมที่ภิกษุนั้น เห็นแล้วด้วยดี.

ภิกษุทั้งหลาย !

**เปรียบเหมือนเสาหินยาว ๑๖ คอก ฝังอยู่ในดิน ๘ คอก โผล่ขึ้นพ้นดิน ๘ คอก
แม้จะมีลมพายุฝนอย่างแรงกล้า
มาจากทิศตะวันออก หรือทิศตะวันตก หรือทิศเหนือ หรือทิศใต้ ก็ตาม
ไม่พึงทำเสานหินนั้นให้หวั่นไหว สั่นสะเทือน หรือสั่นระรัวไปได้เลย
ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไรเล่า
เพราะส่วนที่ฝังนั้นลึกและฝังเป็นอย่างดี ฉะนั้นก็ฉันทัน.**

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนี้ในกรณีนี้
พวกเธอพึงทำความเพียรเพื่อให้รู้ตามเป็นจริงว่า
“นี่เป็นทุกข์ นี่เป็นเหตุให้เกิดขึ้นแห่งทุกข์ นี่เป็นความดับไม่เหลือแห่งทุกข์
นี่เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์” ดังนี้เกิด.

-ปาสี มหาวาร. ส. ๑๙/๕๕๕/๑๗๒๔.

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชนเป็นธรรมทาน ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้ในการจะจัดทำ
หรือเผยแพร่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้ข้อมูลถูกต้องเป็นลายลักษณ์อักษรและปรึกษาด้านข้อมูล
ในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด ติดต่อได้ที่ มูลนิธิพุทธโฆษณ์ โทร. ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐ - ๙๔
คุณศรชา โทร. ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑ คุณอารีวรรณ โทร. ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘

ติดตามการเผยแพร่ธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน โดยพระอาจารย์ถึกฤทธิ์ โสตถิผโล ได้ที่
www.watnapp.com | media.watnapahpong.org | www.buddhakos.org
Facebook : Buddhawajana Real | YouTube : Buddhawajana Real
Instagram : Buddhawajana Real | Facebook : coursesappaya
คลื่น ส.ว.พ. FM 91.0 MHz ทุกวันพระ ชวงบ้าย

